

UNIVERSITETET I OSLO

Institutt for arkeologi, konservering og
historiske studier

Fremst i fylkingen

Germanske SS Norge.
Organisasjonens historie,
skoleringsvirksomhet og
ideologi.

Masteroppgave i historie

Olav Christoffer Bogen
Høsten 2008

Takk til:

Først og fremst vil jeg rette en stor takk til mine to fantastiske veiledere, Knut Einar Eriksen og Terje Emberland, som har vært til stor hjelp, gitt meg god veiledning og verdifulle råd i forbindelse med mitt arbeid. Videre vil jeg takke de ansatte ved Senter for studier av Holocaust og livssynsminoriteter som har stilt med arbeidsplass og et godt, inspirerende fagmiljø. Spesielt vil jeg takke Matthew Kott og Sigurd Sørli. Det rettes også en stor takk til Bernt Roughvedt og min gode venn Øyvind Holt for gode faglige diskusjoner og hjelp med kildearbeidet. Takk til de ansatte ved Norges Hjemmefrontmuseum for faglig støtte og for å tilrettelegge kildene de har. Videre vil jeg takke Geir Brenden, Trond Johansen og familien Furuseth for at de stilte sine arkiver til min disposisjon. En stor takk til Lars Lien for sosialt samvær, faglige diskusjoner og for hjelp med korrektur og layout. Jeg vil også takke Kjetil Simonsen, Linda Aasvanger, Nicola Karcher og Nina Lyng-Vagstein for faglig inspirasjon og hyggelig samvær.

Sist, men ikke minst takker jeg varmt for den støtten jeg har fått hjemmefra fra Mamma, Pappa, Anders og Ane.

Olav Christoffer Bogen

Bygdøy 1. november 2008.

Innhold

Kapittel 1	Innledning.....s. 1
	Aktualitet og forskningsstatus.....s. 1
	Tema og problemstillinger.....s. 3
	Oppgavens struktur og avgrensning.....s. 4
	Etiske og metodiske utfordringer.....s. 4
	Begrepsavklaring.....s. 5
	Kilder.....s. 6
 Kapittel 2	 Det tyske SS, organisasjonenes historie og ideologi.....s. 7
	Den tidlige tiden. SS-menn som livvakter.....s. 7
	SS finner sin plass.....s. 8
	Den indre oppbygning av SS.....s. 9
	Waffen-SS.....s. 10
	SS' ideologi.....s.11
	Oppsummering.....s.16
 Kapittel 3	 Norges SS og Germansk SS Norge,
	opprettelse, hensikt og virksomhet.....s. 17
	Bakgrunnen for SS' interesse i Norge.....s. 17
	Opprettelsen av NSS.....s. 21
	Opprettelsen av GSSN.....s. 24
	GSSNs organisatoriske oppbygning.....s. 25
	GSSNs virksomhet under krigen.....s. 28
	GSSN og forholdet til SD og politiet.....s. 32
	”Nasjonalsosialistiske kjempere - Klar til Kamp” -
	GSSNs rekruttering.....s. 35
	GSSN og forholdet til frontkjemperne.....s. 36
	”Satans sønner” - GSSN som arnested for opposisjon.....s. 38
	Oppsummering.....s. 41

Kapittel 4	Norges SS' og Germanske SS Norges skoleringsvirksomhet.....	s. 44
	Den ideologiske utdanningen av NSS/GSSN-medlemmene.....	s. 44
	Den lokale ideologiske skoleringen.....	s. 48
	SS-publikasjoner.....	s. 49
	SS-radio.....	s. 50
	NSS' og GSSNs militærutdanning.....	s. 51
	Oppsummering.....	s. 57
 Kapittel 5	 Norges SS' og Germanske SS Norges ideologi.....	 s. 59
	Blod, jord og forfedre.....	s. 59
	"Jøden er kjent skyldig og dømt".....	s. 62
	Pangermanismen i GSSN.....	s. 64
	Moloks undergang.....	s. 66
	Fra Kant og Beethoven til Winsnes og Bjørnson.....	s. 68
	Forfedrenes stemme.....	s. 74
	Antisemittisme og "Sabotører i egne rekker".....	s. 77
	"Germanske arbeidere foren dere!".....	s. 79
	En militær eller ideologisk formasjon?.....	s. 81
	Idealister versus pragmatikere.....	s. 84
	Oppsummering.....	s. 86
 Kapittel 6	 Konklusjon.....	 s. 90
	Fylte GSSN sin funksjon?.....	s. 90
	En egen norsk SS-ideologi?.....	s. 93
 Kilde- og litteraturliste.....		 s. 97
	Uttrykte kilder.....	s. 97
	Aviser og tidsskrifter.....	s. 97
	Brosjyrer og trykte dokumenter.....	s. 97
	Litteratur.....	s. 98
	Bilder.....	s. 100

Kapittel 1

Innledning

SS-kamerater! Vår storgermanske Fører er falt i kampen mot den røde pest. I sorg, men i beundring ærer vi hans minne. Hans eksempel er en fakkel som varmer, lyser og viser veg! I sluttkampen om Europas framtid står vi der som fillete, florumvundne faner. Men som faner! Vi er urokkelige! SS-kamerater! Vår ære er troskap!¹

Dette er trolig det siste politiminister og fører for Germanske SS Norge, Jonas Lie, skrev før sin død den 11. mai 1945; en siste oppfordring til sine om lag 1200 politiske soldater i Germanske SS Norge (GSSN). Tidligere under okkupasjonen hadde medlemmene i GSSN deltatt i arrestasjonene av de norske jødene og rassiaer mot motstandsbevegelsen. De var godt ideologisk skolerte, opplært i våpenbruk og mange hadde tjenestegjort på Østfronten. I maidagene 1945 var tiden kommet til at de skulle settes inn i sluttkampen, og Lie gav sine menn en siste påminnelse om hvem de var og hva som ble krevd av dem i det ragnarok som nå så ut til å komme.

Det ble bare med tanken. Den fem år lange okkupasjonen endte forholdsvis fredelig. Men hva slags type organisasjon var GSSN, og hvor sto den ideologisk, denne fanatiske eliteorganisasjonen som Lie hadde forventet ikke ville gi opp?

Aktualitet og forskningsstatus

Gjennom media, opprettelsen av Holocaust-senteret, og en rekke bokutgivelser knyttet til krigsårene, har den norske okkupasjonshistorien fått ny oppmerksomhet de siste årene. Særlig har frontkjemperne og deres rolle i Holocaust vært debattert. Etter oppdrag fra Justisdepartementet satte derfor Holocaust-senteret på Bygdøy høsten 2006 i gang et treårig forskningsprosjekt om de norske frivillige i Waffen-SS. Etter samtale med to av forskerne tilknyttet dette prosjektet, historikerne Terje Emberland og Sigurd Sørli, kom jeg frem til at jeg ville skrive en masteroppgave i tilknytning til dette prosjektet om Norges SS (NSS) og GSSN, med særlig vekt på organisasjonens ideologi og skoleringsvirksomhet.²

Med tanke på den sentrale rolle forskningen tillegger SS, ikke bare i planleggingen og gjennomføringen av Holocaust, men i det Tredje Rike generelt, er det viktig at en av organisasjonens sentrale avleggere i Norge, den norske parallell til det tyske Allgemeine SS, blir nærmere utforsket og analysert.

¹ "Vi er urokkelige". Opprop fra føreren for Germanske SS Norge. SS-nestbrigadefører Jonas Lie i *Germaneren* nr 17, 5/8 1945.

² I min bacheloroppgave skrev jeg om GSSNs avis *Germaneren*. Dette er derfor et videre arbeid innenfor dette emnet.

Her vil det for første gang gis en samlet faghistorisk fremstilling av NSS' og GSSNs organisasjonshistorie. Hovedfokus vil være rettet mot dens ideologi. Tidligere var det ikke vanlig å tillegge SS-ideologien noen avgjørende betydning. Denne holdningen preger for eksempel standardverket om SS, historiker Heinz Höhnes *Der Orden unter dem Totenkopf. Die Geschichte der SS* fra 1966.³ Her hevder Höhne at SS ikke hadde noen spesifikk ideologi utover det som preget nasjonalsosialismen generelt; en fanatisk tro på Hitler, rasisme og ekstrem nasjonalisme. Senere forskning har imidlertid i økende grad påpekt de særegne trekkene ved Himmlers og SS' ideologi og betydningen av dette for å forstå organisasjonens virksomhet. Her har særlig den rasebegrunnede pangermanismen stått i fokus. I historiker Bernd Wegners *Hitlers politische Soldaten: Die Waffen-SS 1933-1945* fra 1982 blir denne tankeretningen trukket frem som en av forklaringene på SS' rekruttering av ikke-tyske til Waffen-SS.⁴

Også i min oppgave vil pangermanismen spille en stor rolle, fordi den er spesielt viktig for å forstå SS' forsøk på å vinne ikke-tyskere for SS.

SS' pangermanske ideologi førte til ambisjoner om å etablere et SS-kontrollert Storgermanske rike, hvor Norge og de andre germanske land var inkludert. Dette innebar at SS hadde en særlig interesse av å etablere et herredømme i Norge. Denne maktpolitiske siden ved SS' virksomhet i Norge blir analysert i Harold Skilbreds lite kjente doktorgradsavhandling fra 1974: *The SS and "Germanic" Fascism during World War II*.⁵ I denne avhandlingen hevder Skilbred at SS var involvert en kontinuerlig kamp om herredømmet i Norge hvor denne organisasjonen forsøkte å skyve til side både Nasjonal Samling (NS) og Reichskommisariatet. I denne maktkampen hadde SS tre organisatoriske verktøy til rådighet: Waffen-SS, det norske politiet og NSS/GSSN. Jeg vil undersøke om NSS/GSSN ble brukt i denne maktkampen slik som Skilbred hevder, som et ledd i å SS-ifisere Norge. Med å SS-ifisere menes SS' forsøk på å få full kontroll over etater og institusjoner de mente var viktig, som for eksempel det norske politiet.

Selv om det ikke eksisterer noe samlet faghistorisk arbeid om NSS/GSSN, er organisasjonen blitt behandlet i forbindelse med de ideologiske spenningene som eksisterte innen den norske nasjonalsosialismen. I *Hitler eller Quisling* legger historiker Øystein Sørensen hovedvekten på konfliktene mellom ulike fløyer i NS, mellom de som forfektet en nasjonalistisk sosialisme, en pangermansk sosialisme, en nasjonalistisk pro-kapitalisme og en pangermansk pro-kapitalisme.⁶ Sørensen plasserer GSSN under den pangermansk-sosialistiske fløyen.

³ Höhne, Heinz. *Der Orden unter dem Totenkopf. Die Geschichte der SS*. Verlag der Spiegel. Hamburg, 1966.

⁴ Wegner, Bernd. *Hitlers politische Soldaten: Die Waffen-SS 1933-1945*. Ferdinand Schöningh. Paderborn, 1982.

⁵ Skilbred, Harold. *The SS and "Germanic" Fascism during World War II*. Submitted in partial satisfaction of the requirements for the degree of Doctor of Philosophy in History in the Graduate Division of the University of California, Berkeley 1974.

⁶ Sørensen, Øystein. *Hitler eller Quisling*. J.W. Cappelens Forlag a/s. Oslo, 1989.

I *Religion og rase* fra 2003 nyanserer historiker Terje Emberland dette ideologiske bildet ytterligere.⁷ I boken undersøker han de radikale norske nasjonalsosialistene som sto i opposisjon til Quisling og NS og som mest helhjertet sluttet opp om NSS/GSSN under første halvdel av krigen. Emberland påpeker at det innenfor denne fløyen eksisterte en egen norsk versjon av den pangermanske ideologien som på flere punkter sto i motsetning til den som ble forfektet av den tyske SS-ledelsen.⁸

En samlet presentasjon av NSS/GSSN, med vekt på en analyse av dens ideologi og skoleringsvirksomhet, er viktig av flere grunner. En slik undersøkelse vil øke kunnskapen om den organisasjonen som mest intenst arbeidet for å styrke SS' ideologiske innflytelse og maktposisjon i Norge. Den vil samtidige kunne belyse de ideologiske spenningene som eksisterte, ikke bare innenfor NS, og mellom NS og ulike deler av det tyske okkupasjonsregimet, men faktisk også mellom ulike aktørers tolkninger av den ortodokse SS-ideologien og en mer fornorsket SS-ideologi. I en bredere sammenheng vil en slik studie kanskje også bidra til en økt forståelse av hvor sammensatt og konfliktfylt den nasjonalsosialistiske ideologien var.

Tema og problemstillinger

Temaet for oppgaven er GSSN og dens forløper NSS og disse organisasjonenes virksomhet under krigen. Her vil jeg for første gang søke å gi en samlet fremstilling av NSS/GSSN sin historie i Norge, hvor også aktiviteten på lokalplanet blir behandlet.

Hovedfokus vil imidlertid bli rettet mot ideologien, med særlig henblikk på å klargjøre hvorvidt det utviklet seg en særegen norsk variant av SS-ideologien og hvordan denne i så fall forholdt seg til den tyske.

Gjennom en systematisk gjennomgang av NSS' og GSSNs undervisningsmateriale og publikasjoner søker jeg å gi en presentasjon av de ideologiske hovedelementene. Jeg vil undersøke om det ble gjort tilpasninger for et norsk publikum og om innholdet endret seg i løpet av okkupasjonstiden. Denne gjennomgangen vil gjøre det mulig å avdekke hvorvidt det utviklet seg tegn til en særegen norsk versjon av SS' pangermanske ideologi. Dette er den ene problemstillingen.

Den andre problemstillingen er å stadfeste hvorvidt NSS og GSSN tjente sitt formål. Her vil jeg basere meg på Skilbred som i sin avhandling argumenterer for at NSS/GSSN var et middel for å SS-ificere Norge. For å klargjøre dette er det nødvendig å undersøke hvor aktivt og vellykket det

⁷ Emberland, Terje. *Religion og Rase. Nyhedenskap og nazisme i Norge 1933-1945*. Humanist forlag AS. Oslo, 2003.

⁸ Se Emberland 2003.

ideologiske skoleringsarbeidet i GSSN var. Dette gjør det nødvendig med en analyse av skoleringsvirksomheten og hvilken effekt denne hadde. I forbindelse med denne problemstillingen vil jeg også drøfte initiativet til opprettelsen av NSS og GSSN samt forsøke å sette GSSN inn i en større tysk sammenheng. Ved drøftelsen av initiativet til opprettelsen av NSS/GSSN vil jeg hovedsakelig basere meg på sekundærlitteraturen.

Oppgavens struktur og avgrensning

Foruten innledningskapitlet har oppgaven fem kapitler: Kapittel to er et bakgrunnskapittel hvor jeg redegjør kort for organiseringen av SS samt hovedtrekk ved den tyske SS-ideologien. I kapittel tre drøfter jeg bakgrunnen for opprettelsen av NSS og GSSN, samt organisasjonens virksomhet under krigen. Jeg vil her også se på GSSNs rekrutterings- og propagandavirksomhet. Hovedvekten i kapittel fire vil være på GSSNs skoleringsvirksomhet, både den militære og den ideologiske. Forløperen NSS' skoleringsvirksomhet vil også bli behandlet. Skoleringsvirksomheten peker inn i neste kapittel som vil være en analyse av organisasjonens ideologi i lys av mine hovedproblemstillinger. Det avsluttende kapittelet vil summere opp mine funn og munne ut i et sett med konklusjoner.

Tidsmessig er oppgaven avgrenset til perioden NSS/GSSN eksisterte, fra mai 1941 til kapitulasjonen i 1945. Selv om det ble opprettet Germanske SS-avdelinger i andre okkuperte land, vil denne oppgaven kun dreie seg om den norske.

Etisk og metodiske utfordringer

Emnet for min oppgave, norske SS-tilhengere og deres ideologi, er sensitivt. Det dreier seg om nordmenn som gikk inn i en organisasjon som for mange i dag gir assosiasjoner med Holocaust. Dermed vil det være en utfordring å prøve å forstå organisasjonen, motivene og holdningene til ledere og medlemmer ut fra deres egen samtidige forståelsesramme.

Oppgaven står overfor en rekke metodiske utfordringer. En av mine primærkilder vil være sentrale GSSN-medlemmers landssviksaker. I enhver straffesak vil den tiltalte prøve, med bistand fra forsvareren, å fremstå i best mulig lys for enten å bli frikjent eller få så lav straff som mulig. I denne sammenheng vil båndene til SS og organisasjonens ideologi og mål systematisk bli underfokuset, siden SS-tilknytning var noe som ble tungt vektlagt i rettsoppgjøret. Derfor er det viktig å være kritisk til landssviksakene som primærkilder. Gjennomgangen av landssviksakene bekrefter dette. Ved flere av sakene er det en tendens til at den tiltalte nedtoner sin rolle i GSSN.⁹

⁹ Også Bjørn Westlie, i sin bok *Fars krig*, skriver at hans far, som var GSSN-medlem, nedtoner sin tid i GSSN.

I forbindelse med bruken av landssviksaker må jeg i noen tilfeller anonymisere personene. Er personen lite kjent i offentligheten, vil jeg kun bruke fornavn, og ved henvisninger til landssviksakene vil jeg referere til sakens domsnummer.

En annen utfordring er gjennomgangen av skriftlig materiale fra perioden. Eksempelvis ved gjennomgang av *Germaneren*, vil det være viktig å ha klart for seg det glorifiserte inntrykket slik propaganda ønsket å formidle. Antagelig ble antall medlemmer og organisasjonens aktiviteter overdrevet av propagandahensyn.

Et tredje metodisk problem vil være å få rede på hvem som har skrevet de forskjellige samtidige tekster. Ofte er artikler i for eksempel *Germaneren* og forskjellige SS-hefter undertegnet med initialer eller et pseudonym. Dermed vil det til tider være vanskelig å slå fast om tekstene er skrevet av nordmenn eller produsert fra sentralt SS-hold.

En metodisk betraktning jeg må ta stilling til, er det som jeg vil kalle forholdet mellom individ og struktur. Ideologi kan betraktes som en form for overordnet struktur. Det samme kan sies om de forskjellige maktkonstellasjonene i Norge, både de tyske, eksempelvis SS og Reichskommissariatet, og de norske, GSSN og NS. På den andre siden var det flere individer som spilte en viktig rolle for GSSNs ideologi, blant andre personer som redaktør Egil Holst Torkildsen, politiminister Jonas Lie, stabsleder Leif Schjøren, justisminister Sverre Riisnæs og Reichsführer SS Heinrich Himmler. Jeg kan derfor også ta utgangspunkt i individer under arbeidet med oppgaven. Begge tilnærmingsmåtene vil bli tatt i bruk avhengig av problemstilling og kildemateriale.

For å få svar på om GSSNs ideologi skilte seg fra det tyske SS' ideologi, må jeg foreta en sammenligning av disse to, altså bruke komparativ metode. Ved en sammenligning vil særtrekk ved de to organisasjonenes ideologi bli mer tydelig, samtidig som eventuelle likhetstrekk lettere vil bli synlige.

Begrepsavklaring

Når jeg bruker begrepet ideolog, vil det være brukt om personer som på en eller annen måte var med på å forme enten den norske eller tyske SS-ideologien. Det kunne være gjennom bidrag i de ulike tidsskriftene eller som instruktører i den ideologiske opplæringen. Eksempler på slike ideologer er redaktøren for *SS-heftet*, Ola O. Furuseth og skribenten og SS-mannen Per Imerslund.

Ideologi vil være en viktig del av objektet for forskningen i min oppgave. Ideologi kan defineres som et relativt klart og systematisk tankesett av politiske teorier om hvordan samfunnet bør styres. På den andre siden kan ideologier også være komplekse og bære preg av å være vagt definert når de blir store og inngripende i hele samfunnet. I stor grad gjelder dette SS' ideologi

som kan karakteriseres som en verdensanskuelse. Begrepet *Weltanschauung* ble brukt av SS selv om sin ideologi. *Weltanschauung* kan ikke sies å være en strukturert og helt logisk lære, men noe mer uklart som gir seg uttrykk i visse tankemønstre og hovedbegreper som for eksempel ”blod”, ”jord” og ”forfedre”. Uansett vil jeg for enkelhets skyld bruke begrepet SS-ideologi når jeg analyserer SS’ ideologi og verdensanskuelse.

Siden SS var en strengt hierarkisk organisasjon under Reichsführer-SS Heinrich Himmlers ledelse, anser jeg at det er mulig å beskrive hovedtrekkene i den ortodokse tyske SS-ideologien gjennom utsagn fra Himmler selv. Når det gjelder fremstillingen av SS-ideologien på norsk jord, er det derimot nødvendig å presentere den gjennom utsagnene til forskjellige aktører. Årsaken til dette er at det GSSN var en relativt liten organisasjon hvor det ideologiske lederskapet var mer uklart. Dette gjorde det mulig for flere personer å sette sitt preg på ideologien. Dermed ble det også lettere i Norge enn i Tyskland å få ideologiske uenigheter innen organisasjonen.

Kilder

Ved siden av den relevante forskningslitteraturen har jeg benyttet meg av en rekke primærkilder:

I analysen av NSS/GSSNs skoleringsvirksomhet og ideologi har organisasjonens egne publikasjoner, *Germaneren*, *Hirdmannen*, *SS-skolehefte*, *SS-heftet* og *Germansk budstikke*, vært de viktigste kildene. I tillegg har jeg gjennomgått en rekke aviser og tidsskrifter fra perioden. De fleste av disse kildene er tilgjengelig på Nasjonalbiblioteket og Norges Hjemmefrontmuseum, men enkelte har jeg måttet skaffet via privatpersoner. Noen bøker, hvorav de fleste er tilgjengelig gjennom Nasjonalbiblioteket, er også brukt som kildemateriale.

Det har også vært nødvendig å gjennomgå en rekke landssviksaker. Jeg har i første rekke sett på sakene til de mest sentrale personene innen NSS og GSSN. I tillegg har jeg undersøkt sakene til personer tilknyttet SS-skolen på Kongsvinger samt andre aktører som jeg mener har hatt innvirkning på GSSNs virksomhet, enten som støttespillere eller motstandere. Til sammen er 32 landsviksaker gjennomgått.

Jeg har også benyttet noen privatarkiver på Riksarkivet: PA-744 Jonas Lie, PA-759 NS-Generalsekretariat, PA-762 NS-Riksdepot, PA-782 Oversiktsmateriale over NS-organisasjoner. I tillegg har jeg fått innsyn i Geir Brendens arkiv over SS- og GSSN-relatert materiale, samt dokumenter fra Trond Johansens private arkiv. Familien Furuseth har stilt etterlatte dokumenter etter Ola O. Furuseth til min disposisjon.

Kapittel 2

Det tyske SS, organisasjonenes historie og ideologi

”Wenn alle untreu werden, So bleiben wir doch treu. Dass immer noch auf Erden, Für Euch ein Fähnlein sei.”¹⁰

Denne strofen fra en kjent SS-sang sier kanskje noe om hva SS stod for, men hva slags organisasjon var det egentlig mennene i sorte uniformer tilhørte? I dette kapittelet vil jeg gi en kort presentasjon av SS’ historie og ideologi basert på de mest sentrale verkene om emnet.¹¹ Denne oversikten vil være viktig for å gi et mer fullstendig bilde det norske SS.

Den tidlige tiden. SS-menn som livvakter

Forhistorien til *Schutzstaffel* (SS) begynte i mars 1923, da noen av veteranene i *Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei* (NSDAP), de såkalte *Altkämpfer*, sverget å forsvare Hitler med sitt liv mot alle ytre og indre fiender.¹² Denne gruppen kalte seg *Stabswache* (hovedkvartervakten) og tok i bruk sorte slips og sorte skiluer med dødningshode for å atskille seg fra *Sturm Abteilung* (SA).¹³ Gruppen holdt vakt ved NSDAPs hovedkvarteret i München. *Stabswache* fikk en kort levetid siden lederen for gruppen, Hermann Ehrhardt, brøt med NSDAP. Hitler formet derfor en ny livvakt, *Stosstrupp Adolf Hitler* (Støttropp Adolf Hitler), med Julius Schreck og Joseph Berchtold som ledere.

Etter det mislykkede kuppet i 1924 fryktet Hitler for å miste grepet om partiet på grunn av SAs økende makt. Han ønsket derfor en sterk organisasjon som kunne sikre hans autoritet i partiet, det vil si en organisasjon med blind lydighet overfor ham og som ville utføre alle ordre uten å stille spørsmål.¹⁴ I april 1925 fikk Schreck i oppgave å bygge opp denne organisasjonen. Han tok utgangspunkt i *Stosstrupp Adolf Hitler* og gav den navnet *Schutzstaffel*. I starten var de bare åtte

¹⁰ Når alle svikter, forblir vi trofaste slik at det på jorden alltid vil vaie en fane for dere (egen oversettelse). Höhne, Heinz. *The Order Death's Head. The Story of Hitler's SS*. Penguin Books. London, 2000:28.

¹¹ Höhne, Heinz, 2000.

Koehls, Robert. *The Black Corps: The Structure and Power Struggles of the of the Nazi SS*. University of Wisconsin, 1983.

Reitlinger, Gerald. *The SS, Alibi of a nation 1922-1945*. The Viking Press Inc. New York, 1957.

Koehl, Robert Lewis. *The SS: A history 1919-1945*. Tempus Publishing Limited. Gloucestershire, 2004.

Wegner, Bernd. *The Waffen SS Organization, Ideology and Function*. Basil Blackwell Ltd, 1999.

Stein, Georg H. *The Waffen SS. Hitler's elite Guard at War*. Cornell University Press. New York, 1966.

¹² *Altkämpfer* kan direkte oversettes til de gamle krigerne og var en betegnelse på medlemmer av nazipartiet som hadde vært med før 1933.

¹³ SA var nazipartiets stormtropper.

¹⁴ Höhne 2000: 22-23.

menn i München, men Schreck fikk raskt etablert SS-avdelinger i flere byer.

21. september 1925 sendte Schreck et notat til alle lokale partigrupper om å opprette hver sin SS-avdeling. Gruppene skulle bestå av ti håndplukkede menn. I april 1926 tok Berchtold over hele lederansvaret for SS, og i juli 1926 proklamerte Hitler SS som sin eliteorganisasjon på partimøtet i Weimar.

SS var i den tidlige perioden underlagt SA. SS-lederne forsøkte imidlertid fra første stund å hindre at SA og partibyråkratene skulle få for stor innflytelse og kontroll over SS. SA-ledelsen på sin side ønsket å holde en mulig konkurrent nede. Blant annet fikk ikke SS-distriktene være større enn ti prosent av den lokale SA-avdelingen. I 1928 besto SS kun av 280 menn. Det virket som en håpløs kamp å frigjøre SS fra SAs grep, og Berchtold sa derfor opp sin stilling i 1927. Erhard Heiden tok over stillingen frem til 6. januar 1929, da innsatte Hitler Heinrich Himmler som Reichsführer-SS.

Ifølge Höhne nådde NSDAP et veiskille i 1929.¹⁵ Depresjonen bidro til at stadig flere tyskere meldte seg inn i partiet. Det styrket Hitlers posisjon som partifører, men hans lederposisjon var langt fra sikker. Årsaken var at det foregikk en maktkamp mellom personer og klikker innad i SA og partiet.¹⁶ For å konsolidere Hitlers lederposisjon kunne SS være nyttig, men organisasjonen måtte styrkes for å bli et godt verktøy.

SS finner sin plass

Ludolf Hasse, nazileder for Hannover Sør, skrev på midten av 1920-tallet en nesten profetisk beskrivelse av SS-konseptet i et notat til partihovedkvarteret. Det NSDAP trengte, hevdet han, var en nasjonalsosialistisk kamporganisasjon innad i partiet som alltid var klar til å gi lederne beskyttelse og holde bevegelsen sammen i et jerngrep. Mennene i denne ordenen måtte rense bevegelsen, også fjerne ledere, hvis det var nødvendig. Samtidig måtte den ha full oversikt over fiendens planer og virksomhet.¹⁷

I 1930 gjorde Hitler SS uavhengig av SA. Formelt lå SS fortsatt under Oberster SA-Führer, men ingen SA-offiser kunne gi SS-menn ordre. I sammenheng med uavhengigheten ble SS gitt nye sorte uniformer. I tillegg ble organisasjonen omstrukturert. SS hadde tidligere bestått av timannsgrupper, men ble nå omdannet etter modell av SA. Omstruktureringen innebar at SS ble organisert etter et militær mønster, slik også SA var bygd opp. For å øke oppslutningen gav Hitler dessuten ordre om at SA skulle stille mannskaper til rådighet for SS. Ved inngangen til 1934 hadde medlemstallet

¹⁵ Höhne 2000: 50.

¹⁶ Denne maktkampen er for komplisert og omfattende til at jeg kan gå nærmere inn på den her.

¹⁷ Höhne 2000: 51.

vokst til 209 000.

Etter en maktstrid med Hermann Göring fikk Himmler i 1934 kontroll over det tyske politiet, herunder Gestapo, som Göring hadde opprettet. Dermed var SS ikke lenger bare en del av partiet, men også statsapparatet i det nye Tyskland, noe som utvidet organisasjonens makt i betydelig grad.

I perioden 30. juni til 2. juli 1934 spilte SS en sentral rolle i utrenskningsaksjonen, ”de lange knivers natt”, hvor en rekke personer i nazipartiet og SA ble likvidert, blant andre SA-sjefen Ernst Röhm og den sentrale partilederen Otto Strasser. En hovedårsak til aksjonen var at disse representerte en mer radikal versjon av nasjonalsosialismen enn den Hitler sto for og at Føreren fryktet stormtroppenes voksende makt.¹⁸ ”De lange knivers natt” var også et forsøk på å berolige Reichswehr som var bekymret for at SA skulle ta over rollen som Tysklands hær.¹⁹ SS sin effektive og nådeløse eliminering av den radikale opposisjonen innen SA og partiet viser hvor viktig organisasjonen var blitt for Hitler. Og etter aksjonen var Himmler og SS’ makt ytterligere styrket.

Den indre oppbygning av SS

Den organisatoriske oppbyggingen av SS er ganske innfløkt. I det følgende vil jeg skissere hvordan den øverste SS-administrasjonen var organisert i 1940.

SS var bygd opp omkring hovedkontorer, SS-Hauptämter, som alle var underlagt Reichsführung-SS (RF-SS) ledet av Heinrich Himmler. RF-SS var i utgangspunktet delt i to. Den ene delen, Kommandostab Reichsführung-SS, var en administrativ enhet og var Himmlers personlige hovedkvarter, på mange måter bygd opp etter et militært mønster med antiluftsavdeling og militærpoliti. Den andre delen, Persönlicher Stab Reichsführung-SS, var Himmlers personlige stab. Den bestod blant annet av en rekke rådgivere som tok for seg arbeidsområder som ikke var dekket av de andre SS-kontorene. Persönlicher Stab Reichsführung-SS ble i 1940 et eget hovedkontor kalt Hauptamt Persönlicher Stab Reichsführer-SS. Dette kontoret fortsatte stort sett med de samme gjøremål som det hadde hatt tidligere.

SS-Hauptamt ble i 1936 opprettet for å administrere SS’ arbeidsoppgaver. Etter 1940, da SS var blitt tildelt flere oppgaver, ble det opprettet en rekke forskjellige SS-Hauptämter med hver sine spesielle arbeidsfelter. Etter denne omstruktureringen fortsatte det opprinnelige SS-Hauptamt å ha funksjon som hovedkontor for hele SS, men ansvaret var blitt mindre. Etter omstruktureringen hadde SS-Hauptamt hovedsakelig kun ansvaret for fysisk og ideologisk trening og rekruttering til Waffen-SS. For GSSN spilte dette kontoret en viktig rolle. SS-Hauptamt hadde nemlig også ansvaret for SS’ innflytelse i de germanske landene, rekrutteringen av germanske frivillige, samt

¹⁸ Det offisielle tallet på drepte er 85, men trolig ble langt flere drept.

¹⁹ Reichswehr var navnet på den tyske hæren fra 1919 til 1935.

ideologisk opplæring av disse. Sjefen for SS-Hauptamt var SS-Obergruppenführer Gottlob Berger, som kom til å spille en stor rolle for GSSN.

I 1944 bestod SS-organisasjonen av tolv SS-Hauptamter som dekket de forskjellige områdene SS beskjeftiget seg med. Det mest kjente, foruten det opprinnelige SS-Hauptamt, var Reichssicherheitshauptamt (RSHA). Dette ble opprettet i september 1939 da Reichskriminalpolizei, Gestapo og Sicherheitsdienst (SD) ble underlagt samme kontor. For øvrig var også Einsatzgruppene underlagt RSHA. Reinhard Heydrich var sjef for dette kontoret inntil han ble likvidert av tsjekkiske motstandsmenn i Praha i 1942. Etter likvidasjonen tok Ernst Kaltenbrunner over stillingen.

Som kjent hadde SS hovedansvaret for at "den endelige løsningen" ble iverksatt, for driften av dødsleirene og de fleste av konsentrasjonsleirene.²⁰ Ansvar for konsentrasjonsleirene fikk organisasjonen i 1934 da det ble overført fra SA til SS. I denne forbindelsen ble det opprettet en avdeling som skulle ta seg av driften av konsentrasjonsleirene, *SS-Totenkopfverbände* (SS-TV). SS-TV dannet senere grunnstammen i *SS-divisjon Totenkopf*.

Allgemeine-SS, som betyr det "vanlige" SS, var før krigsutbrudd den største delen av SS. I denne delen av organisasjonen ble medlemmene skolert i ideologi og fikk noe militær utdanning, men de fleste hadde sivile jobber ved siden av. Mange jobbet blant annet i SD og politiet. Etter krigsutbruddet forsvant mer eller mindre Allgemeine-SS fordi de fleste av medlemmene havnet i krigstjeneste, enten i Waffen-SS eller Wehrmacht.

Waffen-SS

Waffen-SS var den militære delen av SS. Waffen-SS' historie begynte i 1934 med at det ble opprettet en *SS-Verfügungstruppe* (SS-VT). Denne bestod etter hvert av tre regimenter *SS-Standarte* "Deutschland", *SS-Standarte* "Germania" og *SS-Standarte* "Der-Führer". Det ble også opprettet et regiment kalt *Leibstandarte Adolf Hitler*. Dette var en videreføring av *SS-Stabswache Berlin* som ble opprettet i mars 1933 under Josef "Sepp" Dietrich og som utgjorde Hitlers personlige livvakt. I slutten av 1933 ble avdelingen omdøpt til *Leibstandarte Adolf Hitler* og fikk i 1934 navnet *Leibstandarte SS Adolf Hitler* (LSSAH). LSSAH ble i løpet av krigen omdannet til en panserdivisjon kalt *1. SS-Panzer Division Leibstandarte SS Adolf Hitler*.

Etter å ha deltatt i invasjonen i Polen ble SS-VT omorganisert, og i mai 1940 ble navnet Waffen-SS offisielt tatt i bruk. Waffen-SS utviklet seg til å bli en hær med omkring 950 000 mann

²⁰ "Den endelige løsningen", det vil si utryddelsen av jødene, var nasjonalsosialistenes betegnelse for løsningen på "jødespørsmålet".

fordelt på 38 divisjoner. Opptakskravene var i starten av krigen svært høye når det gjaldt vandel, rasemessige og fysiske egenskaper. Utover i krigen, da behovet for soldater økte, ble kravene redusert. Et eksempel på dette er at Waffen-SS tok inn flere tusen bosniske muslimer som havnet i egne avdelinger, hovedsakelig i 13. *Waffen-Gebirgs Division Handschar* og 23. *Waffen-Gebirgs Division Kama*. Rekrutteringen av frivillige fra europeiske land var for øvrig noe Waffen-SS strebet etter fra starten av. Etter hvert var det frivillige fra hele Europa i Waffen-SS, til og med fra det amerikansk-kontrollerte Island og det nøytrale Sveits.

Waffen-SS kjempet på alle frontene i Europa, og i en årrekke har tidligere offiserer og soldater i Waffen-SS hevdet at de bare drev regulær krigføring.²¹ Også enkelte forskere har støttet dette synspunktet. Senere forskning derimot har vist at Waffen-SS var mye mer innblandet i jødeutryddelsen og åpenbare forbrytelser enn det mange tidligere har hevdet.²²

I tillegg til å rekruttere germanske frivillige til Waffen-SS, ønsket SS-ledelsen å opprette Allgemeine-SS avdelinger i de okkuperte landene. Disse ble fra slutten av 1942 kalt Germanske SS. Grunnen til dette var at Himmler betraktet SS som en intergermansk orden. Målet var derfor å spre SS til de andre germanske landene. Det ble opprettet fire slike Germanske SS-avdelinger. I Nederland ble Nederlandsche SS opprettet i 1940 og skiftet navn til *Germaansche SS in Nederland* i november 1942. SS-Vlaanderen ble i 1940 opprettet i Belgia og skiftet navn til *Germaansche SS Vlaanderen* i oktober 1942. I Norge ble Norges SS opprettet i 1941 og skiftet navn til Germanske SS Norge i 1942. Schalburgkorpset ble etablert i Danmark i 1943.²³ Med opprettelsen av disse Allgemeine-SS avdelingene samt vervingen av germanske frivillige spredde SS både Allgemeine-SS og Waffen-SS til de okkuperte landene.

SS' ideologi

Flere av dem som tidligst forsket på SS, for eksempel Höhne, hevdet at SS ikke hadde noen særskilt ideologi i forhold til den nasjonalsosialistiske bevegelse forøvrig. Som de andre delene av bevegelsen, stod SS for en fanatisk tro på Hitler, ekstrem nasjonalisme og rasistiske fantasier,

²¹ Se for eksempel boken *Soldaten wie andere auch* av Paul Hausser. Bøker skrevet av norske SS-menn bærer også preg av å være apologetiske. De fleste kan karakteriseres som memoarlitteratur og er på ingen måte spesielt kritiske eller tar noen form for oppgjør med SS. De første bøkene til journalisten Egil Ulateig er også sterkt apologetiske, men han tar riktignok et oppgjør med sine tidligere skrivelser i sin siste bok *Jakten på masseorderne*.

²² Se Christensen, Poulsen og Smith. *Under hagekors og Danebrog*. Aschehoug, 1998.

²³ Schalburgkorpset tok navnet etter den dansk Waffen-SS offiseren Christian Frederik von Schalburg. Grunnen til at Schalburgkorpset ble opprettet mye senere enn i de andre landene skyldes at SS på grunn av maktforholdene i det okkuperte Danmark ikke hadde så stor makt der i starten av krigen. For mer om dette se Christensen, Poulsen og Smith 1998.

hevder Höhne.²⁴ Senere har imidlertid forskere vist at SS hadde en ideologi som på mange måter skilte seg fra andre nazistiske organisasjoner.²⁵

Emberland oppsummerer SS-ideologien i tre mytologiske grunnfigurer.²⁶ Den første er *Blut*, tanken om blodet la grunnlaget for rasetenkningen i SS-ideologien. I motsetning til hva man skulle tro, var det ikke de biologisk-fysiologiske rasetrekkene som var det viktige for Himmler. Derimot var det de bestemte åndelige kvalitetene som var knyttet til dem som var avgjørende.²⁷

Rasens psykiske karaktertrekk var knyttet til en kollektiv "rasesjel" og denne utgjorde en konstant som, upåvirket av samfunnsmessige forhold, uvilkårlig ville gi seg til kjenne. Det var det "nordiske-germanske" blod som var bærer av denne "rase-sjelen", mente Himmler. [...] I Himmlers forestillingsverden var det tyske folk konstituert gjennom og formet av det nordisk-germanske blod og kunne bare eksistere så lenge dette blodet var det dominerende. Og nasjonalsosialismen ga etter hans oppfatning en enestående mulighet til å gjenskape og rendyrke dette blodet.²⁸

I praksis kom dette til uttrykk på to måter. For det første gav troen på den såkalte nordisk-germanske rases overlegenhet et legitimitetsgrunnlag for ekspansjon og imperialism, og dermed retten til å herske over det som ble ansett som lavtstående raser. Et resultat av denne siden av ideologien var befolkningspolitikken SS var med på å utvikle og som til en viss grad ble satt ut i livet i de okkuperte områdene i Øst. Denne gikk ut på å få folketyskerne hjem og germanisere de annekterte delene av det nye Tyskland. Dette førte til at en rekke tysk-etniske grupper i østområdene ble flyttet vestover til disse nye områdene, spesielt til Polen. Denne prosessen startet allerede i 1939. En forutsetning for denne germaniseringspolitikken var at "rasemessige mindreverdige" polakker og jøder i de annekterte delene av Polen måtte fjernes. Hovedsakelig ble de deportert til Generalgouvernementet, som var de ikke-annekterte delene av Polen, hvor mange etter hvert ble drept. I tilknytning til Holocaust og befolkningspolitikken hadde SS store koloniseringsprosjekter. Tanken var at germanske familier skulle kolonisere og dyrke marken i de okkuperte landene i Øst. Samtidig skulle disse være et militært vern mot "hordene" fra Øst. Disse germanske kolonistene skulle ha rollen som *Wehrbauern*, soldatbønder.

Den andre måten blods- og raseideologien kom til uttrykk, og som er spesielt viktig i forhold til GSSN, var at blodsfelleskapet hadde prioritet over alle "unaturlige" barrierer, som for eksempel nasjonalstaten. Her lå grunnlaget for den pangermanske ideen i SS. Pangermanismen var på sin side ingen ny idé, men var en strømning som hadde oppstått på 1800-tallet og gikk ut på å samle alle som tilhørte den germanske rase i ett rike eller en tett union. Pangermanismen var imidlertid

²⁴ Höhne 2000: 155.

²⁵ Se for eksempel Wegner 1982.

²⁶ Emberland, Terje. "Odelsbonde og viking – Nordmenn i SS' raseideologi". Upublisert manus, 2008.

²⁷ Emberland 2008: 7.

²⁸ Emberland 2008: 7.

ikke entydig når det gjaldt hvordan et slikt fellesskap skulle være organisert og styrt eller hvilke folkegrupper som skulle få være med. Eksempelvis var det blant pangermanere diskusjon om finnene, britene og amerikanere var en del av dette rasefellesskapet.

Den andre mytologiske grunnfiguren er *Boden*, forestillingen om at jordsmonnet var avgjørende for raseegenskapene.²⁹ Gjennom årtusener med tilpasning og seleksjon under harde naturforhold var det nordisk-germanske blodet blitt foredlet. Dette var argumentet for en direkte forbindelse mellom rasen og landskapet.³⁰ Denne tankegangen bygde på völkisch-bevegelsen som oppstod på begynnelsen av 1900-tallet, og var slik sett ingen ny tanke. I følge völkisch-ideologien var den moderne verden preget av et kulturforfall. Årsaken til dette var en degenerering av blodet. Bonden derimot, som var så nært knyttet til jorda, var ”kilden til det gode blod”.³¹ Disse ideene ble videreutviklet av den første lederen for SS’ Rasse- und Siedlungshauptamt (RuSHA) og senere Reichsbauernführer og landbruksminister Walther Darré.³² Den nazistiske versjonen av dette ble kjent under slagordet *Blut und Boden*.

Denne delen av SS-ideologien la grunnlaget for Himmlers fremtidsvisjoner. I motsetning til Hitler var det ikke et stort og sterkt Tyskland Himmler så for seg, men et Storgermania. Tanken var å samle alle germanske stammer for å sikre rasens eksistens.³³ Himmler hevet at dette ikke dreide seg om en forkledd tysk imperialisme. Det andre germanske statene skulle ikke bli tyske provinser, men beholde sin egenart innenfor en vagt definert felles statsdannelse.³⁴ Som en overnasjonal elite av det nordisk-germanske blodet skulle SS utgjøre ryggraden i det fremtidige storgermanske riket.³⁵

Emberlands presentasjon av SS-ideologiens grunnelementer faller sammen med historiker George Steins fremstilling. Stein hevder også at SS’ ideologi tok utgangspunkt i tanken om *Blut und Boden* og doktrinen om det nordiske blodets overlegenhet.³⁶ SS skulle være en rasemessig og biologisk elite, et naziaristokrati, som skulle stille til rådighet et lederskap for å etablere og vedlikeholde den nye tid i et tyskdominert Europa.³⁷ Elitetenkingen var viktig i SS, og mange har karakterisert SS som nazi-Tysklands pretorianergarde. Elitetenkingen henger her sammen med SS’ ordenstanke. Historikeren Bernd Wegner hevder at ordenstanken var grunnpilaren i SS.³⁸ Höhne

²⁹ Emberland 2008: 8.

³⁰ Emberland 2008: 8.

³¹ Emberland 2008: 9.

³² Emberland 2008: 9.

³³ Emberland 2008: 9.

³⁴ Emberland 2008: 10.

³⁵ Emberland 2008: 10.

³⁶ Stein 1966: 122.

³⁷ Stein 1966: 123.

³⁸ Wegner 1990: 11.

skriver at Himmler brukte Jesuitterordenen som modell for SS.³⁹ Et sentralt element i denne ordenstanken var vekten som ble lagt på titler og forskjellige æresutmerkelser. Eksempelvis fikk tidlige SS-medlemmer en såkalt æresvinkel til å ha på uniformen. Andre viktige utmerkelser var SS-ringen og SS-dolken.

Selv om Himmler brukte Jesuitterordenen som en slags modell, ble den ikke fulgt slavisk. SS plukket ut de delene som den hadde bruk for og hentet også inspirasjon fra Fremmedlegionen, de japanske samuraiene og særlig den tyske ridderorden. Den tyske ridderorden hadde drevet med korstog og erobringer i Øst-Europa på 1200- og 1300-tallet og kunne dermed gi en historisk kontinuitet for den militære koloniseringen i Øst.

Det sentrale i Himmlers orden var det dydsmessige idealet, dens pseudoreligiøse karakter og ordenens krav om å være en elite i samfunnet.⁴⁰ Wegner påpeker at den ”dydsmessige” siden av SS’ ideologi er ganske konvensjonell.⁴¹ De dydene som preget SS var lojalitet, lydighet, kameratskap, pliktoppfyllenhet, ære og anstendighet. I betraktning de grusomhetene som ble begått av organisasjonen, er dette naturlig nok ikke egenskaper folk flest forbinder med SS. Når det er snakk om SS’ dyder, er det ut fra hvordan de ble forstått av SS selv. SS-mannens lojalitet var knyttet til kun en person, Adolf Hitler. Denne totale personifiseringen av lojalitet, manifestert i SS’ troskapsed, fikk stor innvirkning på organisasjonen. Hitler krevde at alle stolte på at hans avgjørelser var riktige. Lojalitet ble redusert til plikten til å adlyde uten spørsmål.⁴² Bildet av Hitler som inkarnasjonen av det tyske folk gjorde at sviktende lojalitet til ham ble sett på som et svik mot det tyske folkefelleskapet. Å forbli lojal mot Føreren er å forbli lojal mot hjemland, kone og barn, stod det i en SS-manual.⁴³ Derfor kan det sies at lojalitet, det vil si blind lydighet, var en av de viktigste SS-dydene, noe som viser seg i SS-mottoet som stod på SS-mennenes beltespenne: *SS-Mann Deine Ehre heisst Treue*.⁴⁴

Den siste av SS-ideologiens mytologiske grunnfigurer er *Ahnen*, forestillingen om de germanske forfedrene. I SS spilte den germanske historien en helt spesiell rolle. Forfedrenes meritter ble sett på som eksempler til etterfølgelse. Som Emberland skriver, innebar SS’ historieoppfatning en antagelse av en ubrutt tradisjon og identitet mellom de førkristne germanerne og nasjonalsosialistene.⁴⁵ Historien kunne bidra til en styrking og legitimering av de andre elementene i ideologien. Skulle det tyske samfunnet akseptere SS som det nye aristokratiet, var det viktig at

³⁹ Höhne 2000: 144.

⁴⁰ Wegner 1990: 14.

⁴¹ Wegner 1990: 14.

⁴² Wegner 1990: 16.

⁴³ Wegner 1990: 17.

⁴⁴ Direkte oversatt: SS-mann, din ære er din troskap.

⁴⁵ Emberland 2008: 11.

organisasjonen kunne legitimere sin posisjon med hjelp fra historien.⁴⁶ Historien ble manipulert for å støtte opp om den nasjonalsosialistiske idé, konstruere fiendestereotyper og finne helter som kunne beundres.

Denne historieoppfatningen førte til et spesielt syn på individet. Verdien av individet avhang av dets verdi for nasjonen. Videre ble individet oppfattet som en lenke i en kjede av forfedre og etterkommere. Individet ble underordnet et høyere mål. Ved et slikt syn på individet kunne Himmler argumentere for at individet kunne frikjennes for sine voldelige handlinger hvis disse kunne knyttes til "historiens vilje". Dette la grunnlaget for lydighetsidealet i SS. SS-mannen skulle adlyde ordre uansett. SS-medlemmers lydige deltakelse i folkemord kunne ut fra en slik tankegang altså forsvares med utgangspunkt i det spesielle oppfatningen av historien og individet i Himmlers spesielle verden.⁴⁷

I sammenheng med forfedredyrkingen var det også en religiøs side av SS-ideologien. Særlig tok Himmler i bruk gamle symboler, seremonier og ritualer for å skape en slags nyhedensk religion. Hvor mange som faktisk trodde på det religiøse elementet i SS, kan diskuteres, men denne religionen spilte allikevel en viktig rolle. Wegner utpeker to formål med denne pseudoreligionen: "(1) to place the individual SS man under the movement's spell, and to immunize him from temptations of "deceptive" reason; (2) eventually to establish a unique SS tradition, which the movement considered so necessary to assimilate ideologically all SS men".⁴⁸ Hensikten var å skape en erstatningsreligion. Himmler foraktet kristendommen, men forbød samtidig sine menn å være gudløse. Dette var ikke bare et forsøk på å skape en sterk organisasjon, det hadde også politiske fordeler. Kampen mot kirken var viktig for Himmler. Grunnen til dette var at kirken stod i veien for Himmlers ønske om å fullt ut kontrollere SS-medlemmene, både psykisk og fysisk. I tillegg stod den kristne moral i sterk kontrast til SS'.⁴⁹ I sin kamp mot kirken forsøkte Himmler å opprette et alternativ til den kristne moral.⁵⁰ Denne moralen skulle være basert på den germanske arven. Ved å vise til at SS hadde en religion, ville kampen mot kirken bli lettere å vinne. SS var ikke i mot religiøsitet, bare mot den kristne rammen.⁵¹

⁴⁶ Wegner 1990: 34.

⁴⁷ Wegner 1990: 36.

⁴⁸ Wegner 1990: 28-29.

⁴⁹ Wegner 1990: 27.

⁵⁰ Wegner 1990: 27-28.

⁵¹ Wegner 1990: 30.

Oppsummering

SS vokste i løpet av slutten av 20-tallet og utover 30-tallet til å bli en mektig organisasjon, til en betydelig maktfaktor i den interne politikken i Nazi-Tyskland. SS hadde full kontroll over politiet og hadde ansvaret for rikets sikkerhet. Organisasjonen hadde også ansvaret for germaniseringspolitikken, germansk samarbeid og utryddelsen av jødene og andre rasemessig uønskede grupper.

Det kan argumenteres for at SS hadde tre viktige funksjoner. For det første skulle organisasjonen være et *Staatschutzkorps*, det vil si at den skulle beskytte staten mot indre og ytre fiender. Hjelpemidlene her var Sicherheitsdienst (SD), Gestapo og Waffen-SS. For det andre skulle SS også lede det germanske arbeide, altså bestrebelsene i de andre germanske landene for å vinne sympati for den storgermanske ideen. Her spilte Germanske SS i de forskjellige landene en særlig viktig rolle. For det tredje skulle SS drive kolonisering i Øst, noe som innebar eliminering av rasemessig uønsket lokalbefolkning og rekruttering av ”germanske kolonister”.

SS’ ideologi kan oppsummeres rundt de tre mytologiske grunnfigurene *Blut*, *Boden* og *Ahnen*. I blodet fant SS-ideologene ”rasesjelen” som gav germaneren sine åndelige kvaliteter. Dette ”overlegne” blodet var blitt til gjennom tusenvis av år i kamp mot germanerens harde livsmiljø. Den siste mytologiske grunnfiguren var forfedrene. Himmler mente at det fantes en ubrutt tradisjon og identitet mellom de tidligste germanerne og nasjonalsosialistene. Derfor var historien viktig for SS, og forfedrenes bedrifter eksempler til etterfølgelse.

I tilknytning til disse tre mytologiske grunnfigurene har jeg også redegjort for den dydsmessige og religiøse siden av SS-ideologien. Særlig står lojalitet frem som den viktigste SS-dyden. Dette betydde blind lydighet overfor sine overordnede. Det religiøse aspektet ved SS-ideologien innebar kamp mot kristendommen og utviklingen av en pseudoreligion, en slags kvasihedensk, vagt definert tro basert på gammelgermansk gudetro.

Et grunnelement i SS’ ideologi var pangermanismen. I dette lå det implisitt at den germanske rasen måtte samles i et Storgermania. Skulle dette skje, var det nødvendig for SS å spre sin innflytelse til de andre germanske landene.

Et av tiltakene for å oppnå dette var opprettelsen av SS-organisasjoner i de okkuperte germanske landene. Det er verdt å merke seg at det her dreier seg om både Waffen-SS og Allgemeine-SS, med tanke på henholdsvis vervingen av germanske frivillige og opprettelsen av Germanske SS-avdelinger.

Kapittel 3

Norges SS og Germansk SS Norge, opprettelse, hensikt og virksomhet

Før jeg skal analysere Germanske SS Norges ideologi er det nødvendig å redegjøre for organisasjonens tilblivelse og organisatoriske virksomhet. Hvorfor ble organisasjonen opprettet, og hvem tok initiativet til det? Jeg vil også gi et riss av hva organisasjonen drev med under okkupasjonen, særlig dens rekrutteringsvirksomhet og propaganda.

Bakgrunnen for SS' interesse i Norge

Skilbred har fremsatt en teori om at SS forsøkte å utvide sin makt for på sikt å sikre seg full kontroll i Norge. Dette gjorde SS, hevder han, gjennom tre institusjoner, Waffen-SS, NSS/GSSN og politiet.⁵² Gjennom disse institusjonene ville SS gradvis skyve til side andre tyske aktører og Nasjonal Samling (NS). Skilbred påpeker at SS' politiske makt i Tyskland vokste dramatisk under krigen sammenliknet med en rekke andre institusjoner i nazi-regimet.⁵³ En viktig fremgangsmåte var blant annet å forsøke å integrere de nasjonalsosialistiske organisasjonene i germanske land i sitt system.

I følge Skilbred så SS på Norge, og andre germanske land, som en viktig rekrutteringsmark til Waffen-SS.⁵⁴ Grunnen til dette var de strenge rekrutteringslovene i Tyskland, som gjorde at SS kun fikk lov til å verve en liten del av de tyske vernepliktige til Waffen-SS. Derfor måtte SS søke etter frivillige rekrutter i de okkuperte landene for å styrke Waffen-SS. For å utnytte dette rekrutteringspotensialet best mulig var det nødvendig for SS å involvere seg i politikken i disse landene.

Men Skilbred fremsetter også en annen grunn til at SS var interessert i de okkuperte germanske landene. Som følge av den politiske situasjonen i Norge i 1940 etter at Kongen og Regjeringen flyktet til England, betraktet SS Norge som et laboratorium for politiske eksperimenter.⁵⁵ Disse politiske eksperimentene gikk ut på at SS forsøkte å finne en måte å dominere en "nasjonalistisk" nasjonalsosialistisk bevegelse, i dette tilfelle NS. Betydningen av erfaringene som ble gjort i Norge, var viktige for SS i maktkampen i Tyskland og for hvilken retning nasjonalsosialismen skulle ta. Resultatet i Norge kunne antyde metoder for hvordan SS kunne kontrollere og inkorporere det mer

⁵² Skilbred 1974.

⁵³ Skilbred 1974: 1 i innledningen.

⁵⁴ Skilbred 1974: 6.

⁵⁵ Skilbred 1974: 1 i innledningen.

nasjonalistiske NSDAP i Tyskland. Politisk kontroll i Norge betydde slikt sett lite hvis ikke det kunne brukes som et ledd i politisk kontroll over Tyskland og hele nasjonalsosialismen.⁵⁶

SS ville med andre ord absorbere de nasjonale, nasjonalsosialistiske bevegelsene i de germanske landene, inklusive Tyskland, og slik skape en ny intergermansk, nasjonalsosialistisk bevegelse. Derfor satte SS inn sterke krefter for å få kontroll over den nasjonalsosialistiske bevegelsen i Norge, og dermed skaffe seg erfaring til å kunne gjøre det samme i Tyskland. Himmler hadde utpekt to nordmenn til å hjelpe ham med dette, Jonas Lie og Sverre Riisnæs. Til rådighet stod som nevnt tre verktøy: det norske politiet, Waffen-SS og NSS/GSSN.

Den tyske historikeren Hans-Dietrich Looch har også behandlet SS' politikk i Norge. I sin artikkel "Zur 'Grossgermanischen Politik' Des Dritten Reiches" fremhever han at det fra 1942 hovedsakelig var SS som stod for det germanske arbeidet i de tysk kontrollerte landene.⁵⁷ Som Skilbred, hevder også Looch at SS betraktet det norske politiet som et viktig verktøy: "[...] das in ihren Augen das wichtigste war: Jonas Lie verpflichtete sich, die norwegische Polizei dem Reichsführer SS und Chef der deutschen Polizei zu unterstellen."⁵⁸ Looch påpeker også at GSSN var et viktig middel i SS' kamp både mot NS og andre tyske instanser.⁵⁹

En stor del av Skilbreds avhandling baserer seg på den politikken sjefen for SS-Hauptamt, Gottlob Berger, førte. Han skirver at Berger forsøkte å bygge et privat imperium basert på SS-kontroll over de germanske områdene.⁶⁰ Berger kan karakteriseres som en typisk maktpolitiker som ønsket å bygge ut sin egen politiske maktbasis, noe han fant mulighet for i de germanske landene. Nøkkelen for Berger var å kontrollere ideologien i de pangermanske områdene.⁶¹ I en slik sammenheng var det norske politiet og Waffen-SS viktig, men enda viktigere var eliteorganisasjonen NSS/GSSN. Kunne han utvikle disse organisasjonene, ville Berger kunne konsolidere sin politiske makt. Slike politiske ambisjoner var typiske for en rekke av lederne i Det tredje riket.

Hovedgrunnen til at de ideologiske organisasjonene var viktigere enn Waffen-SS var at Berger ønsket en eliteformasjon som besto av lojale politiske soldater, og frontkjemperne var ikke nødvendigvis det.⁶² Motivene for å verve seg til Waffen-SS var ikke alltid ideologiske, de kunne være motivert av eventyrlyst eller familiepåvirkning. Å ha vært frontkjemper betydde ikke dermed

⁵⁶ Skilbred 1974: 6-7.

⁵⁷ "Zur 'Grossgermanischen Politik' Des Dritten Reiches" av Hans-Dietrich Looch i *Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte* Jahrgang 8, 1960, Heft 1.

⁵⁸ Looch 1960: 45.

⁵⁹ Looch 1960.

⁶⁰ Skilbred 1974: 194.

⁶¹ Skilbred 1974: 203.

⁶² Skilbred 1974: 101.

at man støttet SS-ideologien helt ut.⁶³ Derfor var en ideologisk eliteorganisasjon som NSS/GSSN viktigere.

Mens Skilbred hovedsakelig tar for seg de mer realpolitiske årsakene til at SS ble internasjonalsisert, påpeker historiker Øystein Sørensen det ideologiske grunnlaget for dette. Denne hadde Hitler selv gitt. SS skulle verne om den germanske idé og samle alle germanere og dermed forberede det kommende riket.⁶⁴ Sørensen fremhever altså pangermanismen som en viktig motivering for internasjonaliseringen av SS.⁶⁵

Trolig var nok SS' virksomhet i Norge en kombinasjon av både eksperimentering, maktpolitikk og ideologi. Skilbred har nok mye rett i at SS på sikt søkte å ta opp i seg NSDAP på bakgrunn fra erfaringene i Norge og slik ta kontroll over den nasjonalsosialistiske bevegelsen. Dog kommer de ideologiske motivene SS hadde for å internasjonalisere seg noe i bakgrunnen i Skilbreds avhandling.

Nyere forskning viser at for flere av de ledende SS-ideologene, især Himmler, spilte Norge en spesiell rolle. Et godt eksempel på dette er vervingen av norske frivillige til Waffen-SS. Å få med soldater fra hele Europa ville selvfølgelig være en viktig propagandafaktor for Tyskland, samtidig som at Bergers innflytelse i de germanske landene ville styrke SS og Himmlers posisjon i Tyskland. Men mye tyder på at interessen for de germanske landene, og spesielt Norge, i første rekke var ideologisk.

Emberland har bidratt med mer forskning på dette området. Han påpeker at Himmlers tanker om Norge og nordmenn var basert på idealbildene hentet fra Walther Darré og den kjente tyske raseforskeren Hans F. K. Günther.⁶⁶ I følge Darré og Günther var det i Norge og Sverige at den germanske rasen var best bevart. Det var derfor helt nødvendig å få kontroll over Norge for å bevare og styrke den germanske rasen.⁶⁷

Nordmenn og svensker var vesentlige i SS' ideologi fordi disse folkene hadde "rasemessige særtrekk, formet av et egenartet samspill mellom blod, jord og forfedre".⁶⁸ Dette samspillet hadde ført til at den rasemessige renheten, og de urgermanske trekkene, var bedre bevart i Norge og Sverige enn i Tyskland.⁶⁹ En viktig årsak til dette var at odelsretten var intakt i Norge. At

⁶³ Skilbred 1974: 100.

⁶⁴ Sørensen 1989: 62.

⁶⁵ Sørensen 1989: 62-63.

⁶⁶ Emberland 2008.

⁶⁷ Det er interessant å merke seg at Himmler viste personlig interesse for Norge. Han var på reise i Norge på nyåret 1941. Da brukte han flere timer på Norsk Folkemuseum og hørte på langeleikspill. Han var også på en rundreise i landet og så på gamle stabbur. Et annet vesentlig aspekt er at Norge var det landet, bortsett fra Tyskland, som hadde flest Lebensborn-hjem.

⁶⁸ Emberland 2008: 15.

⁶⁹ Emberland 2008: 15.

raserenheten var så sterk i Norge og Sverige, var, ble det hevdet av Darré, fordi det var et samfunn av frie odelsbønder. Darrés tanker om odel virket sterkt inn på Himmler.⁷⁰

For å få dette ”ypperlige” menneskematerialet med på sin side var SS nødt til å involvere seg i politikken i Norge. I praksis brukte altså SS’ NSS/GSSN, politiet og Waffen-SS som redskaper for dette. Det er viktig å understreke at det ikke eksisterte noen vanntette skott mellom disse tre organisasjonene, noe det heller ikke var i Tyskland. Personell gikk fra den ene organisasjonen til den andre, og mye av det samme opplæringsmaterialet ble brukt. For Himmler spilte det heller ingen rolle om SS-mannen var politimann, medlem i GSSN/Allgemeine-SS eller soldat i Waffen-SS. Det viktige var at SS-mennene hadde den samme ideologiske opplæringen og langt på vei den samme praktiske utdanningen. En SS-mann var en ”politisk soldat” uavhengig av hvilke tjeneste han var i. En vesentlig del av denne utdanningen var *Kämpfende Verwaltung-prinsippet*, som på mange måter innebar at disse politiske soldatene måtte herdes ved å få blod på hendene. Særlig gjaldt dette for menn som hadde ambisjoner om å stige i gradene i det tyske SS-byråkratiet.

SS begynte arbeidet med å skaffe seg fotfeste i Norge allerede i 1940. Det første viktige skrittet var opprettelsen av Dienststellen der Höheren SS- und Polizeiführer. Dette innebar at SS hadde kontrollmyndigheten over politianliggender i Norge, ikke Reichskommissariatet. Etter en overenskomst mellom Terboven og Himmler våren 1940 måtte Terboven i teorien spørre Höheren SS- und Polizeiführer (HSSPF) om å få bruke politiet i Norge.⁷¹ Den første HSSPF i Norge var SS-Obergruppenführer Fritz Weitzel. Etter Weitzels død 19.juni 1940 overtok SS-Obergruppenführer Wilhelm Rediess denne stillingen. I forbindelse med overenskomsten mellom Terboven og Himmler ble derfor det norske politiet underlagt SS. Det norske politiet vokste sterkt og var en av etatene som ble mest nazifisert. Omkring 40-50 prosent av ansatte i politiet var medlem av NS og mange var også medlem av GSSN. Politiet opprettet en skole på Kongsvinger, hvor de blant annet ble undervist av tyske politibataljoner. Opplæringen av det norske politiet ble preget av det tyske politiets undervisningsmodell og fikk et sterkt militært preg.⁷²

Det neste skrittet for å øke sin makt på bekostning av Terboven og Quisling var opprettelsen av Norges SS i 1941.

Men hva var egentlig hensikten med en norsk parallell til Allgemeine-SS, blant annet med tanke

⁷⁰ Emberland 2008: 28-34.

⁷¹ Looch, Hans-Dietrich. *Quisling, Rosenberg og Terboven*. Gyldendal Norsk Forlag. Oslo, 1972. Side 255-278. Det kan dog diskuteres om SS’ underleggelse av politiet i praksis hadde noe å si for Terbovens politikk. Terboven sikret seg nemlig retten til å velge hvem som skulle være HSSPF i Norge, og HSSPF Rediess var en Terbovens gamle kampefeller. Disse to var stort sett enige i politikken som førtes i Norge og bruken av politiet. Se Looch 1972.

⁷² Kott, Matthew og Roughvedt, Bernt. ”Kongsvinger: Politutdannelse eller opplæring i folkemord?” Upublisert artikkel, 2008.

på at en annen SS-institusjon, Waffen-SS, allerede hadde begynt å etablere seg i Norge? Hvilke roller skulle den spille? Ved å opprette en norsk utgave av Allgemeine-SS ville man kunne svekke Hirdens posisjon, spre pangermansk propaganda, samt bygge opp en lojal kjerne av topp motiverte norske SS-menn. Som det står i brosjyren *Germanske SS Norge*:

SS er støttroppen for det nasjonalsosialistiske livssyn og garantien for at den nasjonalsosialistiske revolusjon skal gjennomføres kompromissløst til ytterste konsekvens. SS skal være bindeleddet mellom de germanske folk og lede oppbyggingen av det Storgermanske sambandet. Germanske SS Norge vil som representant for et av Europas mest raserene folk, yte verdifulle bidrag ved denne oppbygging.⁷³

Dette viser at GSSN skulle oppfylle to av de samme rollene som SS spilte i Tyskland, nemlig *Staatschutzkorps* og drive germansk arbeide.⁷⁴

Opprettelsen av NSS

NSS ble opprettet 21. mai 1941 med Jonas Lie som leder. I følge Skilbred ble medlemmene i NSS mer eller mindre lurt inn i organisasjonen på falske premisser.⁷⁵ Medlemmene, som hovedsakelig kom fra hirdregiment 7 ”Viking”, ble fortalt at de skulle bli Quislings livvakt og bære norske uniformer. Det ble også opplyst at NSS var det første steget mot en ny norsk hær. De fikk derimot utlevert tyske SS-uniformer (riktignok med en slags norsk merking), ble eksaminert av tyske SS-leger – for å vurdere deres rasemessige renhet - og avkrevd ed til Hitler først og dernest Quisling.

Senere samme dag på en samling i Frimurerlosjens lokaler dukket Himmler opp og holdt en tale hvor han understreket at de 150⁷⁶ medlemmene med denne livsvarige ed hadde gått inn i et germansk SS-brorskap. Under arrangementet ble det servert store mengder alkohol. Etter dette ble NSS-mennene sendt på utdanning i Elverum. Dagen etter angrepet på Russland den 22. juni 1941 ble det avholdt en kameratskapsaften, også her med store mengder alkohol. Her holdt HSSPF, SS-Obergruppenführer Rediess, en tale hvor han proklamerte at det var en SS-manns plikt å være med i denne krigen.

Etter en ukes permisjon og videre utdanning på Kongsvinger festning holdt Rediess på nytt en tale hvor han understreket at NSS skulle bli ryggraden i en ny norsk legion og at medlemmene kunne bli offiserer på bakgrunn av den utdannelsen de nå hadde vært igjennom.⁷⁷

Videreutdannelsen på Kongsvinger er tidligere blitt sett på som en fortsettelse av utdanningen

⁷³ Brosyren *Germanske SS Norge*, Oslo, udatert. Side 3.

⁷⁴ Det tyske SS spilte en viktig rolle i koloniserings- og germaniseringsprosjektene i Øst. GSSN var ikke innblandet i dette, men hadde tyskerne vunnet krigen, ville GSSN blitt en naturlig kilde for *Wehrbauern* i Øst.

⁷⁵ Skilbred 1974: 107.

⁷⁶ Tallet er hentet fra RA L-sak Oslo politikammer, D. nr 1099/46 Rolf Jørgen Fuglesang. Karl Leibs forklaring 9/11 1945.

⁷⁷ Skilbred 1974: 108.

for hele NSS. Av en kilde fremgår det derimot at dette kurset var et lagførerkurs for om lag 20 av medlemmene i NSS.⁷⁸ Den samme kilden oppgir tallet på antall medlemmer i NSS til å ha vært 130, senere redusert til om lag 85 på grunn av søknader om å bli overført tilbake til Hirden. Mellom 80 og 85 prosent av medlemmene meldte seg til tjeneste hos Den norske legion.⁷⁹ Skilbred påpeker at NSS hadde liten politisk innvirkning og ble hovedsakelig sett på av SS som en organisasjon der en kunne kontrollere den militære rekrutteringen til Waffen-SS.⁸⁰

NSS var nok likevel først og fremst et forsøk på å etablere en ideologisk SS-organisasjon i Norge. En rapport, skrevet av en SS-Standartenführer Hermann Dethof til SS-Brigadeführer Paul Wegener, gir oss et innblikk i Quislings og andre nordmenns tanker om hva NSS skulle være for noe.⁸¹ Videre viser den hva tyskerne mente NSS skulle være. Rapporten er fra et møte som ble holdt på Elverum den 20. juni 1941 under utdannelsen av NSS. Her var Dethof, Quisling, Lie, en NS-Fylkesfører, Obersturmführer Goroney, Aslak Rønning Nesheim og Ragnar Berg til stede. De to sistnevnte var tidligere norske offiserer som hadde ansvaret for opplæringen i NSS.

Ut fra denne rapporten er det tydelig at nordmennene, også Quisling og Lie, helt har misforstått hensikten med NSS. De hevdet at Hirden var Norges svar på Allgemeine-SS og at NSS skulle bli det norske Waffen-SS og starten på en ny norsk hær. Dethof gjorde det klart at dette umulig kunne være riktig, men følte seg ikke berettiget til å ta opp en diskusjon med Quisling om dette. I rapporten henvises det også til diskusjoner om hvilken uniformering NSS skulle ha og andre mer eller mindre uviktige emner sett i et større perspektiv. I rapporten skinner det igjennom stor frustrasjon fra tysk side over hvor lite Quisling har forstått, noe som støtter opp om bildet av Quisling som en noe naiv og fjern person med tendens til å beskjeftige seg med uviktige detaljer.

Rapporten viser tydelig at SS ønsket at NSS skulle være en politisk organisasjon, en parallell til Allgemeine-SS. Men NSS ble altså hovedsaklig et rekrutteringsverktøy for Waffen-SS. Tyskerne lot derfor arbeidet med NSS mer eller mindre renne ut i sanden i løpet av sommeren/høsten 1941. Dette hadde flere årsaker. Den mest åpenbare årsaken var at organisasjonen knapt ble etablert før flesteparten av medlemmene dro til fronten. Men det var også mer dyptliggende årsaker til at NSS ikke fikk den politiske og ideologiske posisjonen som de tyske SS-lederne ønsket. For det første var de tyske myndighetene i Norge usikre på hvilken rolle NSS skulle spille.⁸² Videre oppfylte ikke de tyske SS-rådgiverne for Hirden den rollen de skulle. I stedet for å underminere Hirden bygde

⁷⁸ RA L-sak Oslo politikammer, D. nr 2057 Aslak Rønning Nesheim. Dokument 22.

⁷⁹ Den norske legion var en avdeling i Waffen-SS hovedsakelig bestående av nordmenn. Avdelingen tjenestegjorde ved Leningrad fra februar 1942 til ca februar 1943.

⁸⁰ Skilbred 1974: 109.

⁸¹ Bundesarchive NS 19/3451 "Grundsätzliche Fragen der Norges SS". Rapport fra SS-Standartenführer Hermann Dethof til SS-Brigadeführer Paul Wegener. Juni 1941.

⁸² Skilbred 1974: 109.

Reichsführer-SS Heinrich Himmler og Jonas Lie, politiminister og sjef for Norges SS og senere Germanske SS Norge, under edsavleggelsen til Norges SS 21. mai 1941.

Höheren SS- und Polizeiführer, Wilhelm Rediess, hilser på medlemmer av Germanske SS Norge under utdelelsen av Germanske dugleiksrune på Kongsvinger festning 16. august 1944.

SS-rådgiverne den opp til en sterk og uavhengig organisasjon, noe som førte til at rekrutteringen fra Hirden til NSS i stor grad uteble.⁸³ Grunnen til at disse tyske SS-rådgiverne førte en slik linje, var at de var underlagt *Einsatzstab Wegener* som inngikk i Reichskommisariatet og NSDAP. Lederen for *Einsatzstab Wegener*, Paul Wegener, hadde i følge Berger til hensikt å gjøre Hirden om til en gren av SA.⁸⁴ Dette kan virke underlig siden Wegener var et høystående SS-medlem. Årsaken var nok at han følte en oppriktig sympati for Quisling og NS.⁸⁵

Det er også tegn som tyder på at NSS ble sabotert innenfra. Aslak Rønning Nesheim forklarte i sin landssviksak at han gikk inn i organisasjonen med det mål å sabotere mest mulig.⁸⁶ Han hevdet selv å ha skapt strid mellom dem som ble tatt opp i NSS og de som ble igjen i Hirden. Videre forklarte han at han forsøkte å fremstille SS-tankens som farlig for Hirden, noe som resulterte i at en rekke medlemmer meldte seg ut og returnerte til Hirden. Mens utdanningen av lagførere pågikk på Kongsvinger, fikk Nesheim i oppdrag å kartotekføre de resterende medlemmene. Problemet var at Nesheim hadde dimittert disse, og dermed ble det problemer med å få kartotekført alle medlemmene.⁸⁷ Nesheim hevdet at grunnen til at han saboterte arbeidet i NSS var fordi han etter hvert forstod at han var blitt ført bak lyset og at tyskerne forsøkte å legge seg opp i utdanningen på Elverum.⁸⁸

Hvor mye lit kan vi feste til Nesheims påstander? Det er i alle fall flere tegn som tyder på at han snakket sant om sitt forhold til NSS. For det første forsøkte han å melde seg ut av NS før NSS ble opprettet. Han ble også dimittert fra Den norske legion og SS av Himmler personlig, da han nektet å innrette seg etter de tyske retningslinjene. Jeg har kommet over et tilfelle hvor et tidligere NSS-medlem søker seg inn i GSSN, men staben kunne ikke finne ham i kartoteket over NSS-medlemmer. Han måtte dermed ta aspirantkurset på Kongsvinger for å bli GSSN-medlem, noe som ikke var nødvendig for tidligere NSS-medlemmer.⁸⁹ Det er slett ikke umulig at det er Nesheims sabotasje som var årsaken til at han ikke fantes i kartoteket, noe som kan styrke hans påstand om at han saboterte arbeidet i NSS. Til slutt skal det også nevnes at Nesheim i 1943 flyktet over til Sverige. Det er med andre ord mye som tyder på at han ikke var positiv til utviklingen i NS og i det tyskoppkjøpte Norge.

⁸³ Skilbred 1974: 109-110.

⁸⁴ Skilbred 1974: 110.

⁸⁵ Dahl, Hjeltne, Nøkleby, Ringdal, Sørensen. *Norsk Krigsleksikon 1940-1945*. J.W. Cappelens forlag as. Oslo, 1995:445-446.

⁸⁶ RA L-sak Oslo politikammer, D. nr 2057 Aslak Rønning Nesheim. Dokument 3.

⁸⁷ RA L-sak Oslo politikammer, D. nr 2057 Aslak Rønning Nesheim. Dokument 22.

⁸⁸ RA L-sak Oslo politikammer, D. nr 2057 Aslak Rønning Nesheim. Dokument 43.

⁸⁹ RA L-sak Sunnmøre politikammer, Sak 704. Dokument 28.

Opprettelsen av GSSN

Arbeidet med NSS gikk altså trått, og opprettelsen av Den norske legion medførte at arbeidet med NSS mer eller mindre døde ut. Våren 1942 bestemte SS seg derfor for å gjøre et nytt forsøk. I april dro Berger til Norge for å undersøke situasjonen. Han sendte en nedslående rapport til Himmler. Hirdens SS-rådgivere virket mot sin hensikt, rekrutteringsoffiserene var inkompetente og forholdet til Reichskommissar Josef Terboven var dårlig. Lie fungerte dårlig som leder, NSS hadde kun 50 medlemmer, og disse ble sett på som forrædere av Hirden. Rapporten førte til at SS-Hauptsturmführer Karl Leib ble sendt til Norge for å rydde opp. Leib var direkte underlagt SS-Hauptamt og ble tildelt oppgaven med rekrutteringen til Waffen-SS, stille tyske rådgivere til Hirden, samt hjelpe til å styrke NSS.⁹⁰

Dette nye initiativet fra SS' side må sees i en større sammenheng. Himmler fikk i 1942 fullmakt og eneretten av Hitler til å drive det germanske arbeidet i de okkuperte landene. I sammenheng med dette fikk SS kontroll over pengene som skulle brukes til dette formålet. Som Looch skriver:

Erst im Januar 1942, offenbar nach einem langwierigen Tauziehen, verfügte der Reichsschatzmeister, 'dass alle Mittel, die von der Partei für die germanische Arbeit gegeben werden [...] über die Germanische Freiwilligen Leitstelle gehen müssen.' [...] Die SS verfügte nun über das Geld."⁹¹

Med dette styrket SS sin posisjon i forholdet til Reichskommisariatet i Norge. I forbindelse med at Himmler fikk full kontroll over det germanske arbeidet ble også de store germaniseringsplanene i Østområdene satt i gang. Disse planene innebar forflytning og drap på tusenvis av slaver og jøder, samt store forflytninger av såkalte folketyskere.⁹² For Norges del resulterte dette i at Germansk Landtjeneste ble opprettet i 1942. Dette var en ungdomsorganisasjon som hadde til hensikt å utdanne ungdommen til bønder som kunne brukes som kolonister i Østområdene. Lite er skrevet om Germansk Landtjeneste, men det er tydelig at SS spilte en stor rolle i dette arbeidet.⁹³ I Tyskland hadde SS helt siden 30-tallet vært sterkt innblandet i Hitlerjugend. Himmler hadde sikret seg kontroll over den tyske landtjenesten i 1939, og i 1942 ble Himmler Ehrenführer i Hitlerjugends landtjeneste.⁹⁴ SS' fornyede innsats i Norge i 1942 må derfor sees som et ledd i en større plan fra SS' side.

Tidlig i juli 1942 ble NS-Generalsekretær Rolf Jørgen Fuglesang invitert til Tyskland for å

⁹⁰ Skilbred 1974: 112-113.

⁹¹ Looch 1960: 59.

⁹² For mer om germaniseringsplanene og Holocaust se for eksempel Aly, Götz. *"Final Solution" Nazi Population Policy and the Murder of the European Jews*. Oxford University Press Inc, New York. 1999.

⁹³ Se boka *Beredt for Danmark – Nationalsocialistisk Ungdom 1932-1945* av Mikkel Kirkebæk for den danske utgaven av Germansk Landtjeneste.

⁹⁴ Emberland, Terje. "Fra herrefolk i Wartheland til Wehrbauer i Øst. SS, NSUF og Germansk Landtjeneste". Upublisert manus 2008b.

diskutere forholdet mellom NS og NSS. SS forsøkte å få Fuglesang til å overta ledelsen for NSS. Også Himmler ønsket at Fuglesang skulle overta for Lie, men Fuglesang nektet.⁹⁵

Siden SS ikke fikk Fuglesang over på sin side, og dermed ikke oppnådde den kontroll over NS som var ønsket, måtte man inngå et kompromiss. Quisling kom den 21. juli 1942 med et opprop om forholdet mellom SS og NS. Her ble Norges SS ble omdøpt til Germanske SS Norge.⁹⁶ GSSN skulle være en selvstendig del av NS, direkte underlagt Quisling. I følge Skilbred var det SS som tjente mest på de formelle avtalene rundt opprettelsen av GSSN.⁹⁷ GSSN var nå blitt en del av NS-formasjonen med egen skole og avis. Dog var den "en selvstendig underavdeling av Nasjonal Samling, direkte underlagt NS Fører og forpliktet likeoverfor ham".⁹⁸

Til tross for at GSSN skulle være en selvstendig underavdeling av NS, ble den på sett og vis en helt uavhengig formasjon. Mange i GSSN var heller ikke medlemmer av NS. I følge GSSNs stabsleder, Leif Schjøren, ble det heller ikke krevd at GSSNs medlemmer måtte avlegge ed til Quisling eller andre.⁹⁹ Dette støttes også av Leib. I en forklaring hevdet han at selv om GSSN krevde edsavleggelse, ble det ikke holdt flere edsavleggelse etter at NSS-mennene ble tatt i ed den 21. mai 1941.¹⁰⁰ Mye tyder på at Schjøren lyver eller erindrer feil om dette forholdet i sin forklaring. I et internbrev skriver Schjøren at edsavleggelsen for GSSN måtte føres opp i kartoteket, noe som tyder på at GSSN hadde en form for edsavleggelse.¹⁰¹

Når det gjelder det formelle forholdet til NS, måtte nye stormførere fra sommeren 1944 godkjennes av fylkesføreren, men GSSN hadde ingen representanter i partiets forskjellige utvalg.¹⁰² En kilde sier også at GSSN kunne stilles til disposisjon for NS-Fylkesførerne hvis noen trengte vakter til møter og lignende.¹⁰³ Av den samme kilden fremgår det at stormførerne skulle holde kontakt med fylkesførerne.

GSSNs organisatoriske oppbygning

Organisasjonen ble etablert med politiminister Jonas Lie som leder og justisminister Sverre Riisnæs som nestleder. Lie hadde sikret seg retten til selv å velge sin stab. Bekledningen skulle være svart

⁹⁵ Skilbred 1974: 114.

⁹⁶ I en samtale med Quisling ble Berger fortalt at grunnen til at mange var i mot NSS, var at den ble oppfattet som en tysk organisasjon skapt for tyskere. Quisling kom med forslaget om at Allgemeine-SS burde skifte navn til Germanske SS for dermed å virke mer internasjonal (i et germansk henseende) og derfor ville virke mindre tysk. Dette ble godkjent av Himmler. Skilbred 1974: 116.

⁹⁷ Skilbred 1974: 116.

⁹⁸ Partiforordning om Germanske SS Norge av 21. juli 1942 i *Germanske SS Norge marsjerer*.

⁹⁹ RA L-sak Oslo politikammer, D. nr 3003/47 Leif Schjøren. Dokument 6D, Schjørens fremstilling av GSSN.

¹⁰⁰ RA L-sak Oslo politikammer, D. nr 1099/46 Rolf Jørgen Fuglesang. Leibs forklaring 9/11 1945.

¹⁰¹ RA L-sak Oslo politikammer, D. nr 3003/47 Leif Schjøren. Dokument 9E, brev fra Schjøren til stormføreren i Rogaland 15/10 1943.

¹⁰² RA L-sak Oslo politikammer, D. nr 3003/47 Leif Schjøren. Dokument 6D, Schjørens fremstilling av GSSN.

¹⁰³ RA L-sak Telemark politikammer, Sak 614 Arne Stridsklev. Dokument 16.

SS-uniform med norske SS-distinksjoner. GSSN ble finansiert av NSDAP. Hvorfor valgte SS så Lie og Riisnæs? Grunnen var trolig at dette var dyktige politifolk som SS kjente til fra før. De hadde heller ingen fartstid i NS og var nødvendigvis ikke Quisling-lojale. Dyktige politifolk, som ikke var for nært knyttet til den politiske fraksjonen Himmler ville utkonkurrere, var akkurat det SS trengte.

GSSN etablerte hovedkontoret i Oslo, hvor man også disponerte en rideskole. Det ble bygget opp et landsomfattende organisasjonsapparat inndelt i Storm, Tropp, Lag og Rode, hvor Storm utgjorde fylkesnivået. I hver storm var det en stormfører som var øverste leder for stormen. I stormene var det også en stormmester som hjalp stormføreren med det administrative arbeidet. I det ovennevnte oppropet ble det også trukket opp retningslinjer for hvem som kunne bli med i GSSN. Medlemskap kunne innvilges Waffen-SS-medlemmer, legionærer eller sivile som ble godkjent av NS-generalsekretariat. De som ble tatt opp, måtte være mellom 17 og 40 år, over 170 cm høye, samt oppfylle SS' rasemessige krav. Hvis søkeren tilhørte en av de andre NS-organisasjonene, måtte han ha tillatelse av lederen for denne for å bli med i GSSN. Det var ikke lov å være medlem i både Hirden og GSSN. Unntak ble her gjort for høytstående NS-medlemmer.¹⁰⁴ Dersom man ikke oppfylte de strenge opptakskravene, var det imidlertid mulig å tegne støttemedlemskap. Så fremt medlemmene ikke var innrullert i Waffen-SS eller hadde heltidsansettelse i organisasjonen, beholdt man sine sivile yrker.

GSSN ble tallmessig aldri noen stor organisasjon. Våren 1943 var det registrert om lag 700 aktive medlemmer. 1. november 1944 var medlemstallet 1285 (inklusive 609 medlemmer som var permitterte til andre tjenester).¹⁰⁵ Mange av medlemmene var heller ikke definitivt opptatt i formasjonen. Grunnen til dette var at medlemmene først måtte være aspiranter i et år, samt at de genealogiske papirene og arvebiologiske undersøkelsene måtte være positive. De arvebiologiske og genealogiske undersøkelsene var vanskelig å gjennomføre da disse arkivene, i følge Schjøren, var evakuert med regjeringen.¹⁰⁶ Riktignok virker det ikke som det hadde så mye å si hvorvidt medlemmene var SS-aspiranter eller fullverdige SS-menn, da dette mest av alt var en formalitet.

Schjøren hevdet at de fleste stillingene i GSSN, også som stormfører, var hovedsaklig ulønnede verv og at arbeidet i GSSN bygget på offervilje og frivillig gratisarbeid.¹⁰⁷ Dette stemmer ikke helt. I alle fall var stillingen som stormfører i 1944 lønnet med ca 400 kroner i måneden.¹⁰⁸ I følge Schjøren var tjenestegradene nærmest ærestitler, ofte ikke avhengig av tjenestestilling eller

¹⁰⁴ Skilbred 1974: 114-115.

¹⁰⁵ RA L-sak Oslo politikammer, D. nr 3003/47 Leif Schjøren. Dokument 14N, månedsrapport fra Schjøren til Quisling og Lie.

¹⁰⁶ RA L-sak Oslo politikammer, D. nr 3003/47 Leif Schjøren. Dokument 6D, Schjørens fremstilling av GSSN.

¹⁰⁷ RA L-sak Oslo politikammer, D. nr 3003/47 Leif Schjøren. Dokument 6D, Schjørens fremstilling av GSSN.

¹⁰⁸ RA L-sak Telemark politikammer, Sak 614 Arne Stridsklev. Dokument 5.

funksjon.¹⁰⁹ Gradene avhang ofte av sivilposisjon. Lie gav mange av sine nærmeste i politiet offisersgrad uten at de engang hadde gått på kurs, men disse hadde imidlertid ingen funksjon eller tillitsverv i GSSN.¹¹⁰

Den tyske instans som GSSN i hovedsak forholdt seg til, var Germanische Leitstelle in Norwegen. Dette var Waffen-SS' rekrutteringskontor i Norge og lå i Drammensveien 99 i Oslo. Kontoret ble drevet av Karl Leib, svigersønn av Berger, sjef for SS-Hauptamt som Germanische Leitstelle var underlagt. Germanische Leitstelle distribuerte en del propagandamateriale til de forskjellige SS-tidsskriftene.

Til tross for at GSSN var en del av en større internasjonal organisasjon, var den helt uavhengig av Germanske SS sine formasjoner i andre land. Riktignok hendte det at representanter fra andre Germanske SS-formasjoner var til stede ved spesielle anledninger, men samordning mellom de forskjellige nasjonale formasjonene var et forhold som skulle tas opp etter krigen.¹¹¹

Hovedkontoret, eller staben, holdt som sagt til i Oslo. Den første stabslederen var SS-Obersturmführer Olaf Lindvig. Som Sørensen skriver, var denne stillingen for ham "bare en kort pause i et liv som soldat".¹¹² Da Lindvig igjen dro til fronten i april 1943, overtok Schjøren stillingen som stabssjef. Schjøren var blitt oppsøkt av Lindvig og en tysk rådgiver i august 1942 og spurt om å gå inn i ledelsen av GSSN. Han var på konferanse hos Lindvig i januar 1943. For å se hvordan han skulle bygge GSSN, var Schjøren i Tyskland på våpenopplæring og kurs hos Allgemeine SS i februar-april 1943. Like etter tiltrådte han som stabsleder.¹¹³

Schjøren var en aktiv pangermaner og sterk kritiker av den nasjonale linjen i NS. Arbeidet innad i staben ble mye mer politisk og fikk et sterk pangermansk preg da Schjøren overtok. En av grunnene var blant annet Schjørens nære samarbeid med en annen ivrig pangermaner, redaktøren for GSSNs avis *Germaneren*, Egil Holst Torkildsen.

Sørensen har omtalt *Germaneren* som "det mest kritiske, opposisjonelle og frittalende organet i NS-sammenheng under okkupasjonen".¹¹⁴ Avisen kom i starten ut hver fjortende dag, men ble raskt en ukeavis. *Germaneren* inneholdt mye frontstoff, intervjuer av frontkjempere samt notiser om utmerkelser og forfremmelser. Artikkene var ofte preget av kritikk av den nasjonale linje, korrupsjon i NS og det som ble sett på som en kapitalistisk tendens i NS.¹¹⁵ Skribentene i avisen var ofte ideologisk aktive frontkjempere som Per Imerslund og Per Pedersen Tjøstland. Redaktøren

¹⁰⁹ RA L-sak Oslo politikammer, D. nr 3003/47 Leif Schjøren. Dokument 6D, Schjørens fremstilling av GSSN.

¹¹⁰ RA L-sak Oslo politikammer, D. nr 3003/47 Leif Schjøren. Dokument 6D, Schjørens fremstilling av GSSN.

¹¹¹ RA L-sak Oslo politikammer, D. nr 3003/47 Leif Schjøren. Dokument 6D, Schjørens fremstilling av GSSN.

¹¹² Sørensen 1989: 86.

¹¹³ RA L-sak Oslo politikammer, D. nr 3003/47 Leif Schjøren. Dokument 12E, vitneavhør.

¹¹⁴ Sørensen 1989: 87.

¹¹⁵ Sørensen 1989: 87. Og HIS3090 *Germaneren* av Olav Bogen.

for *Ragnarok*, Hans S. Jacobsen, stod som ansvarlig redaktør ut 1942, men hadde lite med arbeidet i avisen å gjøre. Uansett viser dette at flere personer fra den radikale Ragnarok-kretsen var tilknyttet *Germaneren*.¹¹⁶ Ved siden av *Germaneren* kom det ut andre tidsskrifter med tilknytning til GSSN. Disse tidsskriftene var *Germansk månedshefte*, *Germansk budstikke*, *SS-feltposten*, *SS-heftet* og *SS-skolefte*. Disse publikasjonene var viktige i det germanske arbeidet, men de var også sentrale i den ideologiske opplæringen av GSSN-medlemmer. De vil derfor bli behandlet i et senere kapittel.

GSSNs virksomhet under krigen

De sparsomme kildene gjør det vanskelig å danne seg et fullstendig bilde av GSSNs virksomhet generelt og de lokale storm-avdelingene spesielt. GSSN-stabens arkiv i Oslo ble brent mot slutten av krigen og det har ikke vært mulig å lokalisere noe fullstendig arkiv fra noen lokal storm-avdeling. En kilde som imidlertid kan være med på å gi et innblikk i GSSNs sentrale og lokale virksomhet er månedsrapportene som ble sendt fra organisasjonen til Lie og Quisling. Jeg har funnet tolv slike rapporter fra perioden 1943 til 1945, noe som er langt fra alle rapportene. Til tross for at kildematerialet er fragmentert, gir disse rapportene et visst innrykk av GSSNs og stormenes virksomhet. I tillegg har jeg funnet Telemark storms dagbok fra perioden juni 1944 til februar 1945. Denne kilden vil kunne gi et bilde av hva stormen i Telemark bedrev i denne perioden. Spørsmålet er hvor representativ denne kilden er i forhold til den lokale aktiviteten generelt. Det er ingenting som tyder på at Telemark storm skiller seg ut i noen spesiell grad i forhold til de andre stormene på samme størrelse. Derimot kan det argumenteres for at kilden ikke er representativ for den lokale virksomheten gjennom hele krigen da den kun dekker siste del av krigen. Likevel vil jeg si at den kan gi oss et bilde av den lokale aktiviteten i GSSN.

Telemark storms dagbok viser at stormførereren hadde mye å beskjeftige seg med, i alle fall i den perioden dagboken dekker. Han brukte en hel del tid på å spre propaganda og holde foredrag. Den 15. juni 1944 var han på husagitasjon, det vil si husbesøk, i Siljan hvor han snakket til befolkningen om bolsjevisme og invasjon.¹¹⁷ Dette var en propagandaaksjon som stormførereren var innbudt til av NS-Fylkesførereren i Telemark, og hadde, i følge stormførereren, ikke noe med GSSN som organisasjon å gjøre.¹¹⁸ Det er interessant å merke seg at stormførereren også holdt en rekke foredrag ved forskjellige NS-sammenkomster, hvor han delte ut en del propagandamateriell, blant annet

¹¹⁶ For mer om *Ragnarok*, se Emberland 2003.

¹¹⁷ RA L-sak Telemark politikammer, Sak 614 Arne Stridsklev. Dokument 39.

¹¹⁸ RA L-sak Telemark politikammer, Sak 614 Arne Stridsklev. Dokument 41.

Germansk Budstikke og *Germaneren*.¹¹⁹ Med andre ord, han bedrev germansk arbeid. Ellers brukte stormførereren mye tid på administrativt arbeid, for eksempel medlemssøknader, innkallinger til kurs og månedsrapporter til staben. Dette viser at staben i Telemark la ned et stort arbeid.

En annen kilde som støtter opp om Telemark storms representativitet, er noen månedsrapporter fra stormen i Oppland.¹²⁰ Ut fra disse rapportene virker det som at hovedoppgaven var å bygge ut stormen ved å skaffe flere medlemmer og spre budskapet om SS-tankens på bygdene, det vil si, drive germansk arbeid. Måten dette ble gjort på var å bygge ut støttepunkt rundt om i fylket som formidlet pangermansk propaganda. Og som stormførereren i Telemark, var også stormførereren i Oppland på NS-møter og foreleste om GSSN og SS-tankens.¹²¹

Med utgangspunkt i at disse kildene gir et representativt bilde av stormene på denne størrelsen, viser de at stormene var aktive på det administrative planet og at GSSN var til stede på NS-sammenkomster og propaganderte for GSSNs ideologi. Som vist la stormførererne ned et stort arbeid i å spre GSSNs budskap i NS-kretsene. I tillegg til dette etablerte GSSN såkalte støttepunkter rundt om i landet GSSN for å drive germansk arbeid blant NS-medlemmer og befolkningen generelt. Disse støttepunktene ble som oftest drevet av støtte-medlemmer som vervet abonnenter til *Germaneren* og delte ut annen propaganda ved landsgymnas, arbeidsleire, trafikknutepunkter, venteværelser, barbersalonger og lignende. Støttepunktlederne var innsatt av stormførererne.¹²² Bortsett fra *Germaneren* delte de også ut andre brosjyrer, som for eksempel: *Germanske SS Norge Marsjerer!*, *Germanske SS Norge*, og *SS som antibolsjevistisk kamporganisasjon*. De to førstnevnte heftene var rene propagandahefter for GSSN, som inneholdt hva organisasjonen kjempet for og hvordan man søkte medlemskap. *SS som antibolsjevistisk kamporganisasjon* var en mer generell brosjyre om SS og var opprinnelig utgitt av Heinrich Himmler i 1936. Muligens ble også de forskjellige SS-tidsskriftene distribuert av støttepunktlederne. Disse heftene, *Germansk månedshefte*, *Germansk budstikke* og *SS-heftet*, ble i hvert fall lagt ut på offentlige venteværelser og kan ha vært et middel for å forsøke å verve medlemmer. I en stemningsrapport fra "Roar", støttepunktleder og lagfører for Moss lag, til SS-storm Østfold den 21. januar 1944 får vi et innblikk i hva laget og støttepunktlederen bedrev.¹²³ Først og fremst søkte "Roar" og laget å skaffe flere medlemmer og støtte-medlemmer til GSSN. Personer "Roar" hadde merket seg som

¹¹⁹ RA L-sak Telemark politikammer, Sak 614 Arne Stridsklev. Dokument 39.

¹²⁰ RA L-sak Gudbrandsdalen politikammer, Nr 51. Månedsrapporter i perioden høsten 1943 til februar 1944.

¹²¹ RA L-sak Gudbrandsdalen politikammer, Nr 51. Rapporter fra SS-storm Oppland fra 20/11-43 til 20/12-43.

¹²² RA L-sak Oslo politikammer, D. nr 3003/47 Leif Schjøren. Dokument 6D, Schjørens fremstilling av GSSN.

¹²³ RA L-sak Moss politikammer, A. 453.

interesserte i GSSN, ble oppfordret til å komme på møter. Han spurte også staben om mer propagandamateriale og foreslo en plakatkampanje for å øke folks kunnskap om GSSN.¹²⁴

Det er begrenset hvor mye innvirkning dette germanske arbeidet, eller propagandaen, kan ha hatt på personer utenfor NS. Sannsynligheten for at en person som ikke var med i NS eller i det minste var sympatisk innstilt til okkupasjonsmakten ville sette seg på en offentlig venteværelse for å lese nazipropaganda, er heller liten. Derimot kan det germanske arbeidet ha hatt større innvirkning på folk som allerede var NS-medlemmer, men som kanskje var misfornøyd med partiet eller rett og slett bare likte det GSSN stod for. Det samme gjelder antagelig lesing av *Germaneren*. Trolig ble ikke denne lest av så mange utenfor NS eller andre nasjonalsosialistiske miljøer.

En annen mer indirekte propaganda kan ha vært organisasjonens tilstedeværelse ved forskjellige oppmarsjer, møter og parader. Menn som går taktfast i sorte uniformer kan nok ha virket som propaganda, i alle fall for yngre menn. GSSN stilte også med lag og enkeltmedlemmer ved forskjellige idrettsstevner. Dette var en annen arena hvor organisasjonen fikk vist seg frem, og hvor den kan ha blitt oppfattet som attraktive for enkelte. Riktignok var det boikott av idrettsarrangementer i regi av NS, men GSSN fikk i alle fall vist seg frem overfor Hirden under disse stevnene. GSSN arrangerte også en egen SS-dag den 14. august 1943, som også var en propagandabegivenhet.

GSSN hadde også egne SS-sendinger på radio. Disse var trolig mest beregnet på organisasjonens egne medlemmer med tanke på ideologisk skolering, men kan også ha virket som et forsøk på å drive germansk arbeid og vervingsverktøy. Dog må den ha hatt begrenset virkning i lys av at det kun var NS-medlemmer som fikk lov til å ha radioapparater.

I tillegg til å drive germansk arbeid overfor NS og befolkningen skulle stormene også ha lokal møtevirksomhet for sine egne medlemmer. Et program for et møte for stormen i Østfold den 5. desember 1942 gir et forholdsvis detaljert bilde på hvordan en slik sammenkomst kunne arte seg:

Arbeidsprogram for Germanske SS Norge avdeling Østfold 5.12.1942.
Kl 11 Frammøte ved SS kontoret
11.15 Opprop av de fremmøtte etter oppropsliste.
11.30 Enkeltvis innkalling for stormførereren. Eventuell spising.
12-12.30 Sluttopprop med fellesmønstring. Enkeltkonferanse med stormførereren for de framømte.
12.45 Mønstring av godkjente ansøkere og utdeling av program for arbeidskonferanser.
Inntagning av plasser i salen.
13.00 Stormbannfører Leib med evt. Følge
Gauhauptstelleiter Rentzch, SS kamerater fra Sipo Fredrikstad ankommer.
13.15 Stormførereren åpner møtet.
Redegjørelse av stormbannfører Leib, eventuell tale av de øvrige tyske gjester,
Redegjørelse for arbeide framover:
1 Verving av medlemmer.

¹²⁴ RA L-sak Moss politikammer, A. 453.

- 2 Tegning av støttende medlemmer
- 3 Tegning av abonnenter til "Germaneren".
- 4 Arbeide for øvrig i støttepunktene, skolering av de enkelte SS folk, lese- og studiecirkler.
- 5 Eventuell rapporter av støttepunktlederne om forholdene i arbeidsområdet.
- 6 Spørretime.
- 7 Kameratslig samvær.¹²⁵

Som vi ser, var det mønstring av personell, tale av Leib, redegjørelse for arbeidet fremover og kameratslig samvær som stod på dagsordenen. Det er likevel ikke sikkert at dette møtet gir noe representativt bilde av hvordan stormmøtene var. For det første ble dette møtet holdt ganske tidlig i GSSNs historie. Derfor er det trolig at medlemstallet i stormen i Østfold var beskjedent. Trolig er det også et spesielt møte i og med at Leib var til stede. Mest sannsynlig er det et møte hvor stormførereren la frem sine planer og strategier for å bygge opp stormen i Østfold. Dette forklarer Leibs tilstedeværelse samt at programmet ellers var av administrativ karakter.

Det var riktignok kun et fåtall av stormene som hadde nok medlemmer og organisatorisk tyngde til å gjennomføre møtevirksomhet i noen utstrakt grad. Det har ikke lyktes meg å finne om det var bestemt hvor ofte det skulle avholdes møter for de stormene og lagene som hadde kapasitet til å avholde slike treff. Men Vestre Toten-, Gjøvik- og Vardal-lag, som var under Oppland storm, hadde fra slutten av 1943 møte hver fjortende dag.¹²⁶ Hva disse lagene bedrev kan virke uklart, men landssviksaken til tidligere nevnte viser at laget bedrev germansk arbeid og "Roar" medelte stormen i Østfold at han ville arrangere utmarsjer på søndagene og, i forbindelse med dette, skyteøvelser.¹²⁷ "Roars" sak viser også hva slags størrelse et slikt lag kunne ha: Moss lag bestod i januar 1944 av fire SS-menn, fem SS-aspiranter og en SS-ansøker. Moss lag omfattet Moss by, Jeløy, Rygge, Råde, Vaaler og Hobøl.

Det ble også avholdt julefester og forskjellige andre sammenkomster for GSSN-medlemmene. Blant annet ble det avholdt såkalte SS-bryllup for GSSN-menn som giftet seg. GSSN var også en selvfølge ved alle offentlige parader og lokale NS-sammenkomster. Det er få bilder fra NS-parader og offentlige taler hvor ikke medlemmer fra GSSN var til stede.

En annen lokal virksomhet GSSN bedrev under krigen, var idrett. I blader som *SS-feltposten* eller i *Germaneren* er det stadig notiser om idrettsresultater hvor GSSN-medlemmer har deltatt. Som oftest var det lokale idrettsstevner i regi av Hirden. Men det ble også arrangert tevlinger mellom de forskjellige SS-stormene, kalt SS-dager. I følge dagboken til stormen i Telemark ble det i løpet av 1944 avholdt såkalte SS-dager i Tønsberg, Drammen og Skien.¹²⁸ I forbindelse med SS-dagen 14. august 1943 ble det arrangert et SS-mesterskap hvor stormer fra hele landet var

¹²⁵ RA L-sak Sarpsborg politikammer, Sak 1281/45.

¹²⁶ RA L-sak Gudbrandsdalen politikammer, Nr 51. Rapporter fra SS-storm Oppland fra 20/11-43 til 20/12-43.

¹²⁷ RA L-sak Moss politikammer, A. 453.

¹²⁸ RA L-sak Telemark politikammer, Sak 614 Arne Stridsklev. Dokument 39.

representert. Det ble også avholdt idrettsøvelser for at medlemmene skulle prøve å ta et idrettsmerke, kalt Det germanske runemerket. Merket kom i to grader, bronse og sølv. For å få det måtte SS-mannen oppfylle gitte betingelser innen enkeltmannsprestasjoner, fellesskapsprestasjoner og en prøve i teoretisk opplæring (ideologi).¹²⁹ Idretten GSSN-medlemmene konkurrerte i, hadde et militært preg, blant annet med skytekonkurranser og håndgranatkasting. Militære innslag i idrettsvirksomheten var et viktig aspekt for GSSN. Gjennom militærpreget idrett ble det dannet et bilde av hvordan SS-mannen skulle fremstå, i alle fall fysisk.

GSSN og forholdet til SD og politiet

For å kunne bekrefte bildet av GSSN som *Staatschutzkorps* er det nødvendig å se på GSSNs forhold til SD og det norske politiet, da dette også var viktige deler av *Staatschutzkorpset*. GSSNs samarbeid med SD er ikke tidligere blitt belyst. Dagboken til Telemark storm, samt landssviksaken mot stormførereren som førte denne dagboken, gir også innblikk i dette forholdet. I denne landssviksaken er det et avhør av Hauptschahrführer Anton Schuckert som tilhørte SD i Larvik. Schuckert forklarte at: ”

Lederne innen Germanske SS hadde ordre om å samarbeide med sikkerhetspolitiet og måtte også stille folk til disposisjon for oss hvis det var nødvendig. Siktete var således forpliktet til samarbeide med meg. Han ga alltid de opplysninger jeg ba om, men det dreiet seg som regel om forhold innen partiet.¹³⁰

Som vi ser av dette avhøret, var altså GSSN forpliktet til å samarbeide med SD. Riktignok stiller flere av stormførererne seg uvitende til at de var forpliktet til dette.¹³¹ Sannsynligvis stilte de seg uvitende til dette da kontakt med SD ble sett på som meget alvorlig i landssvikoppgjøret. Uansett, stormførereren i Telemark ble av SD bedt om å foreta en undersøkelse mot en person mistenkt for å bedrive frimurervirksomhet. Stormførereren forklarte i landssviksaken mot ham at han ikke fulgte opp denne forespørselen, da han kjente til den mistenkte og anså ham som ufarlig. Hvorvidt stormførereren forklarer seg riktig eller ikke, er vanskelig å si, men det viktige er at SD åpenbart brukte GSSN til å foreta slike undersøkelser. Bemerkelsesverdig er det også at GSSN samarbeidet med SD for å gi SD informasjon om forholdene innad i NS.¹³²

Flere av GSSN-medlemmene hadde kontakt med SD.¹³³ I og med at SD var en del av det tyske Allgemeine-SS, er det blitt spekulert i hvorvidt også GSSN, som skulle være et norsk Allgemeine-

¹²⁹ *SS-Feltposten* nummer 2, 2. årgang.

¹³⁰ RA L-sak Telemark politikammer, Sak 614 Arne Stridsklev. Dokument 5.

¹³¹ RA L-sak Telemark politikammer, Sak 614 Arne Stridsklev. Dokument 5, 16 og 24.

¹³² RA L-sak Telemark politikammer, Sak 614 Arne Stridsklev. Dokument 5 og 41.

¹³³ Se Pryser, Tore. *Hitlers hemmelige agenter*. Universitetsforlaget AS. Oslo, 2001.

SS, drev en form for etterretningsvirksomhet. Rolf Jørgen Fuglesang hevdet i sin forklaring i landssviksaken mot Schjøren at han ikke trodde GSSN drev med slik spionasje.¹³⁴ Likevel er det andre kilder som tyder på at GSSN drev en form for etterretningsvirksomhet. Månedssrapportene Schjøren sendte til Lie og Quisling viser at GSSN i alle fall utarbeidet stemningsrapporter, noe som må karakteriseres som etterretningsvirksomhet.¹³⁵ Støttepunktlederne, som var GSSN-medlemmer som hadde ansvar for å spre propaganda i sitt område, sendte inn stemningsrapporter til sin storm. Stormene sendte deretter disse rapportene videre til staben som utarbeidet en generell stemningsrapport for hele landet. Disse rapportene søkte å tegne et bilde av stemningen innenfor forskjellige samfunnssektorer rundt omkring i landet. Hvorvidt denne informasjonen ble videreformidlet til tyskerne og politiet, er uklart, men Lie fikk i hvert fall rapportene.

Det ble også sendt sær-rapporter fra GSSN til Quisling. Særlig er det en rapport som utpeker seg.¹³⁶ Denne rapporten gir informasjon om de politiske forholdene på Rjukan. Det ble gitt karakteristikker av flere personer som har talt negativt om nasjonalsosialismen eller bedrevet annen ulovlig virksomhet. I samme arkivmateriale er det flere sær-rapporter til Quisling som omhandler forhold av ikke-etterretningsmessig art. Det kan tyde på at GSSN kan ha hatt som praksis å sende sær-rapporter til Quisling, både med og uten etterretningsmessig karakter.

Månedssrapportene til Lie og Quisling inneholdt også flere eksempler på at SS-menn på eget initiativ hadde slått ned på illegal virksomhet. Schjøren hevdet i sin forklaring at dette var strengt forbudt.¹³⁷ Schjørens egne månedssrapporter viser det motsatte.¹³⁸ Eksempelvis ble det nevnt i ”Månedssrapport for juli måned 1943” at et GSSN-medlem hadde arrestert og overlevert en mistenkelig person til politiet. Denne personen viste seg å være i besittelse av illegale skrifter.¹³⁹

Det er også klart at flere av medlemmene på eget initiativ hadde arbeidet for SD, og det er tydelig at Schjøren selv hadde kontakt med SD.¹⁴⁰ I styrkemeldingen for juli 1944 vises det til at 67 SS-menn var permitterte for jobb i ”SD etc.”.¹⁴¹ Blant annet var flere av medlemmene i Sonderabteilung Lola, Rinnans fryktede angivergruppe, også medlem av GSSN. At enkeltpersoner

¹³⁴ RA L-sak Oslo politikammer, D. nr 3003/47 Leif Schjøren. Dokument 12F, avhør av Fuglesang 17/6 1946.

¹³⁵ RA L-sak Oslo politikammer, D. nr 3003/47 Leif Schjøren. Dokument 14A-N, månedssrapport fra Schjøren til Quisling og Lie.

¹³⁶ RA L-sak Oslo politikammer, D. nr 3003/47 Leif Schjøren. Dokument 13A, sær-rapport over de politiske forhold fra Rjukan, fra Schjøren til Quisling 19/1 1944.

¹³⁷ RA L-sak Oslo politikammer, D. nr 3003/47 Leif Schjøren. Dokument 6D, Schjørens fremstilling av GSSN.

¹³⁸ RA L-sak Oslo politikammer, D. nr 3003/47 Leif Schjøren. Dokument 14A-N, månedssrapporter fra Schjøren til Quisling og Lie.

¹³⁹ RA L-sak Oslo politikammer, D. nr 3003/47 Leif Schjøren. Dokument 14J, månedssrapport for juli 1944 fra Schjøren til Quisling og Lie.

¹⁴⁰ RA L-sak Oslo politikammer, D. nr 3003/47 Leif Schjøren. Dokument 8A, Brev fra Schjøren til SS-Ostuf. Glatt, SD, Trondheim.

¹⁴¹ RA L-sak Oslo politikammer, D. nr 3003/47 Leif Schjøren. Dokument 14J, månedssrapport for juli 1944 fra Schjøren til Quisling og Lie.

i GSSN hadde kontakt med det tyske etterretningsvesenet, er ikke så bemerkelsesverdig. Medlemmene kom i kontakt med tyske myndigheter på en rekke områder, og flere av medlemmene arbeidet i det norske politiet, for eksempel i Sikkerhetspolitiet eller Statspolitiet.

Samarbeid mellom GSSN og det norske politiet var derimot preget av en mer permanent og formell karakter. I tillegg til at en stor del av GSSNs medlemmer jobbet i politiet, deltok GSSN som organisasjon i Statspolitiets aksjoner ved flere anledninger. I Oslo assisterte stormen Statspolitiet i arbeidet med etterforskning og beslaglegging av illegale aviser. Og i "[...] anledning av aksjonen ved universitetet stilte Germanske SS Norge etter anmodning fra Oslo Politi 29 mann til vakttjeneste".¹⁴² I en annen månedsrapport står det: "En rekke stormer har også i september måned deltatt i aksjoner, ledet av så vel Statspolitiet som det tyske sikkerhetspoliti. Særlig Rogalandstormen har deltatt i flere bevæpnede aksjoner, hvorved SS-mann Holst ble såret av tre skudd."¹⁴³ Også andre steder i landet var GSSN med på politiaksjoner: "[...] i Trondheim, Stavanger og Bergen har stormene flere ganger vært alarmert og har deltatt i politiaksjoner."¹⁴⁴ Og "SS-storm Agder har i flere uker deltatt i en bande- og sabotørjakt".¹⁴⁵

GSSNs deltagelse i politiaksjoner leder oss inn på det mørkeste kapittelet i GSSNs historie: Den 26. oktober 1942 stilte organisasjonen med 33 mann for å bistå Statspolitiet med arrestasjonen av de mannlige norske jødene.¹⁴⁶ Medlemmene var riktignok i sivil, men deltok i aksjonen i kraft av å være medlemmer i GSSN. Hvorfor var GSSN med på denne og trolig også den neste aksjonen 25. november, da en stor del av de norske jødiske kvinnene og barna ble arrestert? En enkel forklaring kan være at Statspolitiet ikke hadde nok mannskaper til å foreta arrestasjonene alene. En annen mulighet kan være at myndighetene ville ha med noen som kunne stå som en garanti for at arrestasjonene gikk etter planen. GSSN-medlemmene skulle jo være en lojal elite. Det kan også spekuleres i om det var en bevisst plan fra tysk side å involvere GSSN i en slik aksjon mot jødene for å hedre dem ideologisk. Dette ville være i tråd med SS' prinsipp om *kämpfende Verwaltung*, hvor SS-menn var forventet å delta den blodige siden ved Holocaust som en del av opplæringen til å bli hensynsløse politiske soldater.

¹⁴² RA L-sak Oslo politikammer, D. nr 3003/47 Leif Schjøren. Dokument 14E, månedsrapport for november 1943 fra Schjøren til Quisling og Lie.

¹⁴³ RA L-sak Oslo politikammer, D. nr 3003/47 Leif Schjøren. Dokument 14L, månedsrapport for september 1944 fra Schjøren til Quisling og Lie.

¹⁴⁴ RA L-sak Oslo politikammer, D. nr 3003/47 Leif Schjøren. Dokument 14H, månedsrapport for februar 1944 fra Schjøren til Quisling og Lie.

¹⁴⁵ RA L-sak Oslo politikammer, D. nr 3003/47 Leif Schjøren. Dokument 14M, månedsrapport for november 1944 fra Schjøren til Quisling og Lie.

¹⁴⁶ Bruland, Bjarte. *Forsøket på å tilintetgjøre de norske jødene*. Hovedoppgave i historie ved universitetet i Bergen 1995.

”Nasjonalsosialistiske kjempere - Klar til Kamp”¹⁴⁷ - GSSNs rekruttering

Rekrutteringsvirksomheten gir oss et bilde av hvem GSSN ville nå. Et viktig spørsmål å stille seg er om GSSNs rekrutteringsvirksomhet var i overensstemmelse med dens karakter av en eliteorganisasjon. Medlemmene i NSS gikk, som vist ovenfor, inn i en organisasjon som de ikke helt visste hva var. Riktignok var det noen små artikler om SS i *Aftenposten* og *Hirdmannen* samme måned som NSS ble opprettet, men dette kan likevel ikke ha vært nok til at de kan sies å ha hatt god informasjon om hva SS egentlig var. I tillegg ble vervingen foretatt under press og påvirkning av alkohol.

Rekrutteringen til GSSN var derimot av en annen karakter. Her ble det drevet mer direkte rekruttering, særlig av hjemvendte frontkjempere. Vervingen hadde også en personlig karakter, og medlemmene fikk ordre om å rekruttere nye søkere. En annen rekrutteringskilde var Hirden. I flere kilder dukker det opp antydninger om at GSSN-medlemmer forsøkte å lokke hirdmenn over i GSSN med fordeler som gratis uniformer, ekstra røyk- og alkoholrasjoner og løfter om at de ”stod over loven”.¹⁴⁸ En slik vervemetode er ikke den man ventet av en eliteorganisasjon. Primært er det i landssviksakene at det blir hevdet at dette var vervingsmetoden. Dette kan selvsagt ha vært en måte for mer ”norske” NS-folk i ettertid å ta avstand fra og sverte det ”tyske” GSSN på. Påstander om slike vervingsmetoder kan likevel ha noe for seg. I et rundskriv fra Lindvig 18. februar 1943 til alle stormførere skriver han at alle SS-menn er pliktig i løpet av mars måned å skaffe minimum en ny søker til SS.¹⁴⁹ Hvis medlemmene ble pålagt noe slikt, kan det godt hende at enkelte tok i bruk slike metoder. Et annet forhold som støtter opp om dette, er at det etter hvert ble innført retningslinjer om at man, med noen få unntak, ikke kunne være medlem i både GSSN og Hirden.

Et annet forsøk på å verve medlemmer, som ikke er særlig kjent, ble bedrevet i fangeleiren Grini. Leib skal ha sagt til Schjøren at tyskerne ønsket å samle alle de innsatte på Grini under 20 år og gi dem bedre forhold. De skulle samles i en egen avdeling som skulle bedrive gymnastikk og gis språkundervisning. De skulle også kunne følge forelesninger og ha tilgang til radio og film. Hensikten med disse betingelser var å vinne de unge grinifangene for GSSN og den nasjonalsosialistiske sak. Leib ønsket at en nordmann skulle ha ansvaret for opplegget, noe Schjøren var enig i. To GSSN-medlemmer fra stormen i Stavanger fikk oppgaven og kom til Oslo i januar 1944.¹⁵⁰ I følge en rapport fra Schjøren til Quisling resulterte vervearbeidet i første omgang til at tre mann ble vervet til SS-Vaktbataljon Oslo, sju mann til Waffen-SS, femten mann til

¹⁴⁷ Overskriften er hentet fra en verveplakat.

¹⁴⁸ RA L-sak Oslopolitikammer, D. nr. 3550/48 Oliver Møystad.

¹⁴⁹ PA Geir Brenden, skriv fra Lindvig til alle stormførerne datert 18/2 1943.

¹⁵⁰ RA L-sak Oslo politikammer, D. nr 3003/47 Leif Schjøren. Dokument 12D, avhør av Schjøren 21/5 1946.

Krigsmarinen, tolv til NSKK, en til Legion Speer og 4 til Deutsche Handelsmarine.¹⁵¹ I en senere rapport heter det: ”[...] at det er 54 mann som har meldt seg til krigsinnsats, til Panzergrenaderregiment Norge, til den tyske handels- og krigsmarine, til SS-Vaktbataljon og NSKK”.¹⁵² Dog stilles det spørsmålstegn ved om de har meldt seg frivillige av ideologiske årsaker eller om det kun var for å slippe fri. Det problematiske med denne kilden er at det ikke står noe om disse fangene også vervet seg til GSSN. Hvorvidt de også vervet seg til GSSN, står det ikke noe om. Ut i fra kildegrunnlaget er det vanskelig å si om rekrutteringen av grinifangene var vellykket eller ikke. Kilden oppgir ikke hvor mange grinifanger det var som ble forsøkt vervet. Men de to rapportene nevner at 92 fanger lot seg verve til forskjellige tyske tjenester, noe som må sies å være et høyt tall. Det kildene derimot ikke sier noe om, er hvorvidt fangene faktisk kom ut i den tjenesten de vervet seg til eller ikke.

Politiet var også en viktig rekrutteringskilde for GSSN, og det er Lie som står sentralt i dette rekrutteringsarbeidet. I løpet av 1943 fikk han rekruttert mellom 400 og 500 politifolk til organisasjonen. Virksomheten ble støttet av Rediess og Himmler.¹⁵³ Innmeldelsen av politifolkene førte til en betraktelig økning i GSSNs medlemsmasse, men det førte også til at organisasjonen fikk en mer militær og politimessig karakter. At Lie fikk støtte til dette fra Rediess og Himmler, tyder på at også disse var interessert i en nær tilknytning mellom politiet og GSSN. Sammensmeltingen av de organisasjonene som SS hadde kontroll over i Norge var en effektiv metode for SS å utvide sitt maktgrunnlag på. Dette synes å støtte Skilbreds teori: At SS søkte å få full kontroll med politiet, har klare paralleller til hva som skjedde i Tyskland før krigen. Det dette viser, er at det viktigste med å knytte politifolk til GSSN var å bygge opp et *Staatschutzkorps* av lojale politiske soldater som kunne beskytte staten mot både indre og ytre fiender.

GSSN og forholdet til frontkjemperne

Som politiske soldater, er det naturlig at GSSN var nært knyttet til frontkjemperbevegelsen. En politisk soldat måtte være både overbevist nasjonalsosialist og soldat. Derfor var det et ønske for GSSN at flest mulig medlemmer gjorde fronttjeneste, samtidig som det var viktig å få hjemvendte frontkjemper til å melde seg inn i GSSN.

I en av sine forklaringer under landssviksaken hevdet Schjøren at GSSN ikke hadde noe med

¹⁵¹ RA L-sak Oslo politikammer, D. nr 3003/47 Leif Schjøren. Dokument 14H, månedsrapport fra Schjøren til Quisling og Lie.

¹⁵² RA L-sak Oslo politikammer, D. nr 3003/47 Leif Schjøren. Dokument 14I, månedsrapport fra Schjøren til Quisling og Lie.

¹⁵³ RA L-sak Oslo politikammer, D. nr 3003/47 Leif Schjøren. Dokument 6E, Karl Leibs forklaring om GSSN 17/6 1946.

Waffen-SS eller med rekruttering til fronten å gjøre.¹⁵⁴ Dette er et godt eksempel på hvordan GSSN ble forsøkt "hvitvasket" av tidligere medlemmer under rettsoppgjøret. Det er helt klart at organisasjonen bedrev aktiv verving av menn til fronten. For eksempel står det i "Månedssrapport for juli måned 1943" fra Schjøren til Lie at:

Propagandavirksomheten for frontinnsats har vært drevet i den hensikt å verve frivillige til Pansergrenaderregiment Norge. Flere av våre tidligere frontkjempere har reist rundt i fylkene. Dette har særlig vært tilfelle i Rogaland hvor også stormførerene har skrevet flere verveartikler i pressen.¹⁵⁵

I "Månedssrapport for februar måned 1944" vises det dessuten til at det er blitt drevet verving for frontinnsats i alle stormene, noe som førte til at om lag femti mann hadde sendt inn innmeldingsskjema.¹⁵⁶ Disse kildene taler i mot Schjørens forklaring og viser at GSSN aktivt arbeidet for å få menn til å melde seg til frontinnsats. Ved opprettelsen av 23. SS-panzergrenadierregiment "Norge" meldte så mange GSSN-medlemmer seg at et av kompaniene i regiment "Norge" bare gikk under betegnelsen "GSSN-kompaniet".

Samtidig ble det også arbeidet med å få hjemvendte frontkjempere inn i organisasjonen. Dette førte til stridigheter med NS-ledelsen som på sin side ønsket å rekruttere dem for Hirden. NS opprettet Frontkjemperkontoret i Oslo og Frontkjemperskolen i Kvitseid. Frontkjemperkontoret skulle ta seg av velferden til frontkjemperne og deres pårørende, mens Frontkjemperskolen skulle gi dem skolegang for at de kunne finne seg en sivil jobb. Opprettelsen av disse to institusjonene hadde også en annen hensikt. I følge Fuglesang var de et ledd i å få frontkjemperne ut fra SS' grep, noe som førte til at kontoret hele tiden ble motarbeidet av SS.¹⁵⁷ Skilbred hevder også at Frontkjemperkontoret var et meget effektivt tiltak i arbeidet med å få frontkjemperne vekk fra SS' innflytelse.¹⁵⁸

GSSN på sin side søkte etter frontkjempere som syntes fronterfaringen var positiv og som var misfornøyd med NS.¹⁵⁹ Quislings opprop til de hjemvendte frontkjemperne 3. mai 1943 ble derfor møtt med sinne av GSSN. I oppropet oppfordret Quisling til innmeldelse i Hirden og nevnte ikke GSSN. Schjøren hevdet at dette oppropet var et påfunn fra lederen for Frontkjemperkontoret, Bjørn Noreger.¹⁶⁰ Han skrev til sine medarbeidere at han ville gjøre alt i sin makt for å få oppropet til

¹⁵⁴ RA L-sak Oslo politikammer, D. nr 3003/47 Leif Schjøren. Dokument 6D, Schjørens fremstilling av GSSN.

¹⁵⁵ RA L-sak Oslo politikammer, D. nr 3003/47 Leif Schjøren. Dokument 14A, månedssrapport for juli 1943 fra Schjøren til Quisling og Lie.

¹⁵⁶ RA L-sak Oslo politikammer, D. nr 3003/47 Leif Schjøren. Dokument 14H, månedssrapport for februar 1944 fra Schjøren til Quisling og Lie.

¹⁵⁷ Skilbred 1974: 98.

¹⁵⁸ Skilbred 1974: 100.

¹⁵⁹ Skilbred 1974: 132.

¹⁶⁰ RA L-sak Oslo politikammer, D. nr 3003/47 Leif Schjøren. Dokument 7B, brev fra Schjøren til alle

også å inkludere GSSN. Det ble imidlertid aldri gjort.

”Satans sønner” - GSSN som arnested for opposisjon

Og tyskerne lot det forlyde at Germanske SS Norge skulde overta makten naar NS var modent for fall. Derfor blev SS seet skjævt på paa av baade partifolk og jössinger. Og noen oversatte SS rett og slett til Satans Sønner.¹⁶¹

Striden om Frontkjemperkontoret gir et innblikk i det spente forholdet mellom GSSN og NS. Som sagt søkte GSSN etter menn som var misfornøyd med partiet. Dette og andre forhold førte til at GSSN ble en opposisjonell organisasjon.

Stridighetene mellom NS og GSSN har Sørensen skrevet utfyllende om i *Hitler eller Quisling*.¹⁶² Derfor vil jeg bare gi et kort sammendrag av her. Sørensen fremhever to konfliktlinjer i sin bok.¹⁶³ Den første er forholdet mellom pangermanisme og nasjonalisme. Pangermanismen stod sterkt i GSSN og hadde et visst omfang også i NS. Sørensen fremhever NS’ 8. Riksmøte som pangermanismens klimaks i Norge.¹⁶⁴ Under dette møtet holdt blant andre Fuglesang og Quisling ganske pangermansk influerte taler. Etter dette møtet derimot, på et tidspunkt hvor tyskernes krigslykke snudde, ble flere av lederne i NS mer skeptiske til pangermanismen. Hovedgrunnen var stadig brutte tyske løfter. Trolig har også krigens utvikling spilt en vesentlig rolle. Etter dette ble GSSN i sentrale NS-krester mest oppfattet som et middel for tysk imperialisme.

Den andre konfliktlinjen gikk mellom sosialisme og kapitalisme. Som jeg vil komme tilbake til senere, var GSSNs ideologi sterkt preget av sosialisme. Det samme var også enkelte fraksjoner i NS. Konfliktlinjen gikk derfor hovedsakelig mellom GSSN og de pro-kapitalistiske grupperingene i NS, representert blant andre ved handels- og forsyningsminister og næringsminister Eivind Blehr. Konflikten kom for det meste til syne igjennom *Germanerens* angrep på de kapitalistiske elementene i NS. Andre konflikter Sørensen tar opp, er *Germanerens* angrep mot tidligere frimurere i NS samt korrupsjon i partiet. Disse stridighetene og konfliktlinjene er viktige fordi de er et uttrykk for ideologiske forskjeller og uenigheter både innad i NS og mellom NS og GSSN.

Som resultat av disse konfliktlinjene og av SS’ maktpolitikk i Norge, var det en vedvarende konflikt mellom NS og GSSN gjennom hele organisasjonens levetid. Flere av NS-lederne fryktet at GSSN på sikt ville utkonkurere NS. Konflikten kom særlig til syne i GSSNs forsøk i å få over

stormføerne 7/5 1943. Se Skilbred 1974:133.

¹⁶¹ PA Furuset, i forfatters besittelse. *Kamp på de indre fronter* av Ola Furuset, udatert og upublisert manus.

¹⁶² Sørensen 1989.

¹⁶³ Sørensen 1989: 11-14.

¹⁶⁴ Sørensen 1989: 181-188.

medlemmer fra Hirden. Flere av hirdlederne fryktet at Hirden ville bli helt tilsidesatt hvis SS fikk kapret nok medlemmer fra Hirden. Også når det gjaldt arbeidsfordelingen mellom de to organisasjonene, ble det ytret misnøye fra Hirdens side. Eksempelvis skrev hirdsjef Oliver Møystad i en rapport, trolig til Quisling: ”Germanske SS har etter sin natur og etter hva de også selv hevder europeiske oppgaver. Det ville derfor være naturlig at SS også virkelig henvises til utenrikspolitiske affærer, no i krigens tid mer enn noen-sinne. Hirden på sin side bör ha alt som vedrører det innenrikske (det norske).”¹⁶⁵ Videre skriver Møystad indignert: ”Jeg kan her nevne at ved første gangs-arrestasjonen av jødene, tilkalte Statspolitiet Germanske SS til assistanse istedenfor Hirden.”¹⁶⁶

Det var ikke bare helt på topplan i NS og GSSN konflikten pågikk. Også på fylkes- og stormnivå var det konflikter. Et eksempel på dette finner vi i Hedmark. I august 1943 oppstod det en konflikt mellom fylkesføreren Axel Aass og stormfører Sverre Lie. Denne dreiet seg om at Aass hadde fått høre at Sverre Lie hadde kommet med følgende uttalelse på en fest for Skiløperkompaniet: ”Vi klarte ikke å få bort fylkesføreren ved denne frontkjemperaksjonen vår. Det skyldtes at vi satte i gang for tidlig, men vi arbeider videre, og neste gang skal det lykkes for oss.”¹⁶⁷ Hva denne frontkjemperaksjonen gikk ut på, er uklart, men i et brev til Aass fra Lie skriver Lie at han ikke har ”hatt noen befatning med ’frontkjemperaksjonen’ – og for det annet, at det sitat De gjengir som skal være uttalt av mig er plukket ut av en samtale og har således fått en forvrengt mening”.¹⁶⁸ Videre skriver Lie at det han hadde ment var at hvis ikke fylkesføreren i ”denne alvorlige tiden” gikk inn for en fastere linje, ville det gå galt med NS.¹⁶⁹ 17. september 1943 ble Lie kalt inn til et møte med Fuglesang. På dette møtet ble Lie beskyldt for undergravende virksomhet mot partiet og agitasjon mot fylkesfører Aass.¹⁷⁰ Lie forsvarte seg med at han er blitt misforstått og kun hadde reagert på opptreden han hadde oppfattet som skadelig for partiet. Uavhengig av om Lie er blitt misforstått eller ikke, var det altså helt klart en konflikt mellom Aass og Lie. En rapport om SS-storm Hedmark fra Lie til Aass den 9. september 1943 er indirekte truende, og har en klar brodd mot NS:

Det er da ganske naturlig at idealistene går inn i formasjonen [GSSN] – særlig gamle kampfeller som i årevis har gjort en uegennyttig innsats i partiet men som i dag systematisk blir ryddet av veien [...]. Germanske SS Norge er en formasjon [...] som også går foran på heimefronten, og kompromissløst slår

¹⁶⁵ RA L-sak Oslopolitikammer, D. nr. 3550/48 Oliver Møystad. Rapport fra Møystad, trolig til Quisling. Datert 1. desember 1942.

¹⁶⁶ RA L-sak Oslopolitikammer, D. nr. 3550/48 Oliver Møystad. Rapport fra Møystad, trolig til Quisling. Datert 1. desember 1942.

¹⁶⁷ PA Trond Johansen. Brev fra fylkesfører Axel Aass til stormfører Sverre Lie 26. august 1943.

¹⁶⁸ PA Trond Johansen. Brev fra stormfører Sverre Lie til fylkesfører Axel Aass 27. august 1943.

¹⁶⁹ PA Trond Johansen. Brev fra stormfører Sverre Lie til fylkesfører Axel Aass 27. august 1943.

¹⁷⁰ PA Trond Johansen. Rapport skrevet av Sverre Lie, uvisst dato og mottaker, men trolig til staben i GSSN.

ned all korrupsjon og selviskhet – frimurerånden – som hemmer og stenger for en nasjonalsosialistisk statsdannelse i vårt land. Det er således ganske naturlig at SS-Storm Hedmark ikke er bare elsket men også hatet av menn som kjøpeslår om landets dyreste interesser og av hensyn til frykt eller personlige interesser setter hele folkets fremtid på spill. I en revolusjonstid som den vi opplever gis der ingen mellomvei. Enten er man venn eller fiende av det nye som oppstår.¹⁷¹

Man kan dermed konkludere at det pågikk en konflikt mellom GSSN og NS ikke bare på stabsnivå og i *Germaneren*, men også på lavere administrasjonsnivå.

Det som er viktig å merke seg, er at GSSN ikke stod alene i konflikten med NS. Det var andre organisasjoner og grupperinger som forfektet en pangermansk ideologi, for eksempel Norsk-Tysk Selskap. Også grupperinger innad i NS var preget av en sterk pangermanisme, for eksempel tidvis deler av hirdledelsen og redaksjonen i *Hirdmannen*. Det fantes også sosialistiske krefter i NS som mer eller mindre arbeidet for de samme sosialistiske målene som GSSN.¹⁷²

Germaneren gjenspeiler på mange måter bildet av GSSN som en kilde til opposisjon. Kanskje mest tydelig mot NS, men også til en viss grad mot tyskerne og den tyske politikken. Når det gjelder opposisjonen mot NS, gikk denne langs konfliktlinjene beskrevet ovenfor. Dette manifesterte seg i angrepene mot de tidligere frimurerne i NS. Dette kom tydelig til uttrykk i Imerslunds artikkel *Sabotører i våre egne rekker*; ”Gamle-frimurere som kaller seg gamle NS-menn er for oss bare gamle sabotører innenfor våre egne rekker.”¹⁷³ Slike artikler finnes det mange av i *Germaneren*. Imerslund, sammen med andre, begynte i 1943 til og med å organisere motstandsgrupper etter celleprinsippet mot NS og okkupasjonsmakten. Det ble også lagt planer i samme krets om å kidnappe Quisling, stille ham for en rett og henrette ham. Dette skulle være startsignalet til motstandscellene om å starte opprøret mot NS og okkupasjonsmakten.¹⁷⁴ Dette rant ut i sanden, blant annet på grunn av Imerslunds død den 7. desember 1943.¹⁷⁵

Det var ikke bare Imerslund som syslet med kupp-planer. Sørensen antyder at både Schjøren og Holst Torkildsen var innviet i den såkalte Dystherevolten.¹⁷⁶ Denne hadde som formål å avsette Quisling og NS-styret og innføre et rikskommissærstyre hvor NS skulle være utelukket. Et norsk Riksråd skulle være rådgivere for et rent tysk styre. Direktør Roald Dysthe, fremtredende medlem av Norsk-Tysk Selskap, understreket at han ønsket at Norsk-Tysk Selskap og GSSN måtte bestå.¹⁷⁷ Dysthes planer ble avslørt og medførte blant annet at både Schjøren og Holst Torkildsen ble fratatt

¹⁷¹ PA Trond Johansen. Rapport fra SS-Storm Hedmark for august 1943 til fylkesfører Axel Aass, skrevet av stormfører Sverre Lie 9. september 1943.

¹⁷² For mer om konflikten mellom GSSN og NS se Sørensen 1989.

¹⁷³ *Germaneren* nr 2, 8/8 1942.

¹⁷⁴ Se Emberland, Terje og Roughthvedt, Bernt. *Det ariske idol*. H. Aschehoug & Co. Oslo, 2004.

¹⁷⁵ Imerslund døde etter å ha sklidd på trappa på Østbanestasjonen i Oslo og slått opp en skade han hadde pådratt seg som SS-soldat i Finland. Blant Imerslunds venner ble det også spekulert i om han var blitt myrdet av enten tyskerne eller NS-folk.

¹⁷⁶ Sørensen 1989: 283-287.

¹⁷⁷ Sørensen 1989: 284.

sine verv og sendt til Waffen-SS i Tyskland. Lindvig ble satt inn som stabsleder i GSSN og Per Pedersen Tjøstland tok over som redaktør i *Germaneren*. Lindvig ble ansett som fullt ut Quislingtro, mens Tjøstland på sin side opprettholdt *Germanerens* aggressive og provokative stil.

Det skal også ha vært planer i noen kretser om å henrette Fuglesang. Disse planene er ganske uklare, men det er mye som tyder på at GSSN-medlemmer var innblandet.¹⁷⁸

Opposisjonen mot okkupasjonsmakten og NS kom særlig fra de ideologisk aktive GSSN-medlemmene. Opposisjonen var naturlig nok forankret i ideologi. Ettersom disse mennene mente at en slik opposisjonsvirksomhet var berettiget av SS-tankens, er det naturlig å forklare opposisjonen ut fra SS-ideologien.

Dog skal man være forsiktig med å hevde at alle GSSN-medlemmer var motstandere av Quisling og NS. For GSSN forble en underavdeling av NS tross SS' arbeid mot dette. Siden GSSN dermed forble underlagt NS, følte en stor del av medlemmene fortsatt lojalitet til Quisling og NS. Flere av GSSN-medlemmene var også medlem av NS.

Oppsummering

Innledningsvis stilte jeg spørsmålet hvorfor Norges SS og Germanske SS Norge ble opprettet og hvem det var som tok initiativ til det. Initiativet kom fra det tysk SS' side. Det var klare maktpolitiske årsaker til at SS ønsket å etablere paralleller til Allgemeine-SS i de germanske land. Ved å skaffe seg kontroll over Norge, økte SS' makt i forhold til andre tyske maktinstanser. Bak de maktpolitiske årsakene som Skilbred fremsetter, lå det også viktige ideologiske årsaker. Dette blir fremhevet både av Emberland og Sørensen. Nordmenn ble sett på som et av de mest rene germanske folkeslagene. Dette var viktig for Himmler som ønsket å knytte nordmenn til sin organisasjon for å styrke den germanske rasen og å bruke dem som krigerbønder i Øst.

Ifølge Skilbred viser Himmlers motiver bak opprettelsen av GSSN også noe om hvilke planer han hadde for Norge etter at krigen i øst var vunnet. Ved å utdanne lojale politiske soldater, en ny politisk adel, og plassere dem i politiet og andre sentrale posisjoner i staten, ville SS kunne få et maktmonopol. Som det står i brosjyren *Germanske SS Norge* "SS skal være bindeleddet mellom de germanske folk og *lede* [min utheving] oppbygningen av det Storgermanske sambandet."¹⁷⁹ Når krigen var vunnet ville SS' medlemmer gå inn i ledende stillinger i det nye Europa. Som den første ideologiske læreren på SS-skolen Obersturmführer Ola O. Furuseth formulerte det:

[...] Himmler var klar over at de trengte en masse nye folk til å føre på alle områder i Europa, fordi de skjønte at det nasjonalsosialistiske partiet etter maktovertagelsen ikke rakk lenger enn til de rent tyske

¹⁷⁸ Sørensen 1989: 286. Se også RA L-sak Oslo politikammer, D. nr 1099/46 Rolf Jørgen Fuglesang.

¹⁷⁹ Brosjyren *Germanske SS Norge*. Udatert, Oslo.

oppgaver. Derfor skulde de større oppgavene efterhvert overlates til SS, det vil si SS-menn fra alle europeiske land. Det blev således sagt at den som skulde overta når Hitler en gang falt bort vilde være en SS-mann, og like godt en fra Estland eller Norge som fra Tyskland.¹⁸⁰

Det var slike planer som lå bak opprettelsen av GSSN, men det første fremstøtet gjennom NSS lyktes ikke. De tyske myndighetene i Norge var på den tiden usikre på hvilken rolle NSS skulle spille, og SS-rådgiverne for Hirden virket mot sin hensikt. Organisasjonen møtte også motstand fra NS-hold, og NSS ble trolig sabotert innenfra. Organisasjonen hadde heller ikke klart å etablere seg godt nok da de fleste medlemmene vervet seg til Den norske legion i juni 1941.

I forbindelse med SS' økte maktposisjon i 1942, blant som følge av at Himmler fikk kontroll over det germanske arbeidet, forsøkte man sommeren 1942 å videreføre arbeidet med opprettelsen av GSSN. Denne organisasjonen fikk en sterkere oppbygning enn sin forgjenger og bestod på det meste av over 1200 mann. Det ble dessuten at utgitt en rekke tidsskrifter tilknyttet GSSN.

Av rapporten fra møtet på Elverum, går det tydelig fram at de fleste innen NS, blant dem Quisling, ikke forstod hva slags organisasjon NSS skulle være. Da dette ble mer klart, ble både NSS og GSSN møtt med skepsis og motstand fra NS-hold. I Hirden ble GSSN oppfattet som en direkte konkurrent, både når det gjaldt medlemmer og arbeidsoppgaver. GSSN konkurrerte også om frontkjemperne. Grunnen var at organisasjonen ønsket menn med fronterfaring for å bygge opp et pålitelig og erfarent *Staatschutzkorps*. Dette førte også til konflikt med NS, som også ville knytte frontkjemperne til seg og forhindre at SS fikk tak i dem.

Blant radikale nasjonalsosialistiske grupperinger i Norge ble derimot opprettelsen av en norsk SS-organisasjon godt mottatt. Flere av disse så på SS som et alternativ til NS. Hadde krigen vart lengre, kunne GSSN blitt en avgjørende brikke i SS' spill om innflytelse i Norge. I sin søken etter å trekke til seg menn som var misfornøyd med NS, ble GSSN på mange måter et senter for opposisjon mot NS-styret, noe som særlig kom til uttrykk i *Germaneren*.

Når det gjelder GSSNs virksomhet, var denne sammensatt. Som jeg har vist ovenfor, bedrev enkelte GSSN-medlemmer etterretningsvirksomhet for SD. At 67 GSSN-medlemmer var permittert for jobb i SD, må sies å være et viktig funn. Det samme er tilknytningen mellom stormen i Telemark og SD i Larvik. Organisasjonen ble også brukt i forskjellige politisammenhenger. Det nære samarbeidet mellom GSSN, SD og politiet støtter opp om Skilbreds teori om at SS søkte makt i Norge igjennom GSSN, politiet og Waffen-SS. Det samme gjør Lies rekruttering av politifolk til GSSN. Dette viser samtidig at det ikke var noen klare skiller mellom de organisasjonene som SS hadde kontroll over i Norge.

¹⁸⁰ PA Ola Furuseth, i forfatters besittelse. *Fra Lanseknekt til politisk soldat*. Av Ola Furuseth, udatert og upublisert manus.

GSSNs virksomhet og samarbeidet med SD og politiet viser også hvilke funksjoner organisasjonen spilte. Arrestasjonen av de norske jødene kan stå som et uttrykk for GSSNs rolle som *Staatschutzkorps*. I tillegg var GSSN-medlemmenes fronttjeneste et ledd i arbeidet for å utdanne dem til å inngå i et *Staatschutzkorps*. Konfliktene mellom GSSN, NS og med Hirden kan også til dels tilskrives GSSNs forsøk på å bli et *Staatschutzkorps*. Men disse konfliktene var og et resultat av ideologiske motsetningsforhold mellom pangermanistene og dem som førte en mer nasjonal politikk, og mellom de sosialistisk og de kapitalistisk orienterte delene av NS.

GSSN forsøkte å drive germansk arbeid, eksempelvis gjennom propagandaaksjoner og utgivelsen av aviser og tidsskrifter samt egne radiosendinger. Germansk arbeid på tvers av landegrensene var det derimot mindre av. For å kunne se hvor godt rustet GSSN i virkeligheten stod for å kunne ivareta sine roller, ved å være et *Staatschutzkorps* og drive germansk arbeid som SS-elite i Norge, vil det være nødvendig å se på organisasjonens medlemsskolering.

Kapittel 4

Norges SS' og Germanske SS Norges skoleringsvirksomhet

I dette kapitlet vil jeg ta for meg skoleringsvirksomheten i Norges SS og i Germanske SS Norge. Et viktig spørsmål vil være hvor omfattende GSSNs ideologiske skoleringsvirksomhet var. En annen problemstilling er hvorvidt GSSN drev militær opplæring og i så fall i hvor stor grad. Disse spørsmålene er viktig fordi de sier noe om hvor kvalifisert GSSN var til å tjene de formål organisasjonen var tiltenkt, nemlig drive germansk arbeid og virke som *Staatschutzkorps*.

Etter analysen av NSS' ideologiske skoleringsvirksomhet vil jeg behandle den ideologiske utdanningen på SS-aspirantkursene på SS-skolen på Kongsvinger og i stormen. Jeg vil ta utgangspunkt i GSSNs instruks for ideologisk opplæring. Den var delt inn i fire områder:¹⁸¹

- A. Muntlig: Taler og foredrag
- B. Skriftlig: Tidsskrifter, brosjyrer, opplæringsbrev, publikasjoner og stormbibliotek.
- C. Den enkelte SS-manns personlige studier.
- D. Kringkasting: SS-sendingen.

I forbindelse med den ideologiske utdanningen vil også de forskjellige SS-publikasjonene og SS-radio bli presentert. Deretter vil den militære utdanningen både i NSS og GSSN bli undersøkt og forklart.

Den ideologiske utdanningen av NSS/GSSN-medlemmene

Da NSS ble opprettet, bestod organisasjonen hovedsakelig av hirdmenn fra Hirdregiment 7 *Viking*. Dette regimentet tilhørte Oslo-området og var ett av de mest aktive i hele Hirden. Flere av de nye SS-mennene hadde gått på hirdskolen Viking i Oslo. Blant andre hadde Karsten Sveen og Olaf Lindvig, som begge fikk stillinger som troppssjefer i NSS, vært troppssjefer også ved denne skolen. Sveen og Lindvig ble senere kompanisjefer i Den norske legion. En god del av medlemmene i NSS hadde derfor antagelig en forholdsvis grundig ideologisk opplæring fra Hirden og hirdskolen.

Etter at NSS var blitt opprettet og tatt i ed av Himmler, ble den sendt på kurs til Elverum. Dette kurset varte tre uker. Etter en ukes permisjon fortsatte utdanningen på Kongsvinger for dem som var tatt ut som lagførere.

Et tidligere NSS-medlem, "Jan", forklarte i et forhør at befalet i NSS var nordmenn og at

¹⁸¹ SS-meddelelser: 29.

kursene på Elverum og Kongsvinger ble ledet av Ragnar Berg.¹⁸² Egentlig var det Aslak Rønning Nesheim som var den øverste norske sjefen for kursene. Videre forklarte ”Jan” at tyskerne forsøkte å overta undervisningen, men dette forhindret Berg.¹⁸³

Kildene til den ideologiske skoleringsvirksomheten i NSS er sparsomme. I en reportasje i *Hirdmannen* 31. mai 1941 står det om utdanningen på Elverum at her ”får våre SS-menn den strenge politiske utdannelse, her blir enhver av dem gjort fortrolig med Schutz-Staffels grunnsetninger, og her legges grunnlaget for et livsarbeide, for de store oppgaver som den politiske kjemper kompromisløst har å gjennomføre.”¹⁸⁴ Det er også kjent at det i alle fall ble holdt tretten ideologiske foredrag på Elverum.¹⁸⁵ Disse var skrevet på norsk, men det kan virke som at flere av foredragene er oversatt direkte fra tysk. En kilde viser at den opplæringen for NSS vaar styrt fra tysk hold: ”I dette undervisningskurset får de [NSS] en utdannelse bygget opp på retningslinjene fra Reichsführer SS.”¹⁸⁶

Den ideologiske utdanningen i GSSN derimot var mer omfattende. For å få en oversikt over skoleringsvirksomheten i GSSN er det nødvendig å skaffe en oversikt over omfanget av GSSNs sentralledede kurs og av den mer lokalt igangsatte ideologiske opplæringen. Hvor intensiv var den? Hvem underviste? Og ikke minst, hva lærte deltakerne?

Ønsket man å bli tatt opp i GSSN, var ett av kravene å bestå et fire ukers SS-aspirantkurs på Kongsvinger. Enhver SS-søker måtte gjennomføre kurset, også tidligere frontkjempere. Offiserer, som hadde fått utdannelse ved en av SS-skolene i Tyskland, og tidligere NSS-medlemmer var unntatt fra dette kravet.

Det er vanskelig å anslå antallet aspirantkurs, men mye tyder på at de ble holdt mer eller mindre kontinuerlig. Blant annet forklarte Leib at det ble avholdt aspirantkurs på Kongsvinger hver måned eller hver tredje uke hvis det var nok søkere.¹⁸⁷ Det ble også avholdt spesielle kurs for stormførerne og stormmesterne.¹⁸⁸

I følge Schjøren sorterte SS-skolen på Kongsvinger under Germanische Leitstelle.¹⁸⁹ Kommandanten på Kongsvinger festning var Obersturmführer Beyermann.¹⁹⁰ GSSN hadde ikke

¹⁸² RA L-sak Notodden politikammer, A. nr 18/45.

¹⁸³ RA L-sak Notodden politikammer, A. nr 18/45.

¹⁸⁴ *Hirdmannen* nr 24, 31/5 1941.

¹⁸⁵ RA PA-759 NS-Generalsekretariat Hc, boks 9.

¹⁸⁶ PA Øyvind Holt. Udatert dokument med tittel ”Oppstilling av Norges alminnelige SS”.

¹⁸⁷ RA L-sak Oslo politikammer, D. nr 3003/47 Leif Schjøren. Dokument 26, vitneavhør av Karl Leib 31/5 1947.

¹⁸⁸ RA L-sak Oslo politikammer, D. nr 3003/47 Leif Schjøren. Dokument 6E, Karl Leibs forklaring om GSSN 17/6 1946.

¹⁸⁹ RA L-sak Oslo politikammer, D. nr 3003/47 Leif Schjøren. Dokument 6D, Schjørens fremstilling av GSSN.

¹⁹⁰ Det har ikke lyktes meg å finne Beyermanns fornavn.

noen kommandomyndighet verken over personalet eller forholdene for øvrig, hevdet Schjøren.¹⁹¹ Dette støttes også til en viss grad av Leib, som hevdet at utdannelsen på Kongsvinger foregikk etter planer utarbeidet i Berlin, som deretter ble godkjent av Lie og gjennomført av nordmenn.¹⁹² Instruktørene og den ideologiske læreren var norske, men de tilhørte Waffen-SS.¹⁹³ I og med at det var tyskere som hadde fullt ansvar for Waffen-SS, tyder dette på at det var tyskerne som hadde kontroll over utdannelsen av GSSN på Kongsvinger.

Leibs forklaring fra 17. juni 1946 spriker imidlertid i forhold til hans tidligere forklaring datert 9. november 1945. I sistnevnte forklaring hevdet han at Riisnæs, som var blitt utnevnt til skoleringsleder for det norske SS av Himmler i januar 1942, ikke hadde fått noen retningslinjer om skoleringen fra tysk hold og at Lie fastsatte en "Ausbildungsvorschrift".¹⁹⁴ Det er imidlertid grunn til å tro at Leibs senere forklaring fra 1946, hvor han hevdet at utdannelsen foregikk etter planer utarbeidet i Berlin og som var godkjent av Lie, er den korrekte, siden det ville være underlig om ikke tyskerne la noen føringer for hvordan de norske SS-mennene skulle skoles. SS-nestlagfører Rolf Wessel Karlsen, som i mai 1943 tok over som ideologisk lærer for Ola O. Furuseth, hevdet at han måtte si opp sin stilling fordi hans undervisning ikke samstemte med tyskernes ønsker.

Det er likevel tydelig at nordmennene hadde noe påvirkning på utdannelsen, hovedsakelig fordi utdanningsplanene måtte godkjennes av Lie. Dette støttes også av Furuseth, som etter krigen skriver om sin undervisning på SS-skolen: "I undervisningen blev jeg gitt frie hender og utarbeidet selv mine foredrag. Det eneste jeg blev nektet å uttale mig om var kirkespørsmålet."¹⁹⁵

Riisnæs var SS-skolens leder. Hva dette innebar, er uklart, men Leib sa i sin forklaring fra 1946 at mest sannsynlig hadde Himmler personlig bestemt at Riisnæs skulle ha denne rollen allerede i 1941.¹⁹⁶ Det eneste Riisnæs har etterlatt seg som leder for SS-skolen, er samlingen av ideologiske foredrag fra Kongsvinger vinteren 1942-43. Disse er utgitt i hans hefte *Nasjonalsosialistens livssyn*.¹⁹⁷ Dette heftet ble trolig også brukt på senere kurs.

På aspirantkursene ble medlemmene drillet i eksersis, nazistisk ideologi, gymnastikk og skyting. I følge *Germaneren* ble de drevet hardt: "aspirantene har knapt vært her på et par dager, før de forbanner skolen, underfører [befalet som drev utdanningen], spiess [befal med administrativt

¹⁹¹ RA L-sak Oslo politikammer, D. nr 3003/47 Leif Schjøren. Dokument 6D, Schjørens fremstilling av GSSN.

¹⁹² RA L-sak Oslo politikammer, D. nr 3003/47 Leif Schjøren. Dokument 6E, Karl Leibs forklaring om GSSN 17/6 1946.

¹⁹³ RA L-sak Oslo politikammer, D. nr 3003/47 Leif Schjøren. Dokument 26, vitneavhør av Karl Leib 31/5 1947. Selv om instruktørene og lærerne på Kongsvinger var underlagt Waffen-SS, var de fleste også medlemmer av GSSN.

¹⁹⁴ RA L-sak Oslo politikammer D. nr 1099/46 Rolf Jørgen Fuglesang, Karl Leibs forklaring 9/11 1945.

¹⁹⁵ PA Furuseth, i forfatters besittelse. "Kamp på de indre fronter" av Ola Furuseth, udatert og upublisert manus.

¹⁹⁶ RA L-sak Oslo politikammer, D. nr 3003/47 Leif Schjøren. Dokument 6E, Karl Leibs forklaring om GSSN 17/6 1946.

¹⁹⁷ Riisnæs, Sverre. *Nasjonalsosialismens livssyn* Kamban forlag, 1942.

ansvar] og hva det no kan være. Det er ikke greit, det svettes, slites, kjøres så det vimrer for øynene.”¹⁹⁸

I gymnastikk, eksersis og ideologisk opplæring ble det hovedsaklig brukt norsk SS-befal. Instruktørene var enten tidligere frontkjempere eller SS-menn som hadde norsk befalsutdanning. Det finnes et eksempel på at en SS-mann etter endt kurs på Kongsvinger ble beordret til å fortsette som instruktør for de neste kursene.¹⁹⁹

Det norske politiet hadde også en skole på Kongsvinger og drev en omfattende utdanning av politifolk der. Flere av instruktørene på SS-skolen hadde fått politiutdannelse på politiets skole i Kongsvinger og var instruktører både for politiets opplæring på Kongsvinger og GSSNs utdanning.²⁰⁰ Dette tyder på at det var et nært samarbeid mellom disse to organisasjonene når det gjaldt utdanning. Dette følger mønsteret fra Tyskland og støtter samtidig Skilbreids påstand om at GSSN og politiet begge var institusjoner som ble brukt i SS' arbeid for å spre sin makt i Norge.

Politiets og GSSNs kurs på Kongsvinger festning benyttet seg av de samme instruktører i gymnastikk og eksersis. Av større betydning er spørsmålet om de også hadde de samme lærere i ideologi. Den første ideologiske lederen for GSSNs kurs på Kongsvinger var Furuseth, som ble tilbudt stillingen av stabsleder Lindvig i august 1942 og hadde den fram til mai 1943. Furuseth holdt alle ideologiske foredrag, bortsett fra dem som ble holdt av eventuelle gjester. Undervisningen inneholdt raselære, historie og politikk. En fullstendig oversikt over undervisningsmaterialet har jeg ikke klart å finne. Siden Schjøren nevner at forelesningene ble trykt og utgitt i hefter er trolig de såkalte *SS-skoleheftene* basert på foredrag som ble holdt for aspirantene på Kongsvinger.²⁰¹ I tillegg ble Riisnæs' foredrag også utgitt i et hefte.

Furuseth forklarte at han samtidig underviste i ideologi for Statspolitiets skole på Kongsvinger.²⁰² Dette viser helt klare forbindelser mellom politiets skoleringsvirksomhet og GSSNs, to organisasjoner som begge var underlagt SS.

Nasjonal Samlings Ungdoms Fylking (NSUF) hadde også en del kurs og aktiviteter på Kongsvinger festning. NSUF er som organisasjon som foreløpig ikke utforsket systematisk, men det er klart at NSUF kom under sterk innflytelse av SS i løpet av 1942 da Himmler fikk kontroll over alt ungdomsarbeid i de germanske land.²⁰³

I juli 1943 gjennomførte NSUF to militære forkurs på SS-skolen for til sammen 80 mann. Disse skulle egentlig ha foregått i Tyskland, men på grunn av transportproblemer ble de lagt til

¹⁹⁸ ”Ukens intervju” i *Germaneren* nr 11, 11/03 1944.

¹⁹⁹ RA L-sak Inntrøndelag politikammer, A. nr 682.

²⁰⁰ RA L-sak Inntrøndelag politikammer, A. nr 682 og RA L-sak Oslo politikammer, D. nr 272/46.

²⁰¹ RA L-sak Oslo politikammer, D. nr 3003/47 Leif Schjøren. Dokument 6D, Schjørens fremstilling av GSSN.

²⁰² RA L-sak Østerdal politikammer, D. nr 651 Ola Furuseth. Dokument 6, avhør av Furuseth 19/9 1945.

²⁰³ Emberland, 2008b.

Kongsvinger.²⁰⁴ NSUF var det norske svaret på Hitlerjugend. Og den tyske ungdomsbevegelsen var fra midten av 30-tallet sterkt influert av SS. Øvelseskurset som NSUF skulle på i Tyskland, var i regi av SS, derfor var det naturlig at dette like gjerne kunne gjennomføres på SS-skolen på Kongsvinger. I forbindelse med dette kan det nevnes at Schjøren holdt noen foredrag på NSUFs førerskole på Marnar.²⁰⁵ Det var riktignok vanlig at ledere for de forskjellige særorganisasjonene i NS holdt foredrag for hverandre, men det er uansett verdt å merke seg, særlig med tanke på at i Tyskland brukte Hitlerjugend ofte instruktører fra SS.

Den lokale ideologiske skoleringen

Etter endt kurs på Kongsvinger ble SS-aspiranten overført til stormen i det området han bodde. Svært lite har vært skrevet om stormenes virksomhet, og det finnes også lite arkivmateriale etter dem. Stormførereren, som var øverste lokale sjef, hadde i følge Leib blant annet i oppgave ”å stå i et kameratslig forhold til alle tjenestesteder som var vennlig sinnet”.²⁰⁶ Stormførerne hadde også en viktig rolle i skoleringsvirksomheten, skal vi tro Schjøren. Ved siden av ”å besøke hvert eneste medlem i hjemmet, for å lære den enkeltes livsførsel og eventuelle personlige vanskeligheter å kjenne”, skulle de også ”sørge for at skoleheftene ble lest og riktig forstått”.²⁰⁷

Stormførerne hadde ordre om å gjennomføre ukentlige appeller der dette lot seg gjøre. Fra mars 1944 ble det holdt slike ukentlige appeller i stormene i Sør-Trøndelag, Bergen og Hordaland, Telemark, Buskerud, Oslo og Østfold. I de stormene hvor det ikke lot seg gjøre å samles ukentlig, forsøkte man å gjennomføre møter ved de forskjellige støttepunktene, altså på et enda mer lokalt nivå.²⁰⁸ I ”Instruks for den ideologiske opplæringen” i *SS-meddelelse* står det:

1. Den muntlige opplæringen skal drives av den ideologiske leder, som innsettes av stormførereren. 2. Så fremt den ideologiske leder er i stand til å tilrettelegge og framføre stoffet riktig, er denne formen for opplæring den beste. Den skal derfor drives i alle SS-stormer eller deler av SS-stormer hvor det er mulig å gjennomføre regelmessig tjeneste.²⁰⁹

GSSN-ledelsen ønsket altså en aktiv ideologisk opplæring på det lokale nivå. Samtidig ser vi også at den var klar over at det i deler av landet var vanskelig å gjennomføre. Derfor la ledelsen opp til at stormene som ikke kunne avholde jevnlige møter, skulle vektlegge den skriftlige opplæringen av

²⁰⁴ RA L-sak Oslo politikammer, D. nr 3003/47 Leif Schjøren. Dokument 14A, månedsrapport for juli 1943 fra Schjøren til Quisling og Lie.

²⁰⁵ RA L-sak Oslo politikammer, D. nr 3003/47 Leif Schjøren. Dokument 15 omslag IX ark14, avhør av GSSN-medlem.

²⁰⁶ RA L-sak Oslo politikammer, D. nr 3003/47 Leif Schjøren. Dokument 6E, Karl Leibs forklaring om GSSN. 17/6 1946.

²⁰⁷ RA L-sak Oslo politikammer, D. nr 3003/47 Leif Schjøren. Dokument 6D, Schjørens fremstilling av GSSN.

²⁰⁸ RA L-sak Oslo politikammer, D. nr 3003/47 Leif Schjøren. Dokument 14I, månedsrapport fra Schjøren til Quisling og Lie.

²⁰⁹ SS-meddelelser: 29.

SS-mennene.²¹⁰ I denne opplæringen ble *SS-skoleheftet* flittig brukt. Disse heftene bygget på foredragene som ble holdt på Kongsvinger - og Kongsvinger festning er da også avbildet på forsiden. *SS-Skolehefte* kom i åtte utgaver. Hvert hefte tok opp et sentralt tema i SS-ideologien, som for eksempel rasehygiene, arvelære og runer. GSSN sto som ansvarlig utgiver av disse heftene, med Egil Holst Torkildsen som redaktør. De forskjellige utgavene var skrevet av Holst Torkildsen, Rolf Wessel Karlsen og Johan Herman Woll. Holst Torkildsen var som kjent også redaktør i *Germaneren* og Wessel Karlsen var lærer på SS-skolen på Kongsvinger og de var derfor selvskrevne som skribenter i *SS-skolehefte*. Woll på sin side hadde før krigen vært i Ragnarok-kretsen og var med denne bakgrunnen kvalifisert til å skrive i heftet.

I det sjette *SS-Skoleheftet* fra sommeren 1944 ble formålet med heftene forklart: Fra nå av skulle de utkomme månedlig og hensikten var å svare på behovet hos medlemmene for ”å utvide og repetere sine kunnskaper i politisk og ideologisk viten”.²¹¹ Heftene skulle sendes til hvert medlem for videre studier. Det var forutsatt at man skulle svare skriftlig på spørsmål om innholdet i heftet og at svarene så skulle sendes inn til stormkontoret. På stormkontoret skulle det føres et skoleringskartotek som viste når heftet var sendt ut, når svarene ble innlevert og hvilke karakterer besvarelsene hadde fått.²¹² På denne måten ønsket GSSNs ledelse å overvåke hvor godt ideologisk skolert det enkelte medlemmet var. Det ser imidlertid ut til at dette ikke ble fulgt opp i noen større grad, siden det bare ble gitt ut to *SS-skolehefter* til.

I ”Instruks for den ideologiske opplæringen” er det også et eget punkt som heter: ”Den enkelte SS-manns personlige studier.”²¹³ Alle SS-menn ble oppfordret til å drive ideologiske egenstudier. I hvor stor grad medlemmene drev med dette så sent i krigen, er uvisst. Trolig var foredrag og taler på stormmøtene de viktigste skolingstiltakene i de enkelte stormene.

SS-publikasjoner

I tillegg til *SS-skoleheftet* fantes det andre SS-publikasjoner som var viktige i den ideologiske utdanningen av GSSN-medlemmene. Allerede i 1941 ble det første SS-tidsskriftet utgitt på norsk. Dette ble kalt *Germanisk månedshefte* og skulle bli det første i en rekke tidsskrifter som hadde som målsetning å spre SS’ ideologiske budskap. Tidsskriftet, som var trykt i København, var gitt ut av Der Reichsführer-SS, SS-Hauptamt VI/3 og bestod av oversatte tyske tekster. Disse var hyllester til de germanske soldatene og Adolf Hitler, beretninger om militære seirer, skremselspropaganda om Sovjetunionen samt ulike ideologiske tekster. *Germanisk månedshefte* kom bare ut i to eksemplarer

²¹⁰ SS-meddelelser: 29.

²¹¹ ”Forord” i *SS-skolehefte* nr 6.

²¹² SS-meddelelser: 29.

²¹³ SS-meddelelser: 29.

før det skiftet navn til *Germansk budstikke*. Den mest iøynefallende forskjellen er navnet, ellers er layouten og forsiden identisk og utgiveren er fortsatt SS-Hauptamt VI/3. Men nå var tidsskriftet utgitt i samarbeid med det norske forlaget Kamban Forlag A/S. Dette forlaget ble drevet av den radikale, norske nasjonalsosialisten Hans S. Jacobsen, som mange i GSSN hadde nær kontakt med. Fordeling og forsendelse av *Germansk budstikke* skjedde gjennom henvendelse til Dienststellen der SS. Trolig ble det sendt et visst antall hefter ut til de forskjellige stormene og muligens til offentlige kontorer. GSSN-medlemmer og privatpersoner hadde også anledning til å få tilsendt bladet gratis via henvendelse til SS-Hauptamt i Berlin.²¹⁴ Bladet kom ut med ujevne mellomrom, noen som dobbeltnummer. Den siste utgaven av *Germansk budstikke* ble utgitt i november 1944 og var det tjuende i rekken.

I 1944 ble bladet *SS-heftet* utgitt for første gang. Det kom ut i seks nummer i løpet av 1944. Forsiden var noe annerledes enn *Germansk budstikke*, men den innvendige layouten var ganske lik. Utgiveren var fortsatt SS-Hauptamt, men *SS-heftet* ble i motsetning til *Germansk budstikke* også trykt i Berlin. Heftet ble redigert av Furuseth, etter hans tid som ideologisk lærer på Kongsvinger. Dette heftet hadde en litt annen profil enn både *SS-skolehefte* og *Germansk budstikke*. Årsaken til dette var Furuseths ideologiske syn som vil bli behandlet i neste kapittel.

I pamfletten *Germaniske SS Norge* blir det fastslått at det er ”en hver SS-manns plikt å abonnere på avisen”.²¹⁵ Med dette menes *Germaneren*, det viktigste organ for GSSN, både når det gjaldt intern skolering og eksternt propaganda. Opplaget lå på om lag 10 000 fra 1943 og ut krigen.²¹⁶

Alle disse publikasjonene, men særlig *Germaneren*, var viktige kanaler for å spre GSSNs ideologi. *Germanerens* høye opplag vitner om at dette var en avis som tydeligvis ble lest av en stor krets både i og utenfor Nasjonal Samling. Trolig var tidsskriftene den mest vellykkede måten for GSSN til å drive germansk arbeid, både blant egne medlemmer og blant folk utenfor organisasjonen.

SS-radio

Det er ikke mye informasjon å finne om GSSNs radiosendinger. Manuskripter til to av sendingene tyder på at det var planlagt sendinger annen hver onsdag fra kl 19.45 til 20.00.²¹⁷ I den ene sendingen som manuskriptet omhandler, drøftes propagandaheftet *Hvorfor Germaniske SS?* Her ble

²¹⁴ *Germansk budstikke* nr 2, 1942.

²¹⁵ Brosjyren *Germaniske SS Norge*.

²¹⁶ RA L-sak Oslo politikammer, D. nr 3003/47 Leif Schjøren. Dokumenter 14A-N, månedsrapporter fra Schjøren til Quisling og Lie.

²¹⁷ RA L-sak Oslo politikammer, D. nr 3003/47 Leif Schjøren. Dokument 14E, månedsrapport for november 1943 fra Schjøren til Quisling og Lie.

følgende spørsmål stilt: Hvorfor Germanske SS? Hva er Germanske SS Norge? Hvem kan være med i Germanske SS Norge? Hva vil Germanske SS Norge? Det ble også fremført norske dikt. I den andre sendingen ble en tale og et brev av Ibsen diskutert, og avslutningsvis ble musikk og dikt samt ”dagens appell” fremført. Radiosendingene ble brukt i den ideologiske opplæringen av GSSNs medlemmer, men det var også et ledd i det germanske arbeidet.

NSS’ og GSSNs militærutdanning

Det tidligere nevnte NSS-medlemmet, ”Jan”, hevdet at utdannelsen på Elverum ikke dreide seg om militærutdannelse.²¹⁸ For det meste bedrev deltakerne idrett og fikk ideologisk opplæring. Våpenlæring var underordnet, og på Elverum skjøt de kun med småkalibrede gevær. Videre hevdet han at de ikke skulle settes inn i kamphandlinger eller være politi da de ikke ble trent som kompanier.²¹⁹ Et vesentlig punkt i ”Jans” forklaring er at han mente utdannelsen på Kongsvinger var noe hardere enn på Elverum, i tillegg til at de brukte Krag-Jørgensen-geværer til skyteøvelser.²²⁰

Det er verdt å merke seg at utdannelsen på Kongsvinger foregikk etter at Tyskland hadde erklært krig mot Sovjet og etter Rediess’ tale til NSS-mennene om at det var deres plikt å melde seg til denne krigen. Muligens ble lagførerkurset på Kongsvinger brukt som et slags for-militært kurs.

En annen kilde som sier noe om våpentreningen i NSS, er rapporten fra møtet på Elverum, som jeg refererte til i forrige kapittel.²²¹ Her fortelles det at nordmennene argumenterte for at NSS måtte betraktes som en del av Waffen-SS, og derfor måtte gis militær utdanning med våpen. Hvorvidt organisasjonen fikk en slik våpenopplæring, er det derimot vanskelig å avgjøre. Uansett viser rapporten at det i alle fall var et sterkt ønske fra norsk side. Siden de ledende nordmennene i NSS foreslo dette, er det også nærliggende å tro at organisasjonen fikk et sterkt militært preg. Om dette også inkluderte en grundig våpenopplæring, er det som sagt vanskeligere å svare definitivt på. Enkelte kilder tyder på at det skjedde, men i noe begrenset omfang.

”Jan”, hevdet også at instruktørene under skytetreningen på Kongsvinger var norske.²²² At det ble brukt norsk befal og instruktører, er interessant i forbindelse med den senere opprettelsen av Den norske legion. Mye er skrevet om opprettelsen av denne avdelingen og de brutte løftene fra tysk side. Mange av legionærene hevdet at en av grunnene til at de meldte seg, var at dette skulle

²¹⁸ RA L-sak Notodden politikammer, A. nr 18/45.

²¹⁹ RA L-sak Notodden politikammer, A. nr 18/45.

²²⁰ RA L-sak Notodden politikammer, A. nr 18/45.

²²¹ Bundesarchive NS 19/3451 ”Grundsätzliche Fragen der Norges SS”. Rapport fra SS-Standartenführer Hermann Dethof til SS-Brigadeführer Paul Wegener. Juni 1941.

²²² RA L-sak Notodden politikammer, A. nr 18/45.

være en ren norsk avdeling med norsk befal og norske uniformer. Disse løftene ble som kjent brutt av tyskerne. Hvis det var slik at NSS-medlemmene fikk inntrykk av at NSS var en norsk formasjon, kan dette ha ført til at mange trodde at Den norske legion også ville bli en norsk formasjon. Dette kan være en av flere faktorer som kan forklare den høye oppslutningen Den norske legion fikk fra NSS.

Den militære utdanningen av GSSN-medlemmene er et vesentlig aspekt ved GSSN. Hva innebar det at GSSN ble en del av "Rikets væpnede makt" den 14. august 1943? Den følgende analysen vektlegger GSSN som *Staatschutzkorps*. Opplæringen ved GSSN skjedde etter et mønster som gjorde at organisasjonen kunne settes inn som en politienhet, men samtidig også anvendes mot nordmenn og de allierte ved en alliert invasjon av Norge.

Når det gjelder den militære opplæringen av GSSN-medlemmene, spriker kildene. I flere av landssviksakene ble det hevdet fra tiltalte at man kun drev med idrett og ideologi på Kongsvingerkursene. Schjøren fremhever også dette:

Kursene for G. SS N. var på ingen måte "våpenkurser", tvertimot. Undervisningen tok først og fremst sikte på å skape samhørighet og et godt kameratskap på tross av til dels stor sosial og kulturell forskjell blandt deltagerne. Det ble lagt stor vekt på renslighet og personlig hygiene, marsj, idrett og sang, samt den nødvendige formalutdannelse. Forelesningene ble holdt av skoleringslederen, og er dels trykt og utgitt i hefter, samt av tilkalte foredragsholdere som behandlet de fleste aktuelle samfunds- og kulturspørsmål. Enkelte kurser hadde skriftlige avslutningseksamina, andre ikke. Idretten omfattet også skyting - enkel skyting mot mål, og ingen taktiske våpenøvelser. Elevene fikk ved kursets avslutning skyte 9 skudd (salonggeværammunisjon) mot mål på skytebanen. Det var alt. Noen kurser hadde i det hele tatt ikke skyting.²²³

Siden det hovedsakelig var militærtrening for frontkjempere og GSSN-medlemmer domstolene var opptatt av, er dette antagelig et forsøk på å tegne et mer uskyldig bilde av GSSN. Schjøren selv hadde vært på våpenopplæring og studietur hos Allegeimeine-SS i Tyskland for å forberede seg på sin rolle som stabsleder for GSSN. Flere kilder antyder at det foregikk militær opplæring ved GSSNs skole på Kongsvinger. En av instruktørene vedgikk det i sin forklaring: "Mitt arbeide som instruktør for Germanske SS bestod i formalutdannelse. Jeg instruerte også i våbenlære."²²⁴ Også Schjørens egne månedsrapporter avslører at det foregikk våpenopplæring på Kongsvingerkursene: "Foruten en dyperegående teoretisk skolering, ble det også gitt en mer omfattende våpenopplæring. Øvelsene omfattet, foruten bruken av de sedvanlige tunge og lette våpen, også øvelser i terrenget, samt alarmøvelser."²²⁵

Som nevnt var det også et nært samarbeid i forbindelse med politiets og GSSNs utdanning på

²²³ RA L-sak Oslo politikammer, D. nr 3003/47 Leif Schjøren. Dokument 6D, Schjørens fremstilling av GSSN.

²²⁴ RA L-sak Oslo politikammer, D. nr 272/46.

²²⁵ RA L-sak Oslo politikammer, D. nr 3003/47 Leif Schjøren. Dokument 14I, månedsrapport fra Schjøren til Quisling og Lie.

Kongsvinger. Politiaspirantene på Kongsvinger fikk en omfattende militærutdannelse, etter tysk politimønster.²²⁶ I lys av det ellers nære samarbeidet mellom politiet og GSSN, er det høyst sannsynlig at også GSSNs kurs inneholdt elementer av en slik militær utdannelse.

I et vitneavhør i landssviksaken mot en av lærerne på Kongsvinger forklarte en tidligere Grini-fange som var utkommandert til arbeid på Kongsvinger festning, at GSSN var med på en aksjon mot hjemmefronten.²²⁷ Nøyaktig når denne aksjonen fant sted, forklarte ikke vitnet, men han var utkommandert på Kongsvinger fra høsten 1944. Han opplyser at skolen en natt ble satt i alarmberedskap på grunn av en skuddveksling mellom norske hjemmefrontstyrker og tyskere i skogen rundt Kongsvinger. SS-skolen med ca 60 rekrutter ble beordret ut for å lete etter medlemmene av Hjemmefronten. Rekruttene ble oppsatt med våpen, blant annet maskingevær, og sendt ut. Aksjonen var i følge vitnet mislykket.²²⁸ Denne kilden viser at GSSN ble sett på som en avdeling som kunne, og utførte, politi- og militærmessige oppgaver.

Den 14. august 1943 kom Quisling med ”Forordringen om opprettelse av ro og orden i krigstid”. Her ble Hirden, Førergarden, Politiet og GSSN en del av Rikets væpnede makt. Dette medførte blant annet at det ble avholdt våpenøvelser for GSSN. Eksempelvis refererer Lie den 25. juli 1944 til denne loven i en innkallellesordre til en tre ukers våpenøvelse på Kongsvinger.²²⁹ Hvis dette var en større øvelse, ville det være bemerkelsesverdig om SS-mennene ikke hadde hatt noen våpenutdannelse fra før. Den kanskje viktigste kilden som bekrefter at det ble bedrevet militær utdanning på aspirantkursene, er likevel Leibs forklaring fra 1945, hvor han sa: ”In drei-wöchentlichen Lehrgängen erfolgte hier mit norwegischem Ausbildungspersonal eine Grundausbildung der Männer (Infanteriegewehr und Pistole).”²³⁰

I forbindelse med saken mot Schjøren forklarte et vitne, som selv var stormfører, at han deltok på et fire ukers våpenkurs på Kongsvinger i januar 1943. På kurset ble det instruert i rifler og Madsen maskingevær samt håndgranatkasting. Vitnet opplyser at GSSN hadde lignende kurser gående hele tiden.²³¹ Dagboken til stormen i Telemark støtter også opp om dette. Eksempelvis står det notert den 28. juli 1944 ”Innkallelser i våpenkurs på Kongsvinger festning” og den 17. januar 1945 ”14 mann deltatt i våpenkurs Kongsvinger.”²³²

Forklaringen til et tidligere GSSN-medlem er også med på å gi et bilde av GSSNs

²²⁶ Kott og Roughtvedt 2008.

²²⁷ RA L-sak Oslo politikammer, D. nr 596 Rolf Wessel Karlsen. Dokument 34.

²²⁸ RA L-sak Oslo politikammer, D. nr 596 Rolf Wessel Karlsen. Dokument 34.

²²⁹ RA L-sak Oslo politikammer, D. nr 3003/47 Leif Schjøren. Dokument 21, innkallingsordre 25/7 1944, fra Lie til SS-menn.

²³⁰ RA L-sak Oslo politikammer, D. nr 1099/46 Rolf Jørgen Fuglesang. Leibs forklaring 9/11 1945.

²³¹ RA L-sak Oslo politikammer, D. nr 3003/47 Leif Schjøren. Dokument 15 omslag XI ark 14, avhør av GSSN-medlem.

²³² RA L-sak Telemark politikammer, Sak 614 Arne Stridsklev. Dokument 39.

våpenopplæring.²³³ Han meldte seg til GSSN etter endt fronttjeneste i 1943 og deltok på et tre ukers aspirantkurs på Kongsvinger. Ifølge ham bestod kurset vesentlig av eksersis, skyting og ideologiske foredrag. I mai 1944 ble han så innkalt til GSSN-øvelser under en bataljonsamling i Holmestrand. Øvelsen her var som på Kongsvinger med eksersis, skyting, lendeøvelser og ideologiske foredrag. Omkring 800 mann fra hele landet deltok. Under dette kurset fikk hver deltaker utlevert en tysk Soldbuch (soldatbok). Det var nemlig bestemt at ved en mobilisering i forbindelse med invasjon, skulle hele denne SS-bataljonen settes inn, da på tysk side.

Denne bataljonssamlingen var et resultat av at det var blitt laget en mobiliseringsplan for GSSN. Styrken skulle være på 250 SS-menn (med andre ord ikke hele GSSN) som skulle samles på et bestemt sted ved innkallelse. Disse skulle få utlevert våpen fra politikamrene.²³⁴ Landssviksaken til en av stormførerene i Telemark beskriver hvordan denne mobiliseringsplanen fungerte. Når ordren kom, skulle støttepunktlederne sørge for at medlemmene i deres område møtte. Når så alle støttepunktlederne hadde kontroll på sine menn, skulle alle stormens medlemmer møtes på et bestemt sted, i dette tilfelle i Skien. Her skulle de få utlevert våpen og vente på videre ordre. Stormen stod da under stormførerens kommando og skulle brukes til politimessige oppgaver.²³⁵ Stormen i Telemark ble mobilisert en gang, den 29. august 1944. Den ble da fraktet til Oslo og ifølge stormføreren brukt til passkontroll.²³⁶

Leib forklarte at mobiliseringsplanen falt bort i slutten av 1944.²³⁷ Grunnen til dette var at Lie opprettet to SS-kompanier. Hvor mannskapet til disse to kompaniene skulle hentes fra, og hva slags rolle kompaniene skulle ha, forklarer ikke Leib. Jeg har heller ikke lyktes å finne noen andre kilder til disse kompaniene. Uansett stemmer det ikke at mobiliseringsplanen for GSSN ble oppgitt. I et intervju med Lindvig i *Germaneren* så sent som i 28. april 1945 sa Lindvig:

Som for alle de andre politiske organisasjoner gjelder det for Germanske SS Norge å mobilisere sine Alarm-enheter etter Førerforordningen. Derved skal SS-mannen settes i den best mulig stand til – hvis det skulde kreves – med våpen i hånd å forsvare Norges interesser – nasjonalsosialismen. Med våpen i hånd – ved et eventuelt tidspunkt – å kunne stå bak Føreren.²³⁸

I et brev fra 22. januar 1945, angående flyttingen av stormkontoret i Bergen, står det dessuten: ”Da stormkontoret samtidig har å gjøre tjeneste som mobiliseringskontor i tilfelle av at situasjonen

²³³ RA L-sak Oslo politikammer, D. nr 2125/47 Olav Lindvig. Dokument 16, vitneavhør.

²³⁴ RA L-sak Oslo politikammer, D. nr 3003/47 Leif Schjøren. Dokument 6E, Karl Leibs forklaring om GSSN 17/6 1946.

²³⁵ RA L-sak Telemark politikammer, Sak 614 Arne Stridsklev. Dokument 41.

²³⁶ RA L-sak Telemark politikammer, Sak 614 Arne Stridsklev. Dokument 41.

²³⁷ RA L-sak Oslo politikammer, D. nr 3003/47 Leif Schjøren. Dokument 6E, Karl Leibs forklaring om GSSN 17/6 1946.

²³⁸ Intervju av Lindvig i *Germaneren* nr 16, 28/4 1945.

tilspisser seg, så må stormens arkiv og personaliapapirer kunne oppbevares på et absolutt betryggende sted.”²³⁹ I Finnmark skulle SS-stormen ved invasjon få utlevert sitt utstyr av Wehrmacht.²⁴⁰ Disse kildene viser at det helt klart forelå en mobiliseringsplan for GSSN, men noen flere opplysninger om denne planen har jeg ikke funnet.

GSSN-medlemmet som deltok under bataljonsøvelsen i Holmestrand forklarte også at han fikk utlevert grønn SS-uniform. Senere ble han i Bergen utstyrt med en Nagantrevolver, også dette i forbindelse med en eventuell mobilisering.

Det samme medlemmet ble våren 1945 på nytt innkalt til kurs med våpenøvelser. Kurset ble da ledet av den daværende stabsleder i GSSN, Lindvig.²⁴¹ Dette kurset kan muligens ha vært i regi av Statspolitiets Utrykningskommando. I et opprop til alle GSSN-medlemmer 27. oktober 1944 oppfordret Lindvig medlemmene til å melde seg til denne kommandoen, som skulle bli ”motorisert og utrustet med våpen som en SS-pansergrenaderenhet”.²⁴² Siden det også forelå en mobiliseringsplan for GSSN, er det uklart hvorfor Lindvig oppfordret GSSN-medlemmene til å verve seg til Statspolitiets Utrykningskommando.

Silberfuchs-virksomheten viser også at GSSN var knyttet til militær aktivitet. *Silberfuchse*, eller sølvrever, var det norske motstykket til varulvorganisasjonen i Tyskland, som opplærte sabotører til å drive undergrunnsvirksomhet mot de allierte etter en eventuell tysk kapitulasjon. I følge historikeren Tore Pryser rekrutterte flere av Stormførerne slike sølvrever blant sine medlemmer. Disse ble sendt på sabotasjekurs i Tyskland i 1944 og 1945. Hvorvidt dette var organisert fra sentralt hold i GSSN, er det vanskelig å få oversikt over. Stormføreren Johan Bjerke hevdet imidlertid at han ble tvunget av Schjøren til å dra på et slikt kurs.²⁴³ Men det kan godt hende han at han fremhever tvangselementet for selv å få lavere straff. I *Hitlers hemmelige agenter* hevder Pryser at det ble utdannet 80 norske sølvrever.²⁴⁴ Av disse 80 er 66 personer kjent, og av disse hadde 20 GSSN-medlemskap. Tre av disse var stormførere i GSSN.²⁴⁵ En kilde tyder på at den sentrale staben var involvert i denne virksomheten. I et rundskriv til alle stormførerne den 6. desember 1944 står det:

[...] at samtlige i Deres storm som har deltatt i kurs i Berlin inntil videre gjør vanlig tjeneste i stormen.

²³⁹ RA L-sak Oslo politikammer, D. nr 3003/47 Leif Schjøren. Dokument 7P, brev fra Schjøren til NS Riksøkonomisjef.

²⁴⁰ RA L-sak Oslo politikammer, D. nr 3003/47 Leif Schjøren. Dokument 13D, tilleggsrapport fra Schjøren til Quisling og Lie 9/3 1944.

²⁴¹ RA L-sak Oslo politikammer, D. nr 2125/47 Olav Lindvig. Dokument 16, vitneavhør.

²⁴² RA L-sak Oslo politikammer, D. nr 3003/47 Leif Schjøren. Dokument 21, Lindvigs opprop til ”Kamerater i Germanske SS Norge” 27/10 1944.

²⁴³ RA L-sak Oslo politikammer, D. nr 3003/47 Leif Schjøren. Dokument 8B, avhør av Johan Bjerke.

²⁴⁴ Pryser 2001: 391.

²⁴⁵ Pryser 2001: 392.

Når deltagerne skal avgis til spesialtjeneste, vil ordre om dette utgå fra Staben. Samtidig meddeler vi at der innen 15.1.45 må forelegges en liste over deltagerne til neste kurs i Berlin. Det er viktig at så mange som mulig anmeldes, da vi må stille minimum 20 mann.²⁴⁶

Det er sannsynlig at det her er snakk om *Silberfuchs*-kurs. Er denne tolkningen korrekt, er dette et klart tegn på at staben var innblandet i virksomheten, og at staben betraktet GSSN som en organisasjon som kunne bruke medlemmene i militær virksomhet.

Saken mot en av stormførerene i Telemark kan også kaste lys over GSSNs rolle i *Silberfuchs*-virksomheten. Fra staben fikk han forespørsel om det var noen i hans storm som ville reise på et fem ukers ideologisk kurs. Han meldte inn at det var ett medlem fra hans stab som var interessert.²⁴⁷ Avhøret er noe vanskelig å tolke, men det virker som om dette kurset i virkeligheten var et *Silberfuchs*-kurs.²⁴⁸ Denne konklusjonen blir styrket av forklaringen til andre NS-medlemmer, blant annet fra Hirden, som også hevdet at slike ”ideologiske kurs” viste seg å være *Silberfuchs*-kurs.

Den sentralledede militæropplæringen kan ikke ha vært nok for å tilfredsstille kravet om militær utdanning ved GSSN. Aspirantkurset på Kongsvinger varte kun i noen uker. Det samme gjaldt bataljonsøvelsen på Holmestrand. Og det var dessuten kun et fåtall av GSSN-medlemmene som gjennomgikk *Silberfuchs*-kurs. For avgjøre hvor virkningsfull den militære opplæringen var, vil det derfor være nødvendig å se nærmere på den lokale utdanningen.

Trolig var våpenopplæring det viktigste element ved stormmøtene. I en månedsrapport står det for eksempel: ”Foreskrevet ved hver stormappell er våpenøvelser.”²⁴⁹ Dagboken til SS-storm Telemark viser at denne avdelingen hadde i alle fall én slik stormappell i den perioden dagboken dekker.²⁵⁰ Den 30. juli 1944 var stormen i Telemark samlet i Lunde hvor det ble bedrevet skyting og ”håndgranatkast mot mål og lengde kast”.²⁵¹

Også i de andre stormene ble det drevet militær opplæring. I ”Månedsrapport for januar 1944” til Quisling står det:

I de fleste stormer har der vært drevet energisk militæropplæring. Foruten Krag-Jørgensen og K98 er der undervist i maskinpistol, vanlig pistol, MG 34, og i Rogalandstormen har man nå påbegynt undervisningen i det nye MG 42. Terrengøvelser og skarpskyting holdes i samarbeid med Wehrmacht

²⁴⁶ PA Geir Brenden, skriv fra personalavdelingen i GSSN til alle stormførerene datert 6/12 1944.

²⁴⁷ RA L-sak Telemark politikammer, Sak 614 Arne Stridsklev. Dokument 34.

²⁴⁸ RA L-sak Telemark politikammer, Sak 614 Arne Stridsklev. Dokument 35.

²⁴⁹ RA L-sak Oslo politikammer, D. nr 3003/47 Leif Schjøren. Dokument 141, månedsrapport for mars 1944 fra Schjøren til Quisling og Lie.

²⁵⁰ RA L-sak Telemark politikammer, Sak 614 Arne Stridsklev. Dokument 39.

²⁵¹ RA L-sak Telemark politikammer, Sak 614 Arne Stridsklev. Dokument 39.

eller andre militærformasjoner og omfattes med levende interesse.²⁵²

I stormen i Hordaland fikk tydeligvis hver SS-mann utlevert et Krag-Jørgensen-gevær. I rapporten som nevner dette, står det at ”remmen er ombygget, slik at håndgrepene fra Kongsvinger-skolen fremdeles kan brukes”.²⁵³ Det viser at det ble undervist i våpenlære på Kongsvinger.

Oppsummering

Ett av mine spørsmål i dette kapittelet var hvor omfattende NSS’ og GSSN sin skoleringsvirksomhet var, og dette kapittelet gir en pekepinn på omfanget og intensiteten av både den ideologiske og militære utdanningen. Så å si alle medlemmene gjennomgikk et tre-ukers aspirantkurs på SS-skolen på Kongsvinger. På disse kursene var disiplin, eksersis, fysisk fostring og ideologi viktige elementer. Etter endt kurs ble det forsøkt fra stabens side å videreskolere medlemmene i ideologi via *SS-skolehefte*, *Germansk budstikke*, *SS-heftet*. Ikke minst ble medlemmene oppfordret til å lese *Germaneren*. Det ble også forsøkt å holde en oversikt over medlemmenes ”ideologiske nivå” gjennom et skoleringskartotek. Dette ble vektlagt og sett på som viktig. I staben var det altså et sterkt ønske om en ideologisk opplæring av medlemmene. Det ble også forsøkt å drive ideologisk skoling ved bruk av radioprogrammer. Stormsamlinger med foredrag og diskusjon var også ledd i den ideologiske opplæringen. Den ideologiske utdanningen var med andre ord relativt omfattende og tok mange former. Det faktum at det ble satset så mye på den ideologiske skolingens sier noe helt klart om intensjonen med organisasjonen. GSSN skulle være en kjernetropp med godt skolerte politiske soldater.

Også militært ble medlemmene grundig opplært både sentralt og mer lokalt. På aspirantkurset på Kongsvinger ble deltakerne drillet i forskjellige militære disipliner. Det er også klart at det ble drevet utstrakt militær utdanning i stormene. Medlemmene fikk i enkelte stormer blant annet opplæring i bruk av maskingevær i samarbeid med Wehrmacht. I stormen i Hordaland ble medlemmene utstyrt med Krag-Jørgensen-geværer, trolig fikk andre stormer også det. Det ble avholdt en bataljonsøvelse i Holmestrand, i tillegg til våpenkurs på Kongsvinger. Via SS-ledd i Tyskland fikk enkelte GSSN-medlemmer militær trening, blant annet gjennom *Silberfuchs*-utdanning.

Det ble altså totalt sett nedlagt et betydelig arbeid fra GSSN-stabens side i å skolere sine medlemmer, ideologisk og militært. Selv om medlemmene hadde sivilt arbeid ved siden av, blant

²⁵² RA L-sak Oslo politikammer, D. nr 3003/47 Leif Schjøren. Dokument 14G, månedsrapport for januar 1944 fra Schjøren til Quisling og Lie.

²⁵³ RA L-sak Oslo politikammer, D. nr 3003/47 Leif Schjøren. Dokument 14H, månedsrapport for februar 1944 fra Schjøren til Quisling og Lie.

annet i politiet, eller var ute ved fronten, og dermed ikke deltok i GSSNs aktiviteter på heltid, vil jeg hevde at medlemmene ut fra disse betingelsene var godt militært og ideologisk skolert. Det er også viktig å huske at de fleste av dem hadde en betydelig militær og ideologisk ballast fra tidligere, enten som frontkjempere, politimenn eller som medlemmer i Hirten.

At GSSN fikk en såpass omfattende ideologisk og militær utdanning viser hvilken rolle de var tiltenkt å ha som SS' politiske soldater. De skulle bli kjernen i SS' *Staatschutzkorps* i Norge og de skulle drive germansk arbeide. Ut fra analysen av den ideologiske og militære utdanningen må GSSN-medlemmene sies å ha vært godt rustet til dette.

For å skape en kjernetropp av lojale politiske SS-soldater med et felles mål var ideologi et viktig element. Men hva var det egentlige fundamentet for denne ideologien og rakk den virkelig å slå rot i Norge?

Kapittel 5

Norges SS' og Germanske SS Norges ideologi

De blodets tanker som fra begynnelsen har vært hevdet innen SS, vilde vært dømt til døden hvis de ikke hadde vært uløselig knyttet til en indelig overbevisning om jordens hellighet. Der hvor den germanske bonde står, vil han alltid finne SS-mannen ved sin side som sin mest trofaste venn. Og der hvor Schutz-Staffel står, vil også bonden stå som hans beste venn og kamerat. Slik er det idag, og slik vil det være i all fremtid.²⁵⁴

Hva var så NSS og GSSNs ideologi? I dette kapitlet vil jeg se nærmere på denne og særlig undersøke hvorvidt den utviklet seg og tilpasset seg norske forhold og dermed kom til å atskille seg fra den tyske SS-ideologien.

Det vil være for omfattende å ta for seg alle sider ved den tyske SS-ideologien og sammenligne den med den som GSSN representerte. Jeg vil derfor konsentrere meg om noen aspekter, det som Terje Emberland har kalt SS-ideologiens tre mytologiske grunnfigurer: *Blut*, *Boden* og *Ahnen*, blod, jord og forfedre. Jeg tar utgangspunkt i disse fordi jeg mener de er de viktigste elementene i SS' ideologi. Innledningsvis vil jeg se hvordan disse tre elementene ble forstått og fremstilt i NSS' publikasjoner og undervisningsmateriale. Deretter vil jeg se hvordan *Blut*, *Boden* og *Ahnen* ble behandlet i GSSNs ideologi slik den fremkommer i organisasjonens publikasjoner, undervisningsmateriale og hos sentrale aktører. Dette kildemateriale er, med få unntak, ikke brukt i tidligere forskning.

Blod, jord og forfedre

Sitatet som innleder kapitlet, er hentet fra avisen *Hirdmannen* og fanger essensen i tanken om *Blut und Boden*. *Hirdmannen* ble første gang utgitt i 1940 og var "Kamporgan for Rikshirden". Den 24. mai 1941, noen dager etter opprettelsen av NSS, ble *Hirdmannen* "Kamporgan for Rikshirden og Norges SS". Mange vil kanskje synes det var merkelig at redaksjonen i *Hirdmannen* innledet et samarbeid med SS. Derfor er det viktig å merke seg at redaktøren Orvar Sæther var en av de mest markante pangermanerne i NS, men han var Quisling-lojal.²⁵⁵ I slutten av 1941²⁵⁶ ble Sæther byttet ut med en som manglet denne Quisling-lojaliteten, nemlig det tidligere medlemmet av Norges Nasjonal-Socialistiske Arbeiderparti (NNSAP), Yngvar Fyhn.²⁵⁷ Fyhn hadde tidligere

²⁵⁴ "SS-dets opbygging og mål" i *Hirdmannen* nr 22, 17/5 1941.

²⁵⁵ Sørensen 1989: 119.

²⁵⁶ Sørensen skriver i *Hitler eller Quisling* (side 119) at Fyhn overtok som redaktør i januar 1941, men Sæther står oppført som redaktør for *Hirdmannen* ut 1941.

²⁵⁷ Norges Nasjonal-Socialistiske Arbeiderparti ble stiftet i 1932. Det er interessant å merke seg at Holst-

vært redaksjonssekretær i *Hirdmannen* og fikk blant andre Holst Torkildsen og Kjell Kvalø som medarbeidere.²⁵⁸ Dette forklarer hvorfor *Hirdmannen* hadde den profilen den hadde, og Holst Torkildsen ble senere redaktør for *Germaneren*.

Flere av artiklene i *Hirdmannen* knytter seg til blod og jord. Artiklene omhandler norsk historie og aktuelle samfunnsspørsmål og er ofte sterkt antisemittiske. Men det er også mange artikler som var mer konkret pangermanske. Et godt eksempel er ”Det germanske folkefellesskap”:

Vi germaner [sic] tilhører alle den samme stamme, den store germanske folkestamme. Hvad er da naturligere enn at der skapes en sund kontakt mellem oss germaner [sic], et germansk folkefellesskap, til gjensidig fordel og på grunnlag av gjensidig aktelse?²⁵⁹

Som vi ser argumenterer artikkelen for en pangermanisme hvor alle de germanske folkeslagene står på like fot. Nettopp dette var et viktig poeng for de norske pangermanerne. Pangermanismen måtte ikke være et uttrykk for tysk imperialisme, men en frivillig sammenslutning av de germanske landene på et likeverdig grunnlag. I flere artikler ble det presisert at skulle Norge bli likeverdig og selvstendig i dette germanske folkefellesskapet, måtte det norske folk gjøre en innsats ved å slutte opp om Quisling og nasjonalsosialismen. Og ikke minst måtte det norske folk gjøre en innsats ved fronten.²⁶⁰

Forfedrene, *Ahnen*, fremstår ikke som noe sterkt element i artiklene i *Hirdmannen*. Det er riktignok ofte utdrag fra sagaene og Edda, samt skaldekvad, men ingen dyptgående artikler som knyttet forfedrene og deres historie sammen med nasjonalsosialismen. Det finnes imidlertid artikler som hyller forfedrene. Ett eksempel er artikkelen ”Falsk humanitet”.²⁶¹ Artikkelforfatteren bruker humanitet som et eksempel på avsporing fra forfedrenes levevis. Han bringer et utdrag fra *Kongespeilet* som skal vise at de gamle nordmenn hadde en høyt utviklet kultur som nåtidens befolkning burde etterfølge. Dette er på sett og vis forfedredyrking, noe som finnes i alle NS-publikasjoner. Derimot mangler det kvasireligiøse aspektet som Emberland mener den mytologiske grunnfiguren *Ahnen* bar preg av å ha.

En viktigere kilde enn *Hirdmannen* for å forklare og forstå ideologien i NSS er undervisningen som foregikk på Elverum og Kongsvinger. Skoleringen var basert på foredrag, og det har lyktes meg å finne en serie på tretten foredrag med følgende titler: ”De naturvitenskaplige forutsetninger for den nasjonalsosialistiske verdensanskuelse”, ”Kommunismens oppkomst og utvikling”, ”Gull og blod”, ”Innledning. Hva angår fortiden oss”, ”Befolkningspolitikk”, ”Grunntrekkene i

Torkildsen var medlem av NNSAP. Se Emberland 2003 for mer om NNSAP.

²⁵⁸ Emberland og Roughtvedt 2004: 403.

²⁵⁹ ”Det germanske folkefellesskap” i *Hirdmannen* nr 27, 21/6 1941.

²⁶⁰ Se for eksempel ”Norges fremtid” i *Hirdmannen* nr 43, 11/10 1941.

²⁶¹ ”Falsk humanitet” i *Hirdmannen* nr 31, 19/7 1941.

arvelæren”, ”Jødedommen”, ”Frimureriet som jødedommens redskap”, ”Hemmelige verdensmakter: Frimureriet, jødesaken og de politiske kirker.”, ”Engelsk imperialism og germansk folkefellesskap.”, ”Utvikling og organisasjon av SS”, ”Ordenstanken og slektsfellesskapet i NS” og ”Den germanske folkefamiliens opprinnelse”.²⁶²

Det er vanskelig å avgjøre hvem som har skrevet disse foredragene, men mye tyder på at de opprinnelig var ment for det tyske SS. Argumentet for at de fleste foredragene er skrevet av tyskere er setninger av typen ”Også vi tyskere var nøyaktig slik som dere oppdradd til å tenke i gull og penger”.²⁶³ Foredragene er imidlertid til en viss grad tilpasset nordmenn ved at det er gitt eksempler om norske forhold, eller som i ”Befolkningspolitikk” blir gitt ”norske tall til støtte for foredraget”.²⁶⁴ Noen av artiklene er også skrevet av nordmenn, eksempelvis ”Kommunismens oppkomst og utvikling”, som er en beretning fra en nordmanns opplevelser i Russland tidlig på 30-tallet.²⁶⁵

Siden de fleste foredragene opprinnelig var tyske, kan det slås fast at de må være godkjent til bruk overfor nordmenn av tyske instanser. De gir dermed et representativt bilde av hvordan det tyske SS ville at den norske SS-ideologien skulle være.

Sentralt i foredragsserien var ”naturvitenskap”, de kommunistiske og imperialistiske fiendemakter og jødene og deres ”håndlangere” frimurerne. Det ble også holdt et foredrag om utviklingen av SS-organisasjonen, trolig for å gi medlemmene et bedre bilde av den organisasjonen de var blitt medlem av.

I flere av foredragene ble NSS-medlemmene innprentet viktigheten og renheten av det nordiske blodet. I foredraget ”Ordenstanken og slektsfellesskapet i NS” (NS er trolig en trykkfeil for SS) står det: ”SS’ første og viktigste ordenslov er nu erkjennelsen av de virkelige verdier og av det gode blod.”²⁶⁶ Lignende bekjennelser finnes det også i de andre foredragene. Ved å følge strenge ekteskapslover ville, het det, blodet bli ”renere og bedre” og ”SS’ menneskemateriell forbedre seg fra generasjon og frembringe en stadig større ytelseskraft fra slekt til slekt”.²⁶⁷ Ideen var at det nordiske blodet var verdifullt fordi det bar det nordisk-germanske menneskets åndelige og fysiske kvaliteter.

Hvordan dette ”overlegne” blodet var blitt til, står det derimot lite om. Det nordiske blodets overlegenhet på grunn av dets tilknytning til jorda, er et viktig element i Emberlands framstilling, men denne koblingen er mer eller mindre fraværende i foredragene som ble holdt på Elverum. Det

²⁶² RA PA-759 NS-Generalsekretariat Hc boks 9.

²⁶³ RA PA-759 NS-Generalsekretariat Hc boks 9. ”Gull og blod”.

²⁶⁴ RA PA-759 NS-Generalsekretariat Hc boks 9. ”Befolkningspolitikk”.

²⁶⁵ RA PA-759 NS-Generalsekretariat Hc boks 9. ”Kommunismens oppkomst og utvikling”.

²⁶⁶ RA PA-759 NS-Generalsekretariat Hc boks 9. ”Ordenstanken og slektsfellesskapet i NS”.

²⁶⁷ RA PA-759 NS-Generalsekretariat Hc boks 9. ”Ordenstanken og slektsfellesskapet i NS”: 5-6.

finnes riktignok et foredrag som heter ”Grunntrekkene i arvelæren”, men dette tar hovedsakelig for seg ren arvelære herunder arvelige sykdommer og slikt. Til tross for at foredragene utbasunerer det nordiske blodets overlegenhet, står det altså ingen ting om hvorfor det er overlegent. Jorden blir riktignok kalt ”folkets kostbareste gave”²⁶⁸, men den direkte koblingen mellom blod og jord er ganske fraværende i foredragene.

Selv om ett av foredragene tar for seg germansk kultur og historie, ble ikke forfedrene og deres arv tillagt en slik betydning som Emberland fremsetter. Noen av foredragene kommer imidlertid inn på forfedrenes liv og dyder som eksempler til etterfølgelse. I følge Emberland ble blodet i SS-ideologien sett på som nøkkelen til germanernes storhet i fortid og nåtid, og at blodet alltid hadde bestemt germanernes handlinger.²⁶⁹ I foredraget ”Gull og blod” finner vi formuleringer som støtter opp om dette. Dette foredraget omhandler gullet giftige virkning på menneskeheten. Gullet var noe som ”selvfølgelig” var innført av jødene og som hadde gjort germanerne til slaver. Det var kun ved å finne ”tilbake til urkraften i sitt blod og som derved river seg løs fra begjærlig folk og rotløse parasitters gunst og nåde” at germanerne kunne bestå i kampen for tilværelsen.²⁷⁰ Tanken var at ved å lytte til blodet, ville germanerne kunne finne tilbake til slik det var før gullet ble innført og dermed skape en ny storhetstid. I en slik sammenheng ser vi at ”forfedrene” også er til stede i ideologien, slik den ble undervist på Elverum.

Likevel er, som sagt, ”jorda” og den mytiske forbindelsen mellom blodet og jorda fraværende. Dette behøver ikke svekke Emberlands sammenfatning. De to andre mytologiske grunnfigurene er som vist til stede. Det kan også hende at foredragsserien ikke er komplett og derfor gir et ufullstendig bilde. Forbindelsen mellom jorda og blodet ble som sagt behandlet i flere artikler i *Hirdmannen*, så NSS-medlemmene fikk i alle fall en innføring i ”Blod og jord” fra den kilden.

”Jøden er kjent skyldig og dømt”²⁷¹

Som et resultat av forestillingen om det nordisk-germanske blodets overlegenhet var naturlig nok den tyske SS-ideologien preget av en sterk antisemittisme. Fulgte også NSS i dette sporet? Allerede fra *Hirdmannens* første utgivelser utfoldet avisen en sterk antisemittisme. Dette fortsatte med samme styrke da avisen ble et organ for NSS. I hver utgave finnes det en eller flere sterkt antisemittiske artikler. Det kan argumenteres for at det ikke nødvendigvis var på grunn av *Hirdmannens* forbindelse med SS at avisen var såpass antisemittisk. Den var antisemittisk lenge før NSS ble opprettet.

²⁶⁸ RA PA-759 NS-Generalsekretariat Hc boks 9. ”Gull og blod”: 7.

²⁶⁹ Emberland 2008: 11.

²⁷⁰ RA PA-759 NS-Generalsekretariat Hc boks 9 ”Gull og blod”: 8.

²⁷¹ *Hirdmannen* nr 24, 31/5 1941, side 2.

Det var ikke bare i *Hirdmannen* at antisemittismen fikk utløp i NSS' ideologi. Som vist i listen over foredragene holdt på Elverum, het ett av foredragene "Jødedommen".²⁷² Dette foredraget bærer preg av å være skrevet av og for tyskere og er gjennomsyret av det som kan kalles for klassisk tysk nasjonalsosialistisk antisemittisme. Det er aggressivt, preget av hat og avsky mot enkeltjøder, og bygger på ideen om de enkelte jøders makt og innflytelse i Tyskland før Hitler kom til makten. Karakteristikk av jødene som "folkets blodsuger", "snyltedyr" og går igjen. Det følgende er et utdrag fra foredraget "Jødedommen":

Jødene har alltid vært rasekendere. Unge piker og kvinner som ikke var jøder ble prinsippielt betraktet som fritt vilt ... Triumferende skrev jøden Kurt Münzer i sin roman "Veien til Sion" i 1910: "Vi har fordrevet blodet i alle raser i Europa – Vi kan ikke drive ut mer. Rasene er gjennomsyret av oss og skjendet. Kraften er brudt, alt er råttent, fordervet og morkent ved vår fordervelige kultur".²⁷³

Jøden har mørkt hår og mørke øine. Omkring nesen har han et listig og forslagent trekk og ofte har denne nesen en kolbeaktig, hengende form. Ørene er meget utstående og har tykke, kjøttfulle øreflipper. Underleppen er tykk og fremstående, og legemsbygningen er ikke bare mindre enn hos oss, men som regel fet og velnæret. I nakken har han store fettvalker, hoftene er avgjort kjøttfulle, gangarten er vaggende og han er ofte hjulbent og har plattfot.²⁷⁴

Også mange av de andre foredragene gir uttrykk for denne antisemittismen. I foredraget "Engelsk imperialism og germansk folkefellesskap" heter det for eksempel: "Judea må oppbys i den siste kamp og at verdenspesten med germanernes seier vil være utryddet fra jorden."²⁷⁵

En slik antisemittisme kan ha virket merkverdig for mange av NSS-mennene. Antisemittisme som sådan var selvsagt ikke fremmed, men den antisemittismen som preget det meste av den nasjonalsosialistiske strømmingen i Norge, var av en noe annen karakter enn den tyske. Siden den jødiske minoriteten i Norge var så liten, var NS' antisemittisme mer preget av en kamp mot "den jødiske ånd" enn den enkelte jøde. Mens den tyske antisemittismen i større grad fokuserte på jødene som folkegruppe, var den norske mer opptatt av jødenes indirekte innflytelse. Eller, med andre ord, "ødeleggelsen" av den norske kultur gjennom for eksempel marxisme, liberalisme og "jødisk" psykologi og tankegods.²⁷⁶ I foredragsserien i NSS ble det også holdt foredrag med antisemittisk innhold av den typen som i større grad var utbredt i Norge. Det er likevel klart at det også fantes norske antisemitter som var preget av en "tysk" antisemittisme. Men det påfallende er at foredraget "Jødedommen" er av en slik karakter det er. Grunnen kan ha vært en tysk strategi for å "varme opp" den mer "lunkne" norske antisemittismen. Eller, mest sannsynlig, var foredraget opprinnelig skrevet for tyske SS-menn og dermed ikke tilpasset norske forhold.

²⁷² RA PA-759 NS-Generalsekretariat Hc boks 9.

²⁷³ RA PA-759 NS-Generalsekretariat Hc boks 9 "Jødedommen": 13.

²⁷⁴ RA PA-759 NS-Generalsekretariat Hc boks 9 "Jødedommen": 3.

²⁷⁵ RA PA-759 NS-Generalsekretariat Hc boks 9 "Engelsk imperialism og germansk folkefellesskap": 10.

²⁷⁶ Se Emberland 2003: 158-167.

I og med at det var få jøder i Norge hadde de norske antisemittene derfor oppmerksomheten i første rekke rettet mot det som ble oppfattet som ”den jødiske verdenssammensvergelsens redskaper”, og da hovedsaklig frimurerne. Dette var noe også det tyske SS var opptatt av, og det ble holdt to foredrag på Elverum som tok for seg frimureriet: ”Frimureriet som jødedommens redskap” og ”Hemmelige verdensmakter: Frimureriet, jødesaken og de politiske kirker.”²⁷⁷ Hvis den sterke antisemittismen var fremmed, var nok kampen mot frimureriet noe som det var lettere for de norske SS-mennene å identifisere seg med.

Pangermanismen i GSSN

I motsetning til NSS fikk GSSN sjansen til å utvikle seg til en mer håndfast organisasjon. Den fikk en lengre levetid, hadde egen skole, utviklet et skoleringsopplegg for de lokale stormene, samt at den hadde en rekke medlemmer som brant for det ideologiske arbeidet. Alt lå derfor til rette for at organisasjonen skulle utvikle seg ideologisk og at ideologien kunne ta en noe annen form enn den tyske SS-ideologien.

GSSN videreførte det ideologiske sporet fra NSS. Blodet og blodsfellesskapet spilte en sentral rolle i GSSN. Det kom særlig til uttrykk i pangermanismen, forestillingen om at alle germanske folk måtte slutte seg sammen i et politisk felleskap. Dette var en tankeretning som ikke var ukjent i Norge før krigen, og flere store norske åndshøvdingar hadde ytret seg positivt om dette. Kanskje mest kjent er Bjørnstjerne Bjørnson som sa ”Jeg er pangermaner, jeg er teuton”,²⁷⁸ men også andre, som P.A. Munch, var pangermaner: ”Nordens nasjonalitet trues ikke fra Tyskland, men fra slavismen i despotiets sold. Mot slavismen må hele germanismen holde sammen som det trygge vern for den europeiske frihet.”²⁷⁹

I SS sto pangermanismen sterkt. På mange måter var det en av hjørnesteinene i nasjonalsosialismen slik SS oppfattet den. Ifølge SS-ledere overskred blodsbandet de nasjonale barrierene. Pangermanismen var viktig for Himmler og andre av SS-ideologene, men mye tyder på at dette ikke ble innprentet godt nok nedover i systemet. Norske frontkjemperes beretninger om at de ble behandlet som ”annenrangs” germanere av det tyske SS-befalet viser riktignok at den pangermanske tanken kanskje ikke stakk så dypt.²⁸⁰ For eksempel skrev Per Imerslund et brev i januar 1942 til Gottlob Berger hvor han uttrykte sin og andre norske frontkjemperes misnøye med de tyske offiserenes behandling av de norske frivillige. Dette resulterte i at ”Kommandoamt der

²⁷⁷ RA PA-759 NS-Generalsekretariat Hc boks 9.

²⁷⁸ *SS-heftet* nummer 1, 1944. Det må her tas hensyn til at Bjørnson kan være sitert feil, men det er lite trolig.

²⁷⁹ ”Mot slavismen” i *SS-heftet* nummer 1, 1944. Det må her tas hensyn til at Munch kan være sitert feil, men det er lite trolig.

²⁸⁰ Emberland og Roughvedt 2004: 385-387.

Waffen-SS” gav ordre om at SS måtte overholde alle løfter som var gitt til de germanske frivillige fra SS’ side.²⁸¹

At pangermanismen stod sentralt i GSSNs ideologi, har flere årsaker. For det første var dette et resultat av en oppriktig bekjennelse til den pangermanske tanken fra GSSN-ideologenes side og en hovedgrunn til at de ønsket organisasjonen velkommen. At man finner mye om pangermanismen i de forskjellige norske SS-publikasjonene, er derfor ikke så merkelig. Pangermanismen var med på å danne et legitimt ideologisk grunnlag for organisasjonen, både fra norsk og tysk side. Og berømte nordmenn som hadde vært pangermansk innstilt ble som vist brukt for å vise at pangermanismen ikke var ny i Norge. Særlig *Germansk månedshefte*, senere *Germansk budstikke*, var preget av pangermanismen. I og med at tyskerne hadde hovedansvaret for dette tidsskriftet, viser det at pangermanismen var viktig for å vise nordmennene at man fra tysk side hadde en hederlig tanke bak opprettelsen av GSSN.

For å begrunne pangermanismen var felles kultur og historie viktig. Det påfallende er imidlertid at det i både *Germansk månedshefte* og *Germansk budstikke* er spesielt mye tysk kultur og historie. Det ble brukt forholdsvis mye plass på bilder av tysk kulturlandskap, samt dikt av tyske diktere i disse tidsskriftene. Norsk kultur og norske diktere er ikke fraværende, men det bemerkelsesverdige er at det norske ikke ble vektlagt mer. Årsaken til dette er nok at disse tidsskriftene var basert på det tyske *Germanische Leitheft* og *SS-Leitheft* og at mye av det samme materialet ble brukt i de ulike utgavene. *Germansk budstikke* utkom også i andre europeiske land. Dette er sannsynligvis årsaken til at bladet har like mange artikler om Danmark, Nederland og andre germanske land som om Norge.

Et spesielt aspekt ved pangermanismen i det tyske SS, er det Sørensen kaller ”pangermansk utvanning”.²⁸² Denne utvanningen var et resultat av den såkalte Europa-tanken. Dette var tanken om et tett samarbeidende i Europa og utgjorde det Sørensen karakteriserer som ”et noe uryddig ideologisk felt mellom nasjonalismen og pangermanismen”.²⁸³ Tanken var vagt definert. Viktige spørsmål som hva grunnlaget for samlingen skulle være og hvilke politiske former den skulle ha, var uavklart.²⁸⁴ Europa-tanken fikk særlig oppslutning etter slaget om Stalingrad da tyskernes kamp tydelig ble mer desperat og defensiv. Kampen mot bolsjevismen ble nå ikke bare begrunnet som forsvaret av en nasjon eller en rase, men av hele Europa.²⁸⁵

²⁸¹ Emberland og Roughvedt 2004: 391.

²⁸² Sørensen 1989: 233.

²⁸³ Sørensen 1989: 232.

²⁸⁴ Sørensen 1989: 232.

²⁸⁵ Sørensen 1989: 233.

I følge Sørensen finner vi også i SS-materialet etter Stalingrad en nedtoning av de pangermanske raseideene.²⁸⁶ Skulle alle landene i Europa, forsvare seg mot bolsjevismen, måtte det stå sammen, uavhengig av hvilke rase befolkningen i de europeiske landene bestod av.²⁸⁷ Boka *Europa og bolsjevismen*, som ble utgitt av Der Reichsführer SS, SS-Hauptamt, er et tydelig tegn på dette.²⁸⁸ Også i *Germansk budstikke* og i det tyske SS' ukeavis *Das Schwarze Korps* kom Europa-tanken til uttrykk. Denne ideen fikk støtte både fra nasjonalistisk og pangermansk hold. Men fra pangermansk side var det helt klart at Hitler skulle styre, noe som tilsier at førerprinsippet fortsatt stod fast. Videre skulle nasjonalsosialismen etter tysk mønster innføres overalt. Som Sørensens skriver: "utvanningen av SS-ideologien hadde sine begrensninger".²⁸⁹

Det som derimot er påfallende, er at denne utvanningen ikke var like sterk til stede i den norske SS-ideologien. Riktignok påpeker Sørensen at det i *Germansk Budstikke* fantes tilnærminger til Europa-tanken, men dette tidsskriftet var som sagt redigert fra tysk hold. I *Germaneren* derimot, som helt og holdent var et norsk SS-organ, finner vi lite av denne utvanningen. I følge Sørensen var hovedtendensen at "det pangermanske raseperspektivet dominerte også i 1943 og 1944".²⁹⁰ Det finnes riktignok noen artikler preget av en tilnærming til Europa-tanken, men disse har de forbeholdene jeg beskrev ovenfor. Selv om det i de tyske SS-kretser var tilbøyeligheter til Europa-tanken, stod pangermanismen sterkt i de norske SS-publikasjonene.

Moloks undergang

Det blir ikke stein tilbake på stein, de går sin undergang i møte. Krigens gud har ordet: Jevn med jorda disse monstrene av teknikk, stein og asfalt, slik som jeg har gjort det med Babylon, Khartago, Rom og andre glemte store og rike byer.

Turen kommer i sin tid til London, New York, Moskva og andre storbyer, også Tysklands.²⁹¹

Et trekk som går igjen i de norske SS-publikasjonene, og særlig i *SS-heftet*, er hyllesten til bonden. En av de store forkjemperne for bygdefolket og bonden var Ola O. Furuseth. Som det fremgår av sitatet ovenfor, gikk hans kjærlighet til bygdefolket hånd i hånd med et intenst hat mot byen. Jordbruket og bondestanden var noe SS i Tyskland også idealiserte. Dette føyer sammen til ideen om *Blut und Boden*. Idealiseringen av bonden er altså en fellesnevner både i den norske og den tyske SS-ideologien. I motsetning til foredragene som ble holdt på kursene for NSS, er

²⁸⁶ Sørensen 1989: 233.

²⁸⁷ Unntatt var "selvfølgelig" jødene.

²⁸⁸ Himmler, Heinrich. *Europa og bolsjevismen*. Der Reichsführer-SS, SS-Hauptamt. Berlin, datert av Øystein Sørensen til 1944.

²⁸⁹ Sørensen 1989: 235.

²⁹⁰ Sørensen 1989: 270.

²⁹¹ "Moloks undergang" av Ola O. Furuseth i *Ragnarok* Årbok 1943.

skoleringsmaterialet til GSSN sterkt preget av tanken blod og jord. Med tanke på Furuseths fokus på blod og jord, er det nærliggende å anta at hans ideologiske foredrag på Kongsvinger-kursene var preget av dette.

Også i *SS-skolehefte* er denne tankegangen fremtredende. I skoleringsplanen for GSSN, som ble publisert i *SS-skolehefte* nummer seks, er ”blod og jord” ett av tre hovedavsnitt: ”Blod og Jord, omfatter den verdensanskuelse som er nasjonalsosialismens Alfa og Omega og som vi SS-menn skal være de fremste kjempere for.”²⁹²

Siden Furuseth var en av de mest fremtredende ideologene i GSSN, og den første ideologiske læreren på Kongsvinger, ble hans oppfatninger hørt og lest av mange GSSN-medlemmer og formet kanskje også deres ideologiske syn. Eksempelvis står det i en månedsrapport fra Schjøren til Lie og Quisling: ”SS-heftet, under redaksjon av SS-Ostuf. Ola O. Furuseth, har overalt fått en god mottagelse, og vi mottar forespørsler om å skaffe flere numre.”²⁹³ En annen kilde som taler for at Furuseths tanker ble godt mottatt finner vi i den til nå ukjente leiravisen for SS-skolen på Kongsvinger, *Festningsråpet*: ”SS-SOLDAT OLA O. FURUSETH: Vi vandrer no videre i livet med den germanske fakkelen tendt i oss. Du skal ha takk for alt du ga oss av lærdom. Du har talt til oss som en kamerat til kameratene.”²⁹⁴ En stor del av Furuseths artikler er preget av avsky mot storbyene. Allerede i artikkelen ”Storbymennesket” i tidsskriftet *Ragnarok* fra 1941 finner vi uttrykk for dette: ”Men storbyen er ikke verd å bli satt opp som noe ideal. For den er en synkende kulturs mest skremmende dødssymbol.”²⁹⁵ Denne artikkelen ble senere en del av et kapittel i Furuseths bok *Urolig Blod*, som kom ut i 1945.²⁹⁶ *Urolig Blod* er en bok om Furuseths egne opplevelser. Den handler om Furuseth som drar ut på en oppdagelsesreise og ender opp i Oslo hvor han opplever ”[...]stempling som arbeidsløs i byen, så forskjellige jobber og stillinger som alminnelige folk knapt vet hva er. To år går. Så gjør han igjen helt om, går fra fast stilling og et behagelig liv i byen og vender tilbake til bygda.”²⁹⁷

Furuseths hat mot byene var basert på en idé om at livet i byen fører til en degenerering av folket. Bylivet er bedagelig og folket mister sin hardførhet. I sammenheng med dette blir innbyggerne påvirket av det han så på som ødeleggende utenlandsk kultur: ”[...] jødene er sikre massefabrikanter når det gjelder jazz og avsindig disharmoni. Og massen hopper og vrikker som

²⁹² ”Forord” i *SS-skolehefte*, nummer 6.

²⁹³ RA L-sak Oslo politikammer, D. nr 3003/47 Leif Schjøren. Dokument 14N, månedsrapport for desember 1944 fra Schjøren til Quisling og Lie.

²⁹⁴ *Festningsråpet*. 12. desember 1942. Dette er tydeligvis SS-skolen på Kongsvinger sin leir avis. Jeg har kun funnet et eksemplar av denne, i PA Ola Furuseth, i forfatters besittelse.

²⁹⁵ ”Storbymennesket” av Ola O. Furuseth i *Ragnarok* Årbok 1941.

²⁹⁶ Ola O. Furuseth. *Urolig Blod*. Kamban Forlag A/S. Oslo, 1945.

²⁹⁷ Furuseth 1945: Forord.

jødepipa låter, og tror det er kulturens siste mote.”²⁹⁸ Furuseth hevdet at bymenneskene strevde etter et stadig jag på vei oppover på rangstigen og kastet bort tiden sin på boklig lærdom. Bygdefolket derimot var sterkt og sunt på grunn av hardt arbeid. Derfor er det viktig å merke seg at Furuseths hat mot byen skyldtes at den var selve antitesen til blod og jord. Det innledende antyder også at han mislikte datidens kunst og arkitektur.

Tanken om *Blut und Boden* finner vi også i de andre SS-publikasjonene. Eksempelvis står det i artikkelen ”Jorden” i *Germansk budstikke*: ”Våre forfedre kjente jordens kraft og sannhet bedre enn alle demokratiske vitenskapsmenn i våre dager. De visste om samhörigheten mellom blod og jord. De gjorde jorden til en helligdom for folket.”²⁹⁹ Denne teksten er forfattet av den norske SS-mannen, og tidligere *Ragnarok*-skribenten, Kåre Bjørgen. Mest sannsynlig er artikkelen hentet fra et annet sted, som mye av det som stod i *Germansk budstikke* var. Også i *Germaneren* finner vi artikler som er preget av denne tankegangen. Et eksempel er artikkelen ”Blod og jord”.³⁰⁰

Fra Kant og Beethoven til Winsnes og Bjørnson

Leser man Furuseths bøker og artikler, er det lett å se at han er påvirket av Erling Winsnes (1893 – 1935). Forfatteren og samfunnsdebattanten Erling Winsnes var en ideologisk ledestjerne i det radikale nasjonalsosialistiske miljøet i Norge og ble nærmest betraktet som en profet. Vitalist, antirasjonalist, nasjonalist, rasist og antifeminist er noen av adjektivene som er brukt om ham.³⁰¹ *Den neste stat* er Winsnes’ mest kjente verk.³⁰² Her skisseres ”det rase- og samfunnssyn som springer ut av Winsnes’ darwinistiske livsanskuelse, en ekstatisk nasjonal ideologi, et nytt evangelium for det nordiske menneske”.³⁰³

Et sentralt element i *Den neste stat* er det Winsnes kaller ”livsfarens lov”. Med ”livsfarens lov” mente han, at når mennesket ble utsatt for fare, tvang det oss til å bruke og videreutvikle de evner som lå i oss.³⁰⁴ I følge Winsnes valgte nordboerne konstant å oppsøke livsfaren i de harde naturforhold som lå i nord. Dette førte til at ”de folk som gikk mot nord fikk en hårdere kamp å kjempe enn de folk som blev boende i syden. Derfor blev de høiere av vekst, sterkere i armen og klarere i minnet enn nogen av de andre folk.”³⁰⁵ I følge Winsnes har det nordiske, og spesielt det norske, folket alltid måtte kjempe hardt for å overleve. Derfor var de blitt foredlet til et mer

²⁹⁸ Furuseth 1945: 179.

²⁹⁹ ”Jorden” av Kåre Bjørgen i *Germansk budstikke* hefte 5, 1942: 256.

³⁰⁰ *Germaneren* nr 18, 6/5 1944.

³⁰¹ Emberland 2003: 171.

³⁰² Winsnes, Erling. *Den neste stat*. Fabritius & Sønners Forlag. Oslo, 1925.

³⁰³ Emberland 2003: 172.

³⁰⁴ Emberland 2003: 173.

³⁰⁵ Winsnes 1925: 17.

fullkomment menneske enn folkeslagene lengre syd. Winsnes brukte ikke begrepet blod, men skrev om det nordiske og det norske folket. Men Winsnes' tanker om "livsfarens lov" – den nære forbindelsen mellom rase og natur – ligger likevel meget tett opp til *Blut und Boden*-tanken i SS-ideologien.

Terje Emberland har dessuten funnet kilder som viser at Himmler selv kjente til Winsnes' tanker. SS-offiseren og forretningsmannen Olaf Fermann, som var en venn av Himmler på 30-tallet, skrev i et notat til sin landssviksak: "Jeg hadde hos gamle venner, godseier Lorenz, ved Danzig truffet Reichsführer SS Himmler. Jeg hadde i en lengre samtale fortalt ham om Erling Winsnes. Himmler var begeistret. Da jeg senere hos Lorenz i Berlin traff ham, tok han samtalen op igjen."³⁰⁶

Hvorvidt Himmler ble direkte påvirket av Winsnes, er det vanskelig å avgjøre. Men alt tyder på at han i hvert fall gjenkjente mange av sine egne tanker i det Fermann fortalte om Winsnes' tenkning. Uansett hadde Winsnes i alle fall stor påvirkningskraft blant norske nasjonalister og nasjonalsosialister, og særlig blant de mest radikale nasjonalsosialistene. Han er referert til både i *Germaneren* og *SS-heftet*, og det er klart at flere av skribentene i de norske SS-publikasjonene personlig var sterkt påvirket av Winsnes, blant andre Per Imerslund, Kåre Bjørgen, Nils G. Jacobsen og, som nevnt, Ola O. Furuseth.³⁰⁷ For eksempel sammenlignet Jacobsen Winsnes med Askeladden: "[...] den Askeladden som fant så mye av uoppdagede verdier som vi andre ikke øynet og aktet på. Erling Winsnes het han [...]".³⁰⁸ Riisnæs' *Nasjonalsosialistens livssyn* synes også å være inspirert av Winsnes, uten at det direkte henvises til ham. Uansett er det klart at Winsnes forfatterskap hadde en sterk innvirkning på GSSNs ideologi. Dette er nok en viktig årsak til at blod og jord – rase og naturforhold – var et svært viktig element i GSSNs ideologi. Det kan også hevdes at disse elementene kanskje utgjorde en litt for viktig del av ideologien, sett med tyskernes øyne.

Ut fra forestillingen om seleksjonen basert på "livsfarens lov" stod nordmennene øverst på utviklingsstigen, hevdet Winsnes: "Selv de land som står vår natur nærmest, når oss altså ikke engang til akselen."³⁰⁹ Hele *Den neste stat* er preget av at Winsnes mener at nordmenn er de fremste rent rasemessig av alle germanere.

Siden en del av de ledende ideologene i GSSN var sterkt påvirket av Winsnes, er det nærliggende å tenke at de også betraktet nordmenn som den rasemessige eliten. I de norske SS-publikasjonene og *Germaneren* finner vi ikke noe som direkte hevder noe slikt. Leser man derimot

³⁰⁶ RA PA 1308 Ingebrigtsen, Serie: Hartmann, Olaf Fermanns egne notater til L-saken, ant. 1946.

³⁰⁷ For mer om Imerslund og hans tanker om Winsnes se Emberland og Roughvedt 2004.

³⁰⁸ "Den neste stat" av Nils G. Jacobsen i *Germaneren* nr 40 7/10 1944.

³⁰⁹ Winsnes 1925: 76.

mellom linjene, kan det muligens argumenteres for at det finnes spor som antyder at nordmenn var de mest ”raserene” og slik sett burde ha en lederrolle i det nye Europa.

Dette var en tankegang som tok form i løpet av okkupasjonen. Ved opprettelsen av GSSN og i det første året av organisasjonens eksistens, gikk mange av de norske radikale nasjonalsosialistene inn for SS-arbeidet med glød, eksempelvis Furuseth, Hans S. Jacobsen og Imerslund. I løpet av 1943, da GSSN fikk en mer militær og politimessig karakter og stadig flere overgrep fra tysk side ble registrert, førte dette til at flere av disse begynte å miste troen på SS og derved også GSSN.

Etter sin tid som lærer på Kongsvinger arbeidet Furuseth i SS-Hauptamt i Berlin, hvor han var redaktør for den norske utgaven av *SS-heftet* og holdt ideologiske foredrag. Samtidig arbeidet han som en slags konsulent for de norske frontkjemperne og forsøkte å bedre forholdene for dem. På denne tiden er det tydelig at Furuseth oppdaget store forskjeller mellom norsk og tysk mentalitet. Dette resulterte i en artikkel kalt ”Et alvorsord til det tyske folk, Fem minutter før 12”. Trolig ble ikke artikkelen publisert noe sted, og Furuseth skrev at han ikke trodde han ville få den publisert.³¹⁰ I artikkelen angrep han tyskerne for ikke å ha tatt vare på de vennene de hadde og at de ikke hadde tatt hensyn til vennliginnstilte nasjoners nasjonalstolthet.

Og mange besatte områder måtte få en tysk Reichskommissær og et tysk stempel for å finnes verdige til å leve videre i Europa. Dere tenkte ikke over at disse nasjoner har bestått like lenge som den tyske, og at deres nasjonalstolthet ikke er mindre enn den tyske selv om den er mer beskjeden i sine ytringer.³¹¹

Det mest påfallende med Furuseth er hans redaktørstil i *SS-heftet*. *SS-heftet* har ganske så annen form enn *Germansk Budstikke*. Mens de tidligere norske SS-publikasjonene hadde brukt vel så mye plass på ”germansk kultur” fra andre land som fra Norge, går Furuseth i *SS-heftet* vekk fra dette og bringer så å si bare stoff som har direkte tilknytning til Norge. Igjen sto forherligelsen av den norske kulturen og den norske bonden sentralt. Dette kan ha vært et resultat av en misnøye med SS og et forsøk på å gjøre SS-ideologien mer norsk. Det er tydelig at Furuseth ønsket å presisere både overfor nordmenn og tyskere at det Stor-Germania SS kjempet for, ikke skulle være noe Stor-Tyskland. Det fremgår også av artikkelen ”Vår rases opprør, som riktignok er skrevet av en hollandsk SS-mann, men som Furuseth brukte i *SS-heftet* og som gir et godt bilde av den linjen han selv sto for:

Men når vi nederlandske, flamske og norske SS-menn taler om Germania, så er det ikke fordi vi ubetinget vil la oss styre fra Berlin. Og det er heller ikke vår mening at vi skal stemples med den tyske

³¹⁰ RA L-sak Østerdal politikammer, D. nr 651 Ola Furuseth. Dokument 5, artikkelen ”Et alvorsord til det tyske folk” av Ola Furuseth.

³¹¹ RA L-sak Østerdal politikammer, D. nr 651 Ola Furuseth. Dokument 5, artikkelen ”Et alvorsord til det tyske folk” av Ola Furuseth.

egenart og styres av tyske futer. Det er vi selv som vil ha Germania, selv om mange tyskere bare tenker på Stor-Tyskland etter de gamle nasjonale prinsippene. Vi små germanske stater ute i periferien søker sammen, blod vil til blod, og i mitten finner vi Adolf Hitler, som også er det tyske folks fører. Det er fra oss kraften og viljen til Germania må komme, fordi vi mer enn Tyskland har lidd under splittelse og fremmedvelde.³¹²

Videre skriver forfatteren at enkelte i Waffen-SS har blitt brakt ut av fatning på grunn av enkelte tyske offiserer. De frivillige SS-mennene måtte derfor sette sin lit til at Himmler ville ordne opp. Ved å trykke denne artikkelen viste Furuseth at de små germanske landene ikke var villig til å la seg trække på og at de måtte få en betydelig rolle i det kommende Germania. I følge Furuseth egne utsagn etter krigen skapte hans redigering av *SS-heftet* harme blant tyskerne, blant andre hos hans øverste sjef Gottlob Berger, lederen for SS-Hauptamt.³¹³

Furuseths artikler og redaksjonelle stil innebar imidlertid ikke en direkte Winsnesinspirert fremhevelse av nordmenn fremfor andre germanere. Det hadde ikke den tyske sensuren tillatt. Derimot er det klart at han er misfornøyd med tysk dominans og overstyring innen SS. Dette er nok grunnen til at han la mindre vekt på det germanske og heller la mer vekt på det norske i *SS-heftet*. Winsnes' tankegods skinner også gjennom flere steder. I innledningen til det første *SS-heftet* forklarte Furuseth hensikten med heftet: Det skulle inneholde artikler om historie, vitenskap, kunst, kultur og lignende, "det meste er felleseie for alle germanske folk og den europeiske kultur, men noe er også særpreget norsk". Furuseth avslutter innledningen slik:

Når heftet er lest, så senn det videre som en budstikke om den nordiske idéverden som avløser det som faller og legger til grunnen til noe større, rikere og mere retferdig, noe som vi alle bærer i oss som en lengsel og en drøm. Drømmen om den neste stat, drømmen om fremtidslandet, det nye Norge i et enig Europa.³¹⁴

"Drømmen om den neste stat" er en henvisning til Winsnes oppfatning av det nye Norge. "Den neste stat", var tittelen på hans mest kjente verk. Etter denne innledningen åpnet det første nummeret nettopp med et utdrag fra denne boken med overskriften "Livskampen som program".³¹⁵ Dette "program" er på mange måter essensen i Winsnes' filosofi, nemlig kampen for tilværelsen og "livsfarens" betydning i å ha formet det norske folks hardhet. Utdraget nedenfor ble trykket i det første *SS-heftet* og inneholder noen av de mest norskforherligende setningene Winsnes skrev:

Vi normenn er det eneste folk på jorden som ikke behøver å frykte undergangen gjennom overkultur. Vår hjemlige natur tillater ikke svært mye av utskeielse før den straffer oss på kroppen og driver oss inn

³¹² "Vår rases opprør" i *SS-heftet* nr 6, 1944: 24.

³¹³ RA L-sak Østerdal politikammer, D. nr 651 Ola Furuseth Dokument 6. avhør av Furuseth 19/9 1945 og dokument 55 rettsbok.

³¹⁴ "Innledning" mest sannsynlig av Ola Furuseth i *SS-heftet* nummer 1, 1944.

³¹⁵ "Livskampen som program" av Erling Winsnes i *SS-heftet* nummer 1, 1944.

pa rett kjøp igjen [...] Og så sant det lever folk i Norge kan vi med ufravikelig sikkerhet slutte, at de samme folk en gang skal komme høiest på verdenskulturens stige.³¹⁶

At Winsnes fikk en slik markant plass i første nummer av *SS-heftet*, viser hvor mye Furuseth var inspirert av ham. Dette kommer også til uttrykk i hans artikkel "Germansk Høiskole" i *SS-heftet* nummer 3. "Fra naturen vet vi at grunntonen i alt liv er kamp. Dette gjelder så vel mennesker som planter og dyr. På denne kampen er det naturlige utvalg grunnet, de sterkeste arter seirer og bærer livet videre. Dette er livets grunnlov, - brytes den så vil det straffe sig."³¹⁷ Videre skrev han "Orden og diciplin har det sandelig vært smått med i gamle Norge, men vi skal passe oss for å kopiere tyskerne for mye. Vi skal være oss selv innen rammen av det germanske fellesskap."³¹⁸

Furuseth var helt klart pangermanist, men han fremhevet det særegne norske og presiserte at nordmennene måtte ta vare på sin særegenhet og ikke bli for like eller underordnet tyskerne. Det kan likevel argumenteres for at Furuseth faktisk mente nordmenn var "bedre" rasemessig enn tyskerne. Blant annet hevdet han i sin landssviksak at han i Berlin kalte tyskerne "degos".³¹⁹

I et manus skrevet av Furuseth etter krigen brukte han Winsnes' tanker og SS raselære for å angripe tyskerne.³²⁰ Han skrev han var skuffet over tyskerne som mennesker, "og germanere var de ikke. De var desværre bastarder, de fleste."³²¹ Furuseth betraktet de fleste tyskere som vendere, en blanding av slaver og germanere. Grunnen til denne "raseblanding" var utallige kriger og folkevandringer, mente han. Og de mest "raserene" tyskerne var de som hadde meldt seg tidlig til Waffen-SS, men av disse var de fleste falt. Derfor var det et fåtall "rene" germanere igjen, og disse var stort sett gamle. Årsaken til denne "krisen" var at feige byråkrater hadde ofret de unge og "raserene" for selv å slippe å dra i strid.³²² Furuseth trakk også paralleller mellom jødene og tyskernes historie og hevdet at tyskerne var like "bastardiserte" som da Moses i sin tid samlet jødene. Videre skrev han at "[...] tyskerne vil en gang nå like langt som jødene i å beherske verden selv om det vil ta tusen år. Tyskerne er verdens annet jødeproblem."³²³

Det er helt klart at Furuseth var skeptisk til tyskerne, både som "folk" og deres måte å styre på. Spørsmålet er om dette var tanker han hadde under krigen eller om de først oppstod etterpå. Siden

³¹⁶ "Livskampen som program" av Erling Winsnes i *SS-heftet* nummer 1, 1944.

³¹⁷ "Germansk Høiskole" i *SS-heftet* nummer 3, 1944: 12.

³¹⁸ "Germansk Høiskole" i *SS-heftet* nummer 3, 1944: 12.

³¹⁹ RA L-sak Østerdal politikammer, D. nr 651 Ola Furuseth. Dokumentliste 1 ark 2, avhør av Ola Furuseth 23/5 1945.

³²⁰ PA Ola Furuseth, i forfatters besittelse. *Kamp på de indre fronter*. Av Ola Furuseth, udatert og upublisert manus.

³²¹ PA Ola Furuseth, i forfatters besittelse. *Kamp på de indre fronter*. Av Ola Furuseth, udatert og upublisert manus.

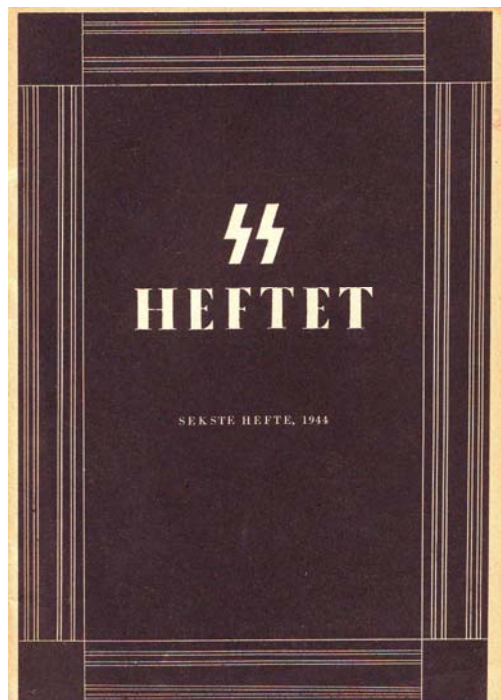
³²² PA Ola Furuseth, i forfatters besittelse. *Kamp på de indre fronter*. Av Ola Furuseth, udatert og upublisert manus.

³²³ PA Ola Furuseth, i forfatters besittelse. *Kamp på de indre fronter*. Av Ola Furuseth, udatert og upublisert manus.

Sjømann og flyver, bonde og lærer

Obersturmführer Ola Furuseth, ideologisk lærer på SS-skolen på Kongsvinger.

SS-heftet, redigert av Hauptsturmführer Ola Furuseth.

Moloks tempel

Antitesen til blod og jord.

Her lever og virker bonden i trofast kamp
Kilden til "det gode blod".

manuset referert til ovenfor er skrevet etter krigen kan det argumenteres for at de tankene Furuseth fremsatte her var noe han kom frem til etter krigen. Likevel er det nærliggende å si at dette faktisk var tanker Furuseth også hadde under krigen. Eksempelvis skrev Furuseth i det nevnte manuset at han hadde diskutert tankene om at tyskerne ikke var særlig germanske med en tysk professor i Tyskland under krigen. I tillegg vitner hans skriverier og redigering av *SS-heftet* om at han hadde slike tanker om tyskerne allerede under krigen. Disse tankene om tyskerne må ha hatt en sterk innvirkning på Furuseths ideologi og dermed også dem som hørte ham tale og leste hans artikler. Trolig fikk Furuseth disse sterke meningene om tyskerne først da han flyttet til Berlin etter lærergjerningen på Kongsvinger. Derfor var han nok ikke like skeptisk til tyskerne mens han var lærer på SS-skolen. Derimot satte hans nyervervede skepsis mer preg på hans redigering av *SS-heftet*.

Men det var ikke bare Furuseth som preget den norske SS-ideologien. Også hans etterfølger på SS-skolen på Kongsvinger, Rolf Wessel Karlsen, var opptatt av at nordmennene skulle ivareta sin egenart. Han hevdet at han ”under sin undervisning sterkt framholdt at også i et germansk folkefelleskap måtte hver enkelt nasjon legge an på å beholde sin egenart”.³²⁴ Dette ble visstnok mislikt av Leib, noe som førte til at Wessel Karlsen måtte fratre som lærer på Kongsvinger og ble beordret til å jobbe i staben i stedet.³²⁵ Et eksempel på Wessel Karlsens holdning finner vi i et av *SS-skoleheftene*:

Den som har studert vårt lands og vårt folks historie, som har lest om våre forfedres kamp gjennom oldtiden og fram mot Norgesveldet, vet at rasen var ren her oppe i nord. Han vil også være på det rene med at den evige kampen mot en barsk natur stålsatte folket, herdet det og fikk fram de beste instinktene i det, med det resultat at våre forfedre ble et av de sterkeste folk som har levet i menneskenes historie.³²⁶

Som vi ser, bærer dette også tydelig preg av inspirasjon fra Winsnes. Det var også andre som forherliget nordmennene, for eksempel Per Imerslund:

Av alle germanske frivillige i denne kampen mot øst er det bare nordmennene, som kan si at deres frivillige fylking nesten utelukkende består av bønder eller folk av bondeætt. Og det kan ikke være annerledes, for vårt land er vel det eneste, hvor den nordiske bondestanden fra Arilds tid til våre dager maktet å hevde seg som den politiske, rettmessige og kulturelt bestemmende stand i riket!³²⁷

Dette eksempelet har ingen brodd mot tyskerne, men fremhever likevel Norge og nordmennene. Teksten bærer også preg av å være sterkt pangermansk, så dette er på ingen måte en entydig

³²⁴ RA L-sak Oslo politikammer, D. nr 596 Rolf Wessel Karlsen. Dokument 40.

³²⁵ RA L-sak Oslo politikammer, D. nr 596 Rolf Wessel Karlsen. Dokument 40.

³²⁶ ”De evige livslovene” i *SS-skolehefte* nr 6: 17.

³²⁷ ”Norges bønder og SS” i *Germaneren* nr 10, 28/11 1942.

nasjonalistisk artikkel. Det er i teorien heller ingen direkte motsetning mellom pangermanismen og en viss form for nasjonalisme. Pangermanismen betyr ikke nødvendigvis en oppløsning av nasjonalstaten. Og denne tankegangen preget flere av de norske SS-ideologene, særlig de som kom fra Ragnarok-kretsen. Et uttrykk for en pangermanisme ispedd en "idealisering av det spesifikke norske"³²⁸ finner vi uttrykt hos Hans S. Jacobsen: "[...] nasjonalitetsgrensene innenfor dette storgermanske virkeområdet er for gamle til å kunne utviskes. De beror i virkeligheten ikke bare på våre tusen år gamle riksdannelser, men på stammenes opprinnelige særegenheter."³²⁹

Om ikke Imerslunds artikler i *Germaneren* uttrykker noen direkte misnøye med okkupasjonsmakten, så viser hans handlinger den siste tiden han levde at han var klart opposisjonell og en motstander av det tyske styret.³³⁰

På lederplass i *Germaneren* ble det argumentert for at det ikke var noen selvfølge at tyskerne skulle ha et lederskap i det fremtidige Stor-Germania, selv om de hadde størst folketall: "Det er også en misforståelse å tro at Tyskland skal ha førerskapet i kraft av sin *størrelse*. Vi i SS anerkjenner ikke en mann fordi han veier så og så mange kilo eller en masse fordi den teller så og så mange hoder. Vi anerkjenner kun ett: rase og kvalitet".³³¹ Det som ligger under her er at nordmennene var den "ypperste" del av den germanske rasen.

Men det var ikke bare hos Winsnes de norske SS-ideologene fant næring til en fremhevelse av nordmennene i forhold til andre germanere. Også SS' egen ideologi la grunnlag for dette. Store deler av SS' raseideologi var basert på Hans F. K. Günthers og Walter Darrés tanker om at den germanske rase var mest ren i Norge og Sverige, noe som i stor grad preget SS-ideologien. Med utgangspunkt i SS' egne ideologi kunne de norske SS-ideologene fremheve nordmennenes rolle og viktighet i det fremtidige germanske riket.³³²

Forfedrenes stemme

Den tredje av de mytologiske grunnfigurene i SS-ideologien var *Ahnen*, forfedrene. Også for den norske SS-ideologien spilte forfedrene en vesentlig rolle. Men som vi skal se, møtte GSSN stor motstand mot denne siden av ideologien.

Den norske og germanske historien var noe som opptok alle de norske nasjonalsosialistene, og vi finner en sterk heltedyrking av forfedrene i NS. Men i GSSN var denne forfedredyrkingen av en annen karakter enn den som kom til uttrykk i NS. I SS-ideologien fikk *Ahnen* en slags religiøs

³²⁸ Emberland 2003: 157.

³²⁹ Emberland 2003: 156.

³³⁰ Se Emberland og Roughtvedt 2004.

³³¹ "Tanker om SS" i *Germaneren* nr 6, 3/10 1942. Se også Sørensen 1989:55-59.

³³² Se Emberland 2008.

overtone. Som Emberland skriver, kunne man få tilgang til rasens felles erindring og visdom ved å ”lytte til blodets stemme i sitt indre”.³³³ Dette kommer godt til uttrykk i artikkelen ”Du” i *SS-heftet*:

Forstår du hvilken rolle dine forfedre, ditt folk og din rase spiller i ditt liv? Deres blod, deres sjæl og ånd, deres store og også dårlige bedrifter går igjen i dig, deres tanker, lengsler og følelser går igjen i dig. Du er din slekts levende minnesmerke, og det å være det, være bauta over levende og døde foreldre,- det forplikter.³³⁴

Det nordisk-germanske blodet var altså bærer av en slags kollektiv hukommelse.³³⁵ Gjennom å lytte til denne hukommelsen og lære av forfedrenes liv og dyder ville dette føre til at SS-mannen tok de riktige beslutningene.

Et viktig element her er at de forfedrene det var snakk om, hovedsakelig var de førkristne. Kristendommen ble sett på som en semittisk og fremmed kultur som hadde forgiftet rasen med sitt inntog i den nordisk-germanske kulturen. Likevel var førkristne forfedres visdom tilgjengelig for dem som utviklet evnen til å lytte til blodets stemme. Derfor var det viktig å kutte båndene til den kristne læren. Dette var kanskje ikke like lett å svelge for alle. Hvordan dette ble oppfattet innad i GSSN, er vanskelig å avgjøre.

Denne tendensen til forfedrekult og hedenskap i GSSN møtte i alle fall sterk motstand fra den kristen-borgerlige fløyen i NS. Da boka *Forfedrenes stemme* ble utgitt på norsk, skapte dette furore blant kristenfolket i NS og i kirken generelt. Boka ble skrevet av en tysker under pseudonymet Wulff Sørensen, og ble utgitt på norsk i 1942. Den var oversatt av Stein Barth-Heyerdahl, tidligere medlem av NNSAP, god venn av Imerslund og aktiv i Ragnarokkretsen. Barth-Heyerdahl hadde allerede i 1937 forsøkt å få utgitt en annen bok av Wulff Sørensen, *Min venn Odin*.³³⁶

I og med at *Forfedrenes stemme* kom ut på Kamban forlag, var Hans S. Jacobsen åpenbart involvert i utgivelsen. Jacobsen var på denne tiden klar for å ta et oppgjør med religionsspørsmålet i Norge. Han ville vise at kristendommen og nasjonalsosialismen ikke kunne forenes fordi de representerte to motsatte åndsprinsipper.³³⁷ *Forfedrenes stemme* ville være kraftig innlegg i denne striden.

Boka er blitt betraktet som en nyhedensk andaktsbok. Forfatteren hevder at det nordiske mennesket hadde mistet kontakten med sine forfedre og ikke lenger kunne lytte til sitt blods stemme. Årsaken var kristendommens inntog for ”denne lære er dødelig gift for vårt blod”.³³⁸

³³³ Emberland 2008: 12.

³³⁴ ”Du” av Ola Furuseth i *SS-hefte* nummer 1, 1944.

³³⁵ Emberland 2008: 11.

³³⁶ Emberland 2003: 299.

³³⁷ Emberland 2003: 298-299.

³³⁸ *Forfedrenes stemme*: 33.

Utgivelsen skapte enorm oppstandelse blant nazimotstanderne i kirken og ble brukt som eksempel på hva nasjonalsosialismen førte med seg på det religiøse plan. Også innad i NS utløste boka kraftig kritikk, og Fuglesang krevde boken beslaglagt.³³⁹ Hvem som tok initiativ til å utgi den på norsk, er uklart. Det kan ha vært Stein Barth-Heyerdahl eller Jacobsen. Jacobsen på sin side hevdet at boken var et kommisjonsoppdrag for GSSN for intern spredning der. Dette støttes også av Kambans disponent, Tor Gulliksen, som forklarte at boka ble trykket på oppdrag av Germanische Leitstelle.³⁴⁰ I følge Emberland er det ikke usannsynlig at boken ble trykket for intern distribusjon i GSSN.³⁴¹ Uansett ble den sendt til bokhandlere. Som følge av alt rabalderet rundt boka, ble den naturligvis en slags bestselger.

Fuglesangs og Kultur og Folkeopplysningdepartementets beslutning om å inndra *Forfedrenes stemme* ble møtt med misnøye fra SS-hold og Reichskommissariat. Konflikten ble løst ved at restopplaget ble gitt til Leib for diskret distribuering innad i GSSN.³⁴² Striden om denne boka og beslagleggelsen av den viser at GSSN møtte motstand mot deler av sin ideologi fra NS-hold. Dette førte også til at GSSN senere ble mer forsiktig med å fremheve den antikristne siden av ideologien. I denne sammenheng er det også interessant at Furuseth som nevnt ble nektet å undervise i kirkespørsmålet under sin tid som lærer på Kongsvinger. Ut fra sin erfaring med kirkekampen i Tyskland var SS trolig forsiktig med å gå for fort frem med religionsspørsmålet.

En kilde taler for at *Forfedrenes stemme* også møtte motstand innad i GSSN. Schjøren forklarte at han forbød spredningen av den og gav ordre om å brenne de eksemplarer man kom over.³⁴³ Dette kan tyde på at Schjøren faktisk var motstander av boka og dens hedenske innhold. Men siden kilden er Schjørens forklaring under landssviksaken mot ham, kan det godt hende at han lyver om dette for å fremstå som mindre radikal SS-mann.

I tillegg til *Forfedrenes stemme* ble det trykt en rekke nyhedenske og antikristne artikler i SS-publikasjonene.³⁴⁴ Eksempelvis hadde Woll en føljetong i *Germaneren* om den germanske gudeverden.³⁴⁵ Også Riisnæs bar preg av å være påvirket av nyhedensk tankegang, noe som kommer frem i hans hefte *Nasjonalsosialistens livssyn*.³⁴⁶ Eksempelvis skrev han: "Vi tror som

³³⁹ Emberland 2003: 300.

³⁴⁰ Emberland 2003: 301.

³⁴¹ Emberland 2003: 301.

³⁴² Emberland 2003: 301-302.

³⁴³ RA L-sak Oslo politikammer, D. nr 3003/47 Leif Schjøren. Dokument 11A, Schjørens levnedbeskrivelse.

³⁴⁴ Eksempler på slike artikler er "SS og religionen" i *Germaneren* nr 2, 8/1-1944 og "Til mine barns mor" i *SS-heftet* nr 2, 1944.

³⁴⁵ *Germaneren* i 1942 og starten av 1943.

³⁴⁶ Riisnæs 1942.

våre forfedre fra de eldste tidene på Gud som er det norske folkets og den germanske rasens skaper. [Sitatet er skrevet i kursiv]³⁴⁷

Det var ikke bare gjennom trykte skrifter at den kvasireligiøse dyrkelsen av forfedrene kom til uttrykk. GSSN arrangerte også flere SS-bryllup for sine medlemmer, hvor seremonien bygde på gamle germanske bryllupsskikker. Hvorvidt alle norske SS-menn måtte ha et likt bryllup, er uvisst, men det viser i alle fall at SS forsøkte å skape et germansk alternativ til den kristne skikken. Julefeiringen var også noe GSSN forsøkte å få inn i en ”germansk ramme” og distansere fra den kristne julefeiringen. *Germanerens* julenumre var fulle av referanser til de gamle germanernes julefeiringer. I *Germanerens* julenummer i 1943 står det: ”Nordens jul er lysets fest i mørketiden. Det er en gammel fest, - eldre enn historien selv og tusener av år eldre enn kristendommen.”³⁴⁸ Det ble også i flere av stormene arrangert vintersolvervsfester hvor de mintes de falne, holdt taler og hadde lysseremonier.³⁴⁹ Disse festene bar preg av å ha få referanser til den kristne julefeiringen, sett bort fra at et par tradisjonelle julesanger ble sunget.

Antisemittisme og ”Sabotører i egne rekker”

Dyrkelsen av blodet, jorden og forfedrene er alle sider ved den rasetenkningen som SS og GSSN bygget på. Det ble lagt vekt på forholdsvis detaljert arvebiologisk opplæring samt at medlemmene ble satt grundig inn i ”jødespørsmålet”. Arvebiologien var viktig for å få medlemmene til å forstå hensikten med organisasjonen, at de var naturlig å skape en organisasjon for det ”beste norske menneskematerialet”.

De ideologiske betraktningene omkring ”jødespørsmålet” skilte seg derimot ikke ut fra det resten av de norske nasjonalsosialistene mente, det vil si NS, bortsett fra på et viktig felt, nemlig frimurerne. Frimurerne ble ikke godt ansett av NS, men det ble ikke fra NS’ side ført en så sterk frimurerhets på linje med det GSSN gjorde. Blant annet var flere høytstående NS-medlemmer var tidligere frimurere.

Norge hadde ingen stor jødisk befolkning, og denne minoriteten hadde ingen stor og synlig innflytelse i samfunnet. For å opprettholde det antisemittiske skremmebildet, ble det derfor fokusert på jødernes ”håndlangere”. I GSSN var dette særlig frimurerne. Her må det presiseres at det er en forskjell mellom de ulike norske SS-publikasjonene. Angrepene mot og frykten for frimurerne kom hovedsakelig til uttrykk i *Germaneren*. Her ble det brukt mye spalteplass på angrep mot frimurerne

³⁴⁷ Riisnæs 1942: 11.

³⁴⁸ ”Det eldste germanske julesagn” i *Germaneren* nr 43, 18/12 1943.

³⁴⁹ Se *Germaneren* nr 1, 1/1 1944 og nr 1, 6/1 1945.

og mindre på direkte angrep mot jødene. Det betyr selvsagt ikke at avisen ikke var antisemittisk, men hovedfokuset lå på angrepene mot frimurerne.

Grunnen til dette var at man i *Germaneren* hadde skribenter som Per Imerslund. Han hamret løs mot frimurerne, ikke bare fordi han mente de var jødenes håndlangere, men vel så mye for å angripe NS. Siden flere av de høyere NS-medlemmene var tidligere frimurere, falt angrepene mot frimurerne sammen med kritikken av NS og den nasjonale og borgerlige linje som deler av partiet førte.³⁵⁰

Germanerens angrep på frimurerne var derfor både uttrykk for ren ideologi og et fordekt ideologisk angrep på NS. Indre fiender var noe Himmler og SS i Tyskland også var opptatt av. Også der betraktet man frimurere som "indre fiender". I RSHA ble det tidlig opprettet et eget kontor som arbeidet med "frimurerspørsmålet". I oktober 1942 sendte SS en av sine fremste eksperter på "frimurerspørsmålet", Franz Six, til NS' 8. Riksmøte, hvor han holdt et lengre foredrag om frimurerne. Deler av dette foredraget ble etterpå gjengitt i *Germaneren*.³⁵¹

I de andre SS-publikasjonene, som *Germansk budstikke*, *SS-skolehefte* og *SS-heftet*, var det derimot flere direkte angrep på jødene og mindre mot frimurerne. *SS-skolehefte* nummer åtte, kalt "Jødene. Mellomkrigstiden", var i sin helhet viet til "jødespørsmålet". Og i *SS-skolehefte* nummer tre om rasehygiene står det følgende:

Tiden løper imidlertid hurtig i våre dager. Med jødedommens kyniske provokasjon til denne siste oppgjørskamp, som vi no står midt i, har de tvunget den tyske nasjonalsosialisme til en hurtig og radikal løsning av jødespørsmålet, foreløpig for hele Europas vedkommende, hvor alle Europas stater med det gode eller med det onde må følge med.³⁵²

Antisemittismen som ble proklamert av GSSN, er kanskje noe mindre rå enn den som kom til uttrykk i foredragene for NSS på Elverum og i *Hirdmannen*. Likevel er den svært fremtredende. Den bar nok preg av å være av en mer "norsk" karakter, med fokus på den "jødiske ånd" og "jødisk innflytelse" enn på den enkelte jøde. Men dette gjorde likevel ikke GSSN mindre antisemittisk enn sin forløper NSS og det tyske SS.

³⁵⁰ Se Sørensen 1989, Emberland 2003, Roughthvedt og Emberland 2004.

³⁵¹ "Grei beskjed" i *Germaneren* nr 6, 3/10 1942.

³⁵² "Rasehygiene" av Egil Holst Torkildsen i *SS-skolehefte* nummer 3: 88.

”Germanske arbeidere foren dere!”

Arbeidere av germansk blod,
Arbeidere av like blod,
Reis dere og foren dere
Under arbeideren Adolf Hitler³⁵³

Kritikken mot de borgerlige frimurerne sto i forbindelse med kritikk av liberalisme, kapitalisme og den korrupsjonen som mange mente preget NS. Kritikken rettet seg altså mot kapitalistiske tendenser i partiet. Dette var også forankret i GSSNs ideologi. Kritikken mot korrupsjon er for så vidt grei nok, siden ingen ville ha korrupsjon, men det er tydelig at den i GSSN hang sammen med kritikken av det man der oppfattet som kapitalistiske tendenser i NS. Det kan tyde på et klart ”sosialistisk” verdigrunnlag i organisasjonen.

I nasjonalsosialismen ligger det implisitt at den er ”sosialistisk”. Men mange har avskrevet eller nedtonet denne siden ved nasjonalsosialismen. Særlig etter at den radikale fløyen i partiet og i SS ble fjernet etter de ”lange knivers natt”. Derimot er det tydelig at flere av de radikale norske nasjonalsosialistene som Imerslund, Furuseth, og Jacobsen, og også andre som var tilknyttet GSSN, var sterkt inspirert av denne radikale fløyen iblant de tyske nasjonalsosialistene, ledet av menn som Gregor Strasser.

Denne sosialismen må defineres nærmere, siden den ikke kan karakteriseres som klassisk sosialisme. Den beste definisjonen for mitt formål her, har jeg funnet i de gamle NS-medlemmenes eget blad *Folk og Land*. Her skriver artikkelforfatteren at den sosialismen NS arbeidet ville ha et ”[...] sterkt progressivt samfunn der godene skulle fordeles mest mulig rettferdig, der det skulle være slutt på all undertrykkelse av det arbeidende folk, og der det skulle sørges for at ingen led nød”.³⁵⁴ Staten skulle derimot ikke overta produksjonsmidlene. Den private eiendomsretten skulle opprettholdes.

Sosialismen kommer særlig til uttrykk i *Germaneren*. Her finnes det flere artikler som hyller arbeideren og slutter opp om sosialismen. Eksempler på dette er ”Norges arbeidere og SS” og ”Sosialisme”.³⁵⁵ Også i *SS-heftet* finnes det sosialistiske artikler. Det beste eksemplet er ”De mette revolusjonære” skrevet av Odd Melsom.³⁵⁶ Melsom var høytstående NS-politiker og pressemann

³⁵³ ”Germanske arbeidere foren dere!” i *Germaneren* nummer 15, 15/4 1944.

³⁵⁴ ”Hederlig om ideologiske motsetninger i NS” av Hans Olavsén i *Folk og land* nr 10, 1989.

³⁵⁵ Henholdsvis i *Germaneren* nr 1, 16/1 1943 og i *Germaneren* nr 17, 29/4 1944.

³⁵⁶ ”De mette revolusjonære” av Odd Melsom i *SS-Heftet* nr 3, 1944.

og fra mars 1944 redaktør i Fritt Folk. Han var, i følge Sørensen, en av de fremste forkjemperne for sosialismen innad i NS.³⁵⁷

At det ble trykt så mange artikler med sosialistiske innslag i *Germaneren* og *SS-heftet*, betyr antagelig at også redaksjonen i disse tidsskriftene var sosialistisk innstilt. For å kunne si noe mer begrunnet om hvilken posisjon sosialismen hadde i GSSN, er det naturlig å spørre om de ansatte i staben i GSSN også var sosialistisk orientert. Hvis dette er tilfellet, vil det kunne argumenteres for at GSSN på toppnivå var mer sosialistisk orientert enn NS generelt.

I interne GSSN-papirer kommer det frem at det var viktig for organisasjonen å vinne over arbeiderne.³⁵⁸ Hvorvidt dette var et mer pragmatisk opplegg eller om det hadde ideologiske grunner, er vanskelig å fastslå.

Sørensen har analysert månedsrapportene stabsleder Schjøren sendte til Lie og Quisling i perioden 1943 til 1944. Av disse rapportene går det frem at den sosialistiske orienteringen ikke bare ble brukt som propaganda.³⁵⁹ Rapportene har nemlig en sterk arbeidervennlig karakter. Blant annet påstod Schjøren at arbeiderklassen for det meste var lojalt innstilt ovenfor NS og okkupasjonsmakten.³⁶⁰ Det er også viktig å merke seg at månedsrapportene dermed inneholdt en kritikk av den politikken NS-styret førte. I og med at de fleste arbeidere var positivt innstilt til okkupasjonsmakten og NS, måtte NS-myndighetene lyttet til deres krav. Arbeidernes krav om høyere lønn og sosiale goder, virkelig sosialisme, var berettiget og måtte derfor etterkommes fra NS-styret.³⁶¹ Sørensen konkluderer at stabsledelsen i GSSN var sosialistisk innstilt på samme måte som skribentene i *Germaneren*.³⁶² Følgelig kan det argumenteres for at GSSNs ideologi hadde et sosialistisk og arbeidervennlig preg.

I og med at SS var sterkt involvert i aksjonen mot de venstreorienterte i NSDAP under ”De lange knivers natt” er det rimelig å stille spørsmålet om hvilken posisjon sosialismen egentlig hadde i den tyske SS-ideologien.

Hvis vi tar utgangspunkt i *Germanisk budstikke*, er det lite sosialisme å spore. Dette heftet var i større grad enn *SS-heftet* og *Germaneren* kontrollert av tyskere, og det kan derfor være et tegn på at sosialismen ikke stod sterkt i den tyske SS-ideologien. Ser vi også på det ideologiske materialet fra utdanningen i NSS, finner vi heller ingen særlig tegn til sosialisme.³⁶³ Som nevnt tidligere, var

³⁵⁷ Se Sørensen 1989: 162-165.

³⁵⁸ RA L-sak Oslo politikammer, D. nr 3003/47 Leif Schjøren. Dokumenter 14A-N, månedsrapportene fra Schjøren til Quisling og Lie.

³⁵⁹ Sørensen 1989: 252.

³⁶⁰ RA L-sak Oslo politikammer, D. nr 3003/47 Leif Schjøren. Dokumenter 14A-N, månedsrapportene fra Schjøren til Quisling og Lie.

³⁶¹ Sørensen 1989: 255.

³⁶² Sørensen 1989: 252.

³⁶³ Riktignok finnes det noen artikler med et sosialistisk preg i *Hirdmannen* i denne perioden, men de er skrevet

dette materialet utarbeidet av tyskere. Det kan også støtte opp om konklusjonen at sosialisme ikke stod spesielt sterkt i den tyske SS-ideologien.

Under ”De lange knivers natt” ble SS brukt til å slå ned på de mer venstreorienterte SA”. Dermed kan det argumenteres for at SS sto langt fra SA ideologisk. SA var en masseorganisasjon som appellerte til store deler av arbeiderklassen og som åpenbart betraktet seg som sosialistisk innenfor en nasjonalsosialistisk ramme. SS var derimot en mer ordenslignende og elitistisk organisasjon hvor en sosialisme, slik den SA og enkelte GSSN-medlemmer stod for, ikke passet inn. Det var også mange adelige med i SS i Tyskland, noe som heller ikke passet inn i den norske SS-ideologien.

En militær eller ideologisk formasjon?

Til tross for at GSSN fra utsiden virket å ha en sterk og klar linje, er det i ettertid blitt hevdet at det foregikk en konflikt innad i organisasjonen gjennom hele dens historie. På sett og vis kan denne konflikten føres tilbake til etableringen av NSS. NSS’ politiske arbeid rant ut i sanden da nesten alle medlemmene vervet seg til fronttjeneste sommeren 1941. Og det var dette som var stridens kjerne. Skulle GSSN være en rekrutteringsorganisasjon for frontkjempere, eller skulle det være en politisk og ideologisk organisasjon av politiske soldater? På papiret skulle GSSN være en ”nasjonalsosialistisk soldatorden” og ”støttroppen for det nasjonalsosialistiske livssyn og garantien for at den nasjonalsosialistiske revolusjon skal [skulle] gjennomføres kompromissløst til ytterste konsekvens.”³⁶⁴ Dette kan tolkes dit hen at organisasjonen først og fremst skulle være en politisk elite.

GSSNs øverste sjef, Jonas Lie, ønsket at organisasjonen skulle være en politiorganisasjon eller en militær reserve.³⁶⁵ Et tegn på dette er at Lie fikk inn et betydelig antall politifolk i organisasjonen i 1943-44, noe som førte til en signifikant økning av GSSNs medlemsmasse. Dermed ble også det elitistiske preget som andre i organisasjonen ønsket utvannet. Lies var personlig heller ikke spesielt opptatt av ideologi. Han betraktet seg først og fremst som politimann og kriger. Han var stadig på farten ved fronten eller andre steder og involverte seg heller ikke særlig mye i styringen av GSSN. Sørensen skriver at det fra tysk hold, hovedsakelig fra SS-Hauptamtsjefen Berger, ble ytret misnøye over Lie som sjef for GSSN.³⁶⁶ Riisnæs ble av tyskerne sett på som en mulig kandidat til å ta over lederskapet i GSSN. Det ble imidlertid bare med

av nordmenn.

³⁶⁴ Brosjyren Germanske SS Norge: 3.

³⁶⁵ RA L-sak Oslo politikammer, D. nr 3003/47 Leif Schjøren. Dokument 6E, Karl Leibs forklaring om GSSN. 17/6 1946.

³⁶⁶ Sørensen 1989: 84.

planene. Lie satt som leder for GSSN krigen ut, noe som muligens var et resultat av krigssituasjonen.³⁶⁷

Organisasjonens nære bånd til frontkjemperne var med på å styrke bildet GSSN som en militær organisasjon. GSSN oppfordret hjemvendte frontkjemperne til å melde seg inn, og en betydelig andel av medlemmene hadde vært frontkjemper. Om lag 20 prosent av GSSNs medlemmer var til enhver tid ved fronten, og tallet steg noe fra 1944.³⁶⁸ Som vist tidligere, drev GSSN også betydelig verving til fronten, noe som bidro til at organisasjonen ble sett på som sterkt militarisert. GSSNs opplæring av medlemmene i våpenbruk og militærtaktikk bidro også til dette. At organisasjonen 14. august 1943 ble en del av rikets væpnede makt og underlagt militær lovgivning, var også med på å skape en følelse av GSSN som en militær avdeling.

Ragnarokideologen Hans S. Jacobsen var i starten interessert i GSSN, men droppet fort ut da han så militariseringen av organisasjonen. Men det var også andre innad i GSSN som forfektet den mer ideologisk og kulturelt pregede linjen. Schjøren hevdet i sin landssviksak at han og andre arbeidet mot at organisasjonen skulle bli militarisert.³⁶⁹ Der er klart at han og redaktør Holst Torkildsen la ned et iherdig arbeid for å beholde GSSN som en ideologisk spydspiss. For eksempel utformet Schjøren retningslinjer for den ideologiske skoleringen, mens Holst Torkildsen førte en kompromissløs ideologisk kamp i *Germaneren*.

Man skal imidlertid være forsiktig med å overdrive konflikten mellom GSSN som militær eller ideologisk organisasjon. De kildene som for eksempel Skilbred bruker for å understreke denne konflikten, stammer hovedsakelig fra landssviksakene. Som jeg har påpekt, kan det ha vært en strategi fra de tiltalte å nedtone GSSNs militære funksjoner.

GSSN skulle være en formasjon av politiske soldater. Slikt sett er det intet motsetningsforhold mellom en ideologisk og militær utdanning. Skulle man være politisk soldat, var begge deler en nødvendighet. Som jeg allerede har vist i kapittel fire, fikk da også GSSN-medlemmene både militær og ideologisk utdanning.

Et annen grunn til ikke å overdrive denne konflikten, er de tyske SS-lederne. Skilbred hevder at Berger ønsket å bygge et privat imperium basert på SS-kontroll over de germanske områdene.³⁷⁰ For å få dette til var det nødvendig med politiske soldater. Å ha vært frontkjemper betydde ikke nødvendigvis at man hadde tatt til seg SS' ideologi. Derfor var politiske formasjoner viktige for å få folk over til SS-ideologien. Som Skilbred skriver: "In achieving the political ambitions of the

³⁶⁷ Sørensen 1989: 86.

³⁶⁸ RA L-sak Oslo politikammer, D. nr 3003/47 Leif Schjøren. Dokument 14A-N, månedsrapportene fra Schjøren til Quisling og Lie.

³⁶⁹ RA L-sak Oslo politikammer, D. nr 3003/47 Leif Schjøren.

³⁷⁰ Skilbred 1974: 194.

various SS leaders, the more purely political formations were of far greater importance.”³⁷¹ Bergers maktbase lå nettopp i det germanske arbeidet. Han ønsket politisk kontroll over Norge igjennom å kontrollere en ideologisk elite. GSSN var derfor et viktig redskap for Bergers planer, og her var det ideologiske viktigere enn det rent militære. Siden GSSN ble såpass militarisert som den ble, må Berger ha godtatt dette. Årsaken må være at han mente at militariseringen ikke gikk på bekostning av den ideologiske skoleringen. Dermed kunne Berger få det han ønsket, nemlig politiske soldater.

At Berger ønsket Lie vekk fra ledelsen av organisasjonen, må derfor ikke nødvendigvis tolkes som et tegn på at Berger mente at GSSN ble for militarisert. Berger ville omklassere Lie fordi Lie ikke var spesielt opptatt av GSSN, men konsentrerte seg om andre oppgaver. Dertil led Lie i siste halvdel av krigen av sykdom og alkoholisme. Han var som nevnt heller ikke spesielt opptatt av ideologi og fremstod dermed ikke som den ideelle lederen for Norges politiske soldater. Berger ønsket seg nok en mer ideologisk leder som kunne stå sterkere opp mot Quisling.

I en av sine forklaringer tok Leib opp konflikten mellom den militære og den ideologiske funksjonen til GSSN.³⁷² Han hevdet at en av årsakene til at GSSN ikke ble slik det var tenkt, var at Lie misbrakte organisasjonen ved å gi den et politipreg. I følge Leib hindret det en positiv utvikling av GSSN. At en tysker nevner dette, kan være et tegn på at konflikten faktisk var reell, men det kan også være et uttrykk fra Leibs side å fremstå som en idealist. Uansett, hvis konflikten var reell, er det lite som tyder på at medlemmene på grunnplan i organisasjonen oppfattet dette som en konflikt.

Det kan også argumenteres for at det innad i SS var uenighet om hva GSSN skulle være. Det er klart at det mellom SS-Hauptamt og RSHA foregikk en slik strid. Bergers instanser ønsket selvfølgelig å drive sitt germanske arbeid så godt som mulig. En av forutsetningene var da å forsøke å ha et godt forhold til lokalbefolkningen i de okkuperte landene i Nordvest-Europa. RSHA med Reinhardt Heidrich, og senere Ernst Kaltenbrunner, i spissen var mer opptatt av de sikkerhetspolitiske hensyn. RSHAs og SS-Hauptamts motstridende syn på aksjonen mot de norske studentene den 30. november 1943 er et eksempel på dette. Aksjonen ble utført under ledelse av Gestapos sjef i Norge, Hellmuth Reinhard, og medførte at 644 studenter ble sendt til Tyskland. Denne aksjonen var helt i tråd med den politikken RSHA førte, siden hovedbeskjeftigelsen var å bekjempe motstand i befolkningen. Aksjonen mot studentene sprang ut ifra en mistanke om at mye av motstanden mot okkupasjonsmakten var knyttet til studentmiljøet. Det er uvisst om RSHA i Berlin var underrettet om aksjonene, men den ble ledet av Gestapo-sjefen i Norge som var underlagt RSHA. Höherer SS- und Polizeiführer Wilhelm Riedess støttet også opp om aksjonene. I

³⁷¹ Skilbred 1974: 101.

³⁷² RA L-sak Oslo politikammer, D. nr 3003/47 Leif Schjøren. Dokument 6E, Karl Leibs forklaring om GSSN, 17/6 1946.

SS-Hauptamt ble derimot aksjonen oppfattet som direkte ødeleggende for det germanske arbeidet.³⁷³ Å stenge universitetet og arrestere de norske studentene var slett ikke veien å gå for å få nordmenn til å slutte opp om den pangermanske idé.

Det er uvisst hva Himmler mente om aksjonen mot studentene. Som sjef for SS hadde han en fot i både SS-Hauptamt og RSHA. Himmler vektla det germanske arbeidet, men han var samtidig også opptatt av SS' rolle som *Staatschutzkorps*. At både Himmler og Rediess, støttet Lie da han innmeldte politifolk i GSSN er et uttrykk for dette. At Lie ikke ble vraket som leder for GSSN, til tross for Bergers ønske om dette, kan bety at Lie hadde støtte i RSHA. Lie var en kjent politimann i tyske kretser før krigen. Hans innmeldelse av politifolk til GSSN og hans kompromissløse stil som politimann var ønsket av RSHA. Det samme var den politimessige utdannelsen ved GSSN. At Lie hadde en høy stjerne blant folk i RSHA, var trolig en viktig årsak til at han beholdt sin stilling som sjef for GSSN. Lies personlige lojalitetsforhold til Himmler spiller også en rolle. Himmler hadde stor tro på Lie. Hadde han først utpekt en mann, holdt han fast ved ham.

Idealister versus pragmatikere

I forbindelse med analysen av NSS' og GSSNs ideologi kan det være hensiktsmessig å forsøke å tydeliggjøre de forskjellige aktørenes ideologiske utgangspunkt, samt deres forhold til det tyske SS. Parameterne er det Sørensen kaller "legitimeringsfaktorer for pangermanismen".³⁷⁴

Alle i GSSN var tilhengere av pangermanismen i en eller annen variant. Fra flere hold ble det hevdet at Lie ikke var spesielt opptatt av ideologiske spørsmål og at han ideologisk stod nærmere Quisling og Fuglesang enn det man skulle tro. Sørensen skriver at det er vanskelig å finne noen "uttalt pangermansk ideologisk orientering hos Lie".³⁷⁵ Også SS stilte spørsmålsteget ved Lies ideologiske synspunkter, noe som kommer frem i diverse korrespondanse mellom SS-Hauptamt og Himmler.³⁷⁶ Her ble det blant annet hevdet at Lie var motstander av politikken som ble uttrykt i *Germaneren* og at Lie hadde sluttet seg til Fuglesangs tyskfiendtlige linje.³⁷⁷ Likevel var Lie helt klart for en eller annen form for pangermanisme, eller i alle fall et tett samarbeid med tyskerne. En av legitimeringsfaktorene for pangermanismen Sørensen fremsetter, er forholdet til fienden. Den germanske rasen var truet av en mektig fiende, derfor måtte den stå samlet. Denne fienden var jødene, for nordmenn hovedsakelig manifestert ved bolsjevismen.³⁷⁸ Lie var en svoren motstander

³⁷³ RA L-sak Oslo politikammer, D. nr 1099/46 Rolf Jørgen Fuglesang. Leibs forklaring 9/11 1945.

³⁷⁴ Sørensen 1989: 62-70.

³⁷⁵ Sørensen 1989: 83.

³⁷⁶ Sørensen 1989: 84-86.

³⁷⁷ Sørensen 1989: 85.

³⁷⁸ Sørensen 1989: 68.

av bolsjevismen og så derfor et samarbeid med tyskerne og SS som et middel til å stanse bolsjevismen. Vi kan derfor kalle Lie *pragmatisk tyskvennlig*. Også Lindvig ser ut til å passe inn i denne kategorien. Deres inntreden i GSSN var derfor motivert av å kunne bygge en politi- og militærorganisasjon som kunne demme opp mot faren fra Øst. Ideologien i seg selv spilte en noe mindre rolle.

Lies nestkommanderende, Sverre Riisnæs, kan plasseres i en annen kategori. For ham var pangermanismen knyttet til sterke oppfatninger om gud, rasen og historien. Dette kom blant annet til uttrykk i hans uttalelser i *Nasjonalsosialistens livssyn*. Som Sørensen skriver, forankret Riisnæs nasjonalsosialismen og pangermanismen i en guddom og en guddommelig gitt orden.³⁷⁹ ”Gud lever i den nordiske rasens blod og har i dette funnet sin ypperste og herligste form.”³⁸⁰ Den nordiske rases gud ble manifestert i naturens guddommelige lover. Disse lovene måtte dagens germanere finne tilbake til og innrette seg etter, slik de gamle germanerne hadde gjort. Den viktigste av disse lovene var ”kampen om tilværelsen” og ”loven om de større fellesskap”. Hans forståelse gikk ut på at før i tiden hadde fellesskapet vært basert på slekten, så fylkene og til slutt nasjonen. Nå var ikke denne inndelingen lenger tilstrekkelig på grunn av ”den asiatiske faren fra Øst”. Rasen, germaneren, måtte derfor samles for å stå i mot denne faren.³⁸¹

Sørensen skriver imidlertid at Riisnæs også legitimerte pangermanismen på andre måter. Som hos Lie, var fiendefaktoren viktig for Riisnæs. Men han var i tillegg sterkt påvirket av den norske pangermanske tradisjon, hvor han støttet seg til P.A. Munch, Arne Garborg, Bjørnstjerne Bjørnson og Henrik Ibsen for å begrunne en germansk samling.³⁸² Dette kan sies å være Riisnæs’ viktigste motivasjon for å arbeide aktivt for GSSN. Schjøren og Holst Torkildsen kan også sies å tilhøre denne kategorien som jeg vil kalle *idealistisk tyskvennlig*.

Det er viktig å merke seg at Riisnæs, tross i sin sterke pangermanisme, var preget av en usvikelig lojalitet til Quisling. Dette kan ha vært en faktor som førte til at GSSN ikke fikk en enda sterkere posisjon. Et annet viktig aspekt var at han, Schjøren og Holst Torkildsen hadde et ukritisk forhold til tyskerne. De stolte blindt på tyske løfter og så kanskje ikke klart tyskernes realpolitiske mål. Fuglesang sa i et vitnemål i saken mot Schjøren at ”mitt inntrykk er at Schjøren og andre, personlig ikke forstod bakgrunnen eller de tyske hensikter, at de med andre ord var i god tro”.³⁸³ Det var denne idealistiske tyskvennlighet som i størst grad preget GSSN. Tospannet Schjøren og Holst Torkildsen dominerte organisasjonen, henholdsvis som organisatoren og den kompromissløse

³⁷⁹ Sørensen 1989: 64.

³⁸⁰ Riisnæs 1942.

³⁸¹ Sørensen 1989: 64-66.

³⁸² Sørensen 1989: 70.

³⁸³ RA L-sak Oslo politikammer, D. nr 3003/47 Leif Schjøren. Dokument 12F, avhør av Fuglesang.

Firefeltstabell

Markante GSSN-medlemmers utgangspunkt for
samarbeid med det tyske SS

Idealistiske opposisjonelle	Idealistiske tyskvennlige
Pragmatiske opposisjonelle	Pragmatiske tyskvennlige

ideologen og propagandisten.³⁸⁴

Som vist, var det enkelte av de ideologisk aktive GSSN-medlemmene som etter hvert betraktet det tyske SS og tyskerne med skepsis og hat. Imerslund, Jacobsen og Furuseth er blant disse. Disse kan i utgangspunkt karakteriseres som idealistisk tyskvennlige, men ender opp med å tilhøre kategorien jeg vil kalle *idealistisk opposisjonelle*. Det som skiller dem fra andre i denne kategorien, er at de var mer klar over faren med den tyske maktpolitikk og var derfor kritiske til den tyske okkupasjonsmakten og det tyske SS. I utgangspunktet så riktignok disse på SS som et nyttig verktøy i sin motstand mot Quisling og NS. Etter at GSSN ikke ble den organisasjonen de hadde håpet på, fortsatte de kritikken mot NS, men ble etter hvert også mer kritiske og opposisjonelle mot den tyske okkupasjonsmakten generelt. Dette manifesterte seg blant annet i Imerslunds kupp-planer og Furuseths redaksjonelle linje i *SS-heftet* og hans syn på den tyske politikken. Det var også personer innen denne kategorien som så for seg at nordmenn burde spille en mer ledende rolle i det kommende Storgermania – ofte basert på deres tanker om at nordmenn var mer rasemessig skikket enn andre germanere.

Det er viktig å påpeke at disse kategoriene ikke er fastlåste og helt klart avgrensede. Enkelte av aktørene flytter seg i løpet av krigen fra en kategori til en annen. Furuseth og Imerslund gikk således fra å være idealistisk tyskvennlige til å bli idealistisk opposisjonelle. Lie kan sies å ha vært pragmatisk tyskvennlig og mot slutten av krigen blitt *pragmatisk opposisjonell*. Hensikten med kategoriseringen er å vise at det fantes ulike grupperinger og spenninger på det ideologiske området innad i GSSN, at aktørene hadde forskjellige mål og ideologisk utgangspunkt for å arbeide for organisasjonen.

Oppsummering

NSS' ideologi lå så nært opp til den tyske SS-ideologien at det vil være vanskelig å argumentere for at NSS hadde en egen ideologi. Organisasjonen hadde også en så kort levetid at den ikke fikk muligheten til å utvikle en egen versjon av SS-ideologien før GSSN ble opprettet. Det meste av undervisningsmaterialet på NSS' kurs var produsert fra tysk hold. Det ble heller ikke mye tid til ideologisk arbeid innad i organisasjonen da den mer eller mindre gikk i oppløsning da flesteparten av medlemmene meldte seg til Den norske legion. *Hirdmannen*, som NSS' kamporgan, må derimot kunne sies å ha stått for en form for tidlig norske SS-ideologi. Det var et organ hvor NSS-medlemmene kom til ordet. *Hirdmannen* var imidlertid også et organ for Hirden, derfor er det

³⁸⁴ Sørensen 1989: 89.

vanskelig å si hva som spesifikt var uttrykk for Hirdens ideologi. På dette tidspunktet var det heller ingen åpenbar forskjell eller konflikt mellom ideologien til NSS og Hirden.

Blut og *Boden*, to av de mytologiske grunnfigurene i SS-ideologien, var fremtredende i *Hirdmannen*, mens koblingen mellom blod og jord er fraværende i foredragene som ble holdt for NSS på Elverum. Den siste mytologiske grunnfiguren, *Ahnen*, er heller ikke spesielt fremtredende verken i *Hirdmannen* eller foredragene for NSS. NSS' ideologi, slik den kommer til uttrykk i *Hirdmannen*, er preget av en sterk antisemittisme. Det må imidlertid bemerkes at *Hirdmannen* var preget av dette både før og etter at det fungerte som et kamporgan for NSS.

GSSN fikk derimot en lenger levetid og utviklet mer av en egen ideologi. Som i den tyske SS-ideologien, spilte alle de tre mytologiske grunnfigurene en vesentlig rolle. Antisemittismen er også fremtredende slik som i den tyske SS-ideologien. I *Germaneren* ble derimot frimurerne angrepet vel så mye som jødene. Likevel springer angrepene mot frimurerne ut av et antisemittisk grunnsyn, samtidig som det var et fordekt angrep mot NS. I de andre norske SS-tidsskriftene er også antisemittismen fremtredende. Det kan argumenteres for at den er litt mindre rå enn den vi finner i *Hirdmannen* og foredragsserien for NSS. Med dette mener jeg at antisemittismen som kom til uttrykk i de forskjellige publikasjonene med tilknytning til GSSN i større grad fikk en "vitenskapelig" innpakning enn antisemittismen i NSS' foredragsserie. Antisemittismen i denne foredragsserien og i *Hirdmannen* bar preg av å være mer vulgær, med grovt nedsettende karakteristikk av jødene. Dette gjør imidlertid ikke GSSN mindre grunnleggende antisemittisk enn sin forgjenger NSS.

Hovedelementet i GSSNs ideologi var pangermanismen, knyttet til de tre mytologiske grunnfigurene. Pangermanismen er meget fremtredende, og i motsetning til den tyske SS-ideologien, ble den ikke i like stor grad utvannet med introduksjonen av Europa-tanken på slutten av krigen. Jeg har også vist at enkelte norske SS-ideologer var preget av Erling Winsnes' tankesett. I lys av dette kan det argumenteres for at pangermanismen i den norske SS-ideologien fikk et slags "nasjonalistisk" preg. Særlig Furuseth og Imerslund kan sies å ha stått for dette syn. Grunnet nordmennenes "overlegne" rasekarakter burde de spille en mer fremtredende rolle i SS-systemet og i det fremtidige Stor-Germania.

Det kanskje mest bemerkelsesverdige og særegne trekket ved den norske SS-ideologien er det sterke innslaget av sosialisme. I den tyske SS-ideologien er sosialismen mer eller mindre fraværende. Sosialismen, sammen med den mer eller mindre fordekte norsk-orienterte pangermanismen, var to trekk ved den norske SS-ideologien som skilte den fra den tyske. Det kan argumenteres for at dette resulterte i at Furuseth kom i konflikt med Berger og at Rolf Wessel

Karlsen ble avsatt som ideologisk lærer på Kongsvinger. Imerslunds kupp-planer kan også sies å ha sprunget ut av en denne tenkningen. Dette er et viktig funn. Det sier noe om at den SS-ideologien tyskerne lanserte ikke kunne få noen grobunn i Norge uten viktige tilpasninger. Hadde tyskerne vunnet krigen, kunne spenningen mellom den norske og den tyske SS-ideologien ha blitt en stor utfordring for Himmler i hans planer med å etablere det Stor-Germanske rike.

At SS-ideologien ble tilpasset norske forhold og at det utviklet seg ansatser til en egen SS-ideologi, har flere årsaker. Mye kan føres tilbake til Ragnarok-kretsen, hvor flere av de norske SS-ideologene, som for eksempel Furuseth, Imerslund, Kåre Bjørgen og Johan Hermann Woll, hadde sin tilknytning. Disse var preget av den mer venstreorienterte nasjonalsosialismen, med blant andre Gregor Strasser som forbilde. Til tross for at disse også var blant de mest markante pangermanerne i Norge, var de også på sett og vis også nasjonalister, siden de i tråd med Winsnes mente at nordmenene var den fremste germanske stamme og at man derfor måtte beholde den norske egenarten. Dette ble viktigere for dem da de innså at den tyske politikken i Norge var preget av kynisk maktpolitikk og at deres forhåpninger om et nytt Norge derfor ikke så ut til å gå i oppfyllelse. Som vist, argumenterte også Schjøren for en mer sosialistisk omdanning av samfunnet. Om Schjøren var motivert av en oppriktig følelse for sosialisme eller om det var et resultat av realpolitikk og eller motivert av kampen mot NS, er vanskelig å fastslå. Uavhengig av hans personlige motivasjon, førte dette til at GSSN fikk en nokså tydelig sosialistisk profil. Dette manifesterte seg blant annet i Holst Torkildsens redaksjonelle stil i *Germaneren*, hvor Imerslund og flere av de andre fra Ragnarok-kretsen fikk utfolde seg fritt og argumentere for en (nasjonal)-sosialistisk nyordning av samfunnet.

Konflikten innad i GSSN om hvorvidt organisasjonen skulle være ideologisk eller militær, vil, med ettertidens øyne, betraktes som overdrevet. Jeg kan ikke se at den militære skoleringen gikk på bekostning av den ideologiske. Det er heller intet motsetningsforhold mellom ideologisk og militær utdanning ut fra Himmlers grunntanken om hva SS skulle være. Den skulle bestå av politiske soldater, med andre ord skulle de gjennomgå både en ideologisk og militær utdanning. Enkelte, som for eksempel Jacobsen, kan nok ha ment at GSSN ble for militarisert. Det kan også tenkes at Lie ønsket å vektlegge det militære aspektet mer enn det ideologiske, men medlemmene i organisasjonen fikk likevel en grundig ideologisk opplæring. At SS-ledere som Berger ønsket å fjerne Lie fra stillingen som sjef for GSSN, kan ikke tolkes som uttrykk for en strid innad i organisasjonen om graden av militarisering. Grunnen var heller den at Lie for lite opptatt av organisasjonen, og ble av SS etter hvert oppfattet som en som ideologisk ikke passet inn i SS' planer for Norge. I tillegg var han etter hvert syk og alkoholisert.

Avslutningsvis skisserte jeg fire kategorier hvor jeg forsøkte å plassere de mest fremtredende aktørene i GSSN, pragmatisk tyskvennlige, idealistisk tyskvennlige, idealistisk opposisjonelle og pragmatisk opposisjonelle. Spenninger mellom personer som tilhørte de to første kategoriene var årsaken til at det til en viss grad pågikk en konflikt omkring GSSNs rolle som ideologisk og militær/politimessig organisasjon. Her representerte de pragmatisk tyskvennlige, Lie og Lindvig, dem som ønsket en militær/politi-organisasjon, og de idealistisk tyskvennlige, Schjøren, Torkildsen og Riisnæs, dem som ønsket en mer ideologisk organisasjon. De idealistisk opposisjonelle, representert ved Furuseth og Imerslund, tok i mot opprettelsen av GSSN med glede, men så etter hvert at SS og den tyske okkupasjonspolitikken ikke oppfylte det de hadde håpet på. De idealistisk opposisjonelle tilpasset deretter SS-ideologien til deres egen dyrkelse av nordmenn i tråd med Winsnes' tenkning. Det kan også argumenteres for at Lie og Lindvig gikk fra å være pragmatisk tyskvennlige til å bli pragmatisk opposisjonelle.

Kategoriseringen jeg her foretar må ikke oppfattes som absolutt, men som et forsøk på å vise at de mennene som satte sitt preg på organisasjonene, gjorde det ut fra forskjellige ideologiske ståsteder og motiver.

Kapittel 6

Konklusjon

I denne oppgaven har jeg arbeidet med to hovedproblemstillinger: Tjente GSSN sitt formål? Ble det utviklet en egen norsk SS ideologi? I dette avslutningskapitlet vil jeg summere opp det som arbeidet med disse spørsmålene har avdekket og forsøksvis antyde noen konklusjoner.

Fylte GSSN sin funksjon?

SS ønsket å styrke sin makt i Norge og på lengre sikt ta kontrollen i landet. Et av de første skrittene for å oppnå dette var opprettelsen av NSS i 1941. NSS innfridde ikke de ambisjonene SS hadde. Det SS fikk ut av NSS, var oppslutning fra medlemmene om Den norske legion. Det er et paradoks at denne oppslutningen var en av grunnene til at NSS ikke ble det den var planlagt å bli: Da nesten alle NSS-medlemmene meldte seg til krigstjeneste, ble det ingen igjen til å drive NSS' organisasjonsarbeid videre.

Samtidig som SS økte sin makt i Tyskland, forsøkte organisasjonen sommeren 1942 på nytt å utvide sin makt i Norge. Ett av SS' nye fremstøt i Norge var opprettelsen av GSSN. GSSN fikk en lengre levetid, noe som skyldtes bedre oppfølging fra tysk side, og derigjennom fikk den muligheten til å utvikle seg mer enn NSS.

Jeg har pekt på at SS i Norge hovedsakelig hadde to roller å fylle. SS skulle være et *Staatsschutzkorps* og det skulle drive germansk arbeid. I dette prosjektet skulle GSSN virke som *Staatsschutzkorps* sammen med det norske politiet og drive germansk arbeid i Norge. Gitt skoleringsvirksomheten og all annen virksomhet GSSN bedrev fra 1942 til 1945, må vi kunne spørre oss: Klarte GSSN å oppfylle sine ambisjoner?

Både gjennom aspirantkurset på Kongsvinger, våpenkursene, bataljonsøvelsen på Holmestrand, våpenopplæringen i stormene, og enkelte av medlemmenes tilknytning til *Silberfuchs*-virksomheten, ble medlemmene godt militært trenet. Og GSSN ble en del av Rikets væpnede makt. Derfor vil jeg si at organisasjonen var skikket til å virke som et *Staatsschutzkorps*. GSSN fikk også utprøvd denne rollen i praksis med tanke på etterretningsvirksomheten for SD og politiaksjonene organisasjonen deltok i. GSSN hadde muligheten, og ble brukt, til å beskytte "staten" mot dem som ble betraktet som indre fiender. I tillegg fikk organisasjonens medlemmer prøvd seg i rollen som *Staatsschutzkorps* mot ytre fiender i og med GSSN-medlemmenes aktive deltakelse ved fronten. Om

lag 20 prosent av organisasjonens medlemmer var til en hver tid ved fronten, og GSSN stilte med et kompani da 23. SS-panzergrenadierregiment "Norge" ble opprettet i 1943.

Men i rollen som Staatschutzkorps lå det også at GSSN skulle beskytte staten mot fiender i egne rekker. For SS var NS, om ikke en direkte fiende, så i alle fall en konkurrent i kampen om det ideologiske og maktpolitiske hegemoniet i Norge. For SS var det derfor nødvendig å få nøytralisert de nasjonalistiske kreftene i NS. Dette ble forsøkt gjort på flere måter. SS lyktes best i dette gjennom sitt arbeid i politiet, som de etter hvert fikk nesten full kontroll over. Når det gjaldt GSSN, var det vesentlig at organisasjonen bestod av medlemmer som var fullt ut lojale overfor SS-tanken. Dette innebar at medlemmene indirekte måtte være med på å styrte NS når den tiden måtte komme. Dette er det ikke sikkert alle GSSN-medlemmene hadde klart for seg. Det var langt fra alle GSSN-medlemmene som stod i en direkte og sterk opposisjon til NS. Det kan derfor stilles spørsmålsteget ved om alle i GSSN hadde sluttet opp om en styrting av Quisling og NS når den tiden måtte komme.

Når det gjelder det germanske arbeid, med å skape en felles germansk identitet, kan det virke uklart hva dette faktisk innebar. Jeg vil hevde for at dette må defineres som GSSNs arbeid for å fremme germansk bevissthet gjennom den ideologiske opplæringen av egne medlemmer og befolkningen for øvrig. Med tanke på GSSNs grundige ideologiske skolering av sine medlemmer er det naturlig å anta at de fleste var sterkt pangermansk orientert. GSSNs system med støttepunktledere som hadde i oppgave å dele ut propagandamateriale til folk i og utenfor organisasjonen, vitner om at germansk arbeid ble utført. Det samme gjør dagboken til stormen i Telemark som viser at stormførereren forsøkte å spre GSSNs idégrunnlag på forskjellige NS-samlinger. *Germanerens* kamp mot den nasjonale linje innad i NS er også et tegn på at GSSN drev en aktiv kamp for germansk arbeid. Flere av artiklene her var forsøk på å forklare nasjonalistene i NS hvorfor pangermanismen var det riktige.

Spørsmålet blir, lyktes GSSN med sitt germanske arbeid? Innad i organisasjonen vil jeg påstå at den gjorde det. GSSNs ideologiske profil var såpass gjennomført pangermansk at alle de tilsluttede medlemmene var klar over hva slags ideologi organisasjonen de meldte seg inn i hadde. Den massive ideologiske skoleringen av egne medlemmer medvirket til at GSSNs medlemmer i stor grad var lojale pangermanere.

Med tanke på NS derimot kan det ikke sies at det germanske arbeidet lyktes like godt. Det hadde en viss innvirkning med tanke på at en del hirdmenn søkte om opptakelse i GSSN. Og *Germanerens* høye opplagstall er en indikator på at GSSN fikk spredd sitt budskap. Allikevel viser den sterke motstanden GSSN møtte fra NS at deres germanske arbeid ikke kan sies å ha lyktes særlig bra. I og med at de få NS-medlemmene som viste interesse for GSSN kun utgjorde en liten

prosent andel av den norske befolkningen kan det ikke sies at det germanske arbeidet fant fruktbar jord i den norske befolkningen.

GSSN fylte til en viss grad sitt formål, men ikke alle mål med organisasjonen ble innfridd. For det første kom organisasjonen aldri ut av NS' grep. Trass iherdig arbeid fra tysk side, forble organisasjonen en underavdeling av NS. Dette førte til at GSSN ikke fullt ut kunne brukes som et verktøy til å skyve NS til side. At GSSN var uavhengig, men likevel underlagt NS, førte nok til at en stor del av medlemmene følte lojalitet til NS og Quisling mer enn til det tyske SS

GSSN ble heller aldri noen stor organisasjon, eksempelvis var Hirden betydelig større. Riktignok var ikke planen at det skulle være noen masseorganisasjon, men GSSN hadde likevel trengt flere medlemmer om den skulle utgjøre et effektivt redskap for SS. Organisasjonens svakhet blir særlig merkbar hvis vi ser på utbyggingen av stormene. Det var kun stormen i Oslo som nærmet seg en fulltallig storm. Stormene i de andre større byene hadde også en viss størrelse. Andre steder, spesielt i Nord-Norge, var lokalorganisasjonen lite utbygd og hadde få medlemmer. GSSN hadde med andre ord et rekrutteringsproblem. Årsaken var at for få av de hjemvendte frontkjemperne meldte seg inn. Grunnen til dette var hovedsakelig arbeidet NS-myndighetene la ned for å få frontkjemperne ut av SS' grep og inn i deres egne formasjoner, som Hirden. Hvor mange av GSSNs medlemmer som hadde vært frontkjemper, er uvisst, men langt fra alle. Det totale antall frontkjemper lå på mellom 4000 og 5000. Frontkjemperne ble derfor ikke en så god rekrutteringskilde som SS håpet på.

At GSSN i det hele tatt fikk så mange som 1200 medlemmer, skyldtes mye Lies rekruttering av politifolk til organisasjonen, om lag 400 politimenn. Uten dette ville GSSN kun hatt et medlemstall på om lag 800. Men nettopp det å få vervet politimenn til GSSN var viktig, fordi politiet tross alt var en viktigere del av *Staatschutzkorps* enn GSSN. Det kan spekuleres i om at GSSN ikke nødvendigvis var et mål i seg selv, men heller et middel for å SS-ificere politiet. Politiet var det som ville bli det viktige etter krigen og det var derfor viktig at denne organisasjonen bestod var topp ideologisk skolerte og lojale menn. Derfor kan vi si med det ikke var størrelsen på organisasjonen som betydde noe, men hvilke stillinger GSSN-medlemmene hadde.

Dog kan det sies at 1200 medlemmer tross alt var et anselig tall. I perioden 1942-1945 var det en rekke forskjellige NS-organisasjoner det var mulig å være medlem i. Og med tanke på organisasjonens forholdsvis korte og kaotiske (med tanke på krigssituasjonen) levetid, var kanskje ikke 1200 medlemmer så dårlig allikevel.

En egen norsk SS-ideologi?

Norges SS' ideologi lå nært opp til den tyske SS-ideologien. Dette var et resultat av at organisasjonen hadde en så kort levetid at den ikke rakk å utvikle seg, og at det meste av undervisningsmaterialet var tysk. Germanske SS Norge derimot fikk en lengre levetid, og ideologien i denne organisasjonen fikk dermed utvikle seg. Ser vi bort i fra NS, hadde Norge før krigen en liten, men radikal, nasjonalsosialistisk gruppering med hovedtyngde i den såkalte Ragnarok-kretsen. Denne gruppen hadde flere ideologisk aktive medlemmer som betraktet GSSN som et godt alternativ til NS. Flere av medlemmene i Ragnarok-kretsen gikk inn i GSSN og påvirket organisasjonens ideologi. Dette var tilfelle med Imerslund, Hans S. Jacobsen, Kåre Bjørgen, Johan Hermann Woll, Furuseth og Rolf Wessel Karlsen. De to sistnevnte var ideologiske lærere på SS-skolen på Kongsvinger og Furuseth var i tillegg redaktør for *SS-Heftet*. De andre bidro med innlegg i *Germaneren* og andre SS-publikasjoner som ble brukt i den ideologiske utdanningen av de norske SS-mennene. SS-ideologien passet disse mennene svært godt. Særlig var disse forkjempere for pangermanismen i Norge, og de ble dermed naturlige pådrivere for pangermanismen i GSSN. Tanken om *Blut und Boden* falt også i smak. Dermed kan vi si at to av de mytologiske grunnfigurene i SS-ideologien, *Blut* og *Boden*, også ble grunnfundamentet i den norske SS-ideologien. Tanken om blod og jord førte, som jeg tidligere har vist, også til konfrontasjoner med tyskerne. Særlig var dette et resultat av Erling Winsnes' påvirkning av de norske SS-ideologene. Inspirasjonen fra Winsnes førte til en forherligelse av det norske innenfor en pangermansk ramme. Det er verdt å merke seg at vi finner flest spor av dette fra 1943 og utover. Årsaken var at flere norske SS-menn på dette tidspunkt følte at tyskerne og det tyske SS ikke svarte til forventningene de hadde hatt. Det kan også tenkes at krigsutviklingen var en medvirkende årsak til denne utviklingen.

Dette gjaldt imidlertid ikke alle de ledende norske SS-mennene. Derfor må det først gjøres et skille mellom de pragmatisk tyskvennlige og de idealistisk tyskvennlige GSSN-medlemmene. Den første gruppen hadde riktignok en ideologisk felles plattform med SS, men innledet samarbeid mest ut fra et pragmatiske og maktpolitiske grunner. Den siste gruppen bestod av menn som arbeidet for GSSN ideologisk, men for flere av dem ble ikke forventningene de hadde til den norske SS-organisasjonen innfridd. Dette førte til at noen av dem ble frustrerte og skuffet over tyskernes fremferd i Norge, særlig fra 1943, og de ytret misnøye over at nordmennene ikke ble behandlet i samsvar med det de oppfattet som SS-ideologien. Nordmennene stod øverst på "rasestigen", men hvorfor ble de da ikke behandlet deretter? Denne frustrasjonen førte til at flere av de idealistisk tyskvennlige gikk over til å bli det jeg har kalt idealistisk opposisjonelle ved at de stadig mer vektla

den norske egenarten og forherliget denne med en klar brodd mot det tyske. Grunnlaget for denne forherligelsen fant de i Erling Winsnes' teorier, noe de utnyttet til fulle. Samtidig fant de næring til dette i SS' egen ideologi hvor nordmennene sammen med svenskene ble sett på som de mest raserene germanerne.

Dette fikk flere utslag. Det kanskje mest dramatiske var Imerslunds kupp-planer og hans kontakt med Hjemmefronten. Men det ga seg også utslag i GSSNs skoling. Furuseth, som kanskje betydde mest for den norske SS-ideologien, var preget av Winsnes-inspirerte tanker også før han begynte å miste troen på tyskerne. Derfor er det nærliggende å anta at han allerede under sin tid som ideologisk lærer på Kongsvinger, fremmet forestillingen om en rasebasert norsk egenart. I alle fall påvirket Furuseth GSSN-medlemmer med sine redaksjonelle kommentarer i *SS-heftet*. I følge ham selv førte det til konflikt med den tyske SS-ledelsen.

Wessel Karlsen hadde også denne holdningen. Vi finner spor av det i *SS-skolehefte* som han var med på å redigere. Dessuten ble han fratatt sin stilling, visstnok fordi han i sine forelesninger argumenterte for at nasjonene måtte beholde sin egenart selv innenfor et germansk fellesskap.

Det kan derfor argumenteres for at SS-ideologien i Norge skilte seg fra den tyske. Den fremhevet det spesielt norske og argumenterte for at nordmenn også var bedre enn andre germanere rasemessig sett. Hvorvidt denne særegenheten i den norske SS-ideologien skyldtes de ideologisk-idealistiskes misnøye med tyskerne og at deres forventninger til SS ikke ble innfridd, eller om det skyldtes en ideologisk overbevisning som hadde ligget der hele tiden, er vanskelig å svare helt sikkert på. Det kan i alle fall argumenteres for at, selv om flere av de idealistiske opposisjonelle var sterkt pangermanske, så hadde de hele tiden, også før krigen, vært sterkt preget av en form for nasjonalistisk tankegang som kom til uttrykk i deres forkjærlighet for Winsnes' tanker.

Det var ikke bare når det gjaldt nasjonal egenart og forherligelse at den norske SS-ideologien skilte seg fra den tyske. En like påfallende forskjell er de norske SS-mennenes syn på sosialismen. Sosialismen stod sterkt i GSSN. Den ble fremhevet både i *Germaneren*, men også i GSSNs stab. Blant annet forsøkte Schjøren å påvirke Quisling til å føre en mer sosialistisk linje. Grunnen til at sosialismen stod så sterkt kan særlig tilskrives at mange av de norske SS-ideologene hadde en bakgrunn i de radikale nasjonalsosialistiske miljøene i Norge før krigen, hovedsaklig Ragnarok-kretsen og NNSAP. Disse miljøene var sterkt preget av den mer venstreorienterte nasjonalsosialismen i Tyskland. I tillegg kan det argumenteres for at mange i NS også var preget av en form for sosialistisk tenkning. En nasjonalsosialistisk sosialisme var derfor ikke fremmed i Norge, og sosialismen var noe GSSN også fant støtte for blant flere ledende NS-medlemmer.

Angrepene mot frimurerne falt i god jord hos de norske SS-mennene. Disse angrepene innebar også en sterk kritikk av NS, hvor flere tidligere, høytstående frimurere hadde sentrale verv. GSSNs

hat mot frimurere var altså også et indirekte angrep mot NS og den linjen partiet førte, eksempelvis mot nasjonalismen og kapitalismen. Med utgangspunkt i den fremste frimurermotstanderen, Per Imerslund, er det nok sannsynlig at han oppfattet frimurerne som en virkelig trussel mot det germansk riket, men at dette samtidig var en effektiv måte å ramme NS på. Angrepene på frimurerne sprang også ut av antisemittismen. I og med at det var få jøder i Norge, og enda færre jøder i høye stillinger innen politikken, finansmiljøet eller det kulturelle området, ble angrepene på jødene ”håndlangere”, frimurerne, det essensielle.

GSSN var også sterkt preget av antisemittisme, noe som kom til uttrykk i alle SS-tidsskriftene som ble utgitt. De norske SS-mennene ble også foret med antisemittisme under sin ideologiske opplæring. Det kan kanskje argumenteres for at det er en liten forskjell mellom antisemittismen som ble forfektet i opplæringen av NSS og GSSN. NSS’ opplæringsmateriale var basert på tysk materiale og bærer preg av å være noe mer rått og vulgært enn det materiale vi finner hos GSSN. I GSSNs undervisningsmateriale er antisemittismen forsøkt i større grad satt inn i en ”vitenskapelig” ramme.

Når det gjelder den siste mytologiske grunnfiguren i SS-ideologien, *Ahnen*, ble også denne en del av den norske SS-ideologien. Igjen var det særlig de GSSN-medlemmene med en bakgrunn i Ragnarok-kretsen som var opptatt av dette. Men det gjaldt også andre som var med på å forme den norske SS-ideologien, som for eksempel Sverre Riisnæs. Det må imidlertid tilføyes at dette aspektet ved SS-ideologien kan ha møtt motstand innad i GSSN, med tanke på Schjørens påstand om at han forbød spredning av boken *Forfedrenes stemme*. Skal vi tro Schjøren, behøver ikke hans forbud være begrunnet i ideologisk motstand mot forfedredyrkingen. Grunnen kan være at han ønsket å dempe striden som oppstod i forholdet til NS. Furuseths utsagn om at han ble nektet å undervise i kirkespørsmålet på SS-skolen støtter opp om dette.

Ut fra dette vil jeg slå fast at de tre mytologiske grunnfigurene *Blut*, *Boden* og *Ahnen*, som SS-ideologien kan sies å bygge på, ble tatt opp i den norske SS-ideologien. Særlig tanken om blod og jord stod sterkt, i tillegg til pangermanismen. ”Frimurerspørsmålet” ble, på lik linje som i det tyske SS, sett på som vesentlig. Antisemittismen var, som i den tyske SS-ideologien, fremtredende. Det som skiller den norske SS-ideologien fra den tyske, var først og fremst sosialismens betydning. Dette aspektet finner jeg ikke i den tyske SS-ideologien. I tillegg utviklet det seg i den norske SS-ideologien en fremhevelse av det særskilt norske, slik det kom til uttrykk i Winsnes’ tankegods, men også som det også fantes grunnlag for basert på den tyske SS-ideologien.

I forhold til tidligere forskning, som Sørensens bok *Hitler eller Quisling*, gir denne oppgaven et viktig supplement når det gjelder det ideologiske aspektet ved den norske SS-organisasjonen. Sørensen tar hovedsakelig for seg forholdet mellom de nasjonalistiske og de pangermanske

grupperingene i den norske nasjonalsosialismen, mens min oppgave har bidratt til en økt forståelse av forholdet mellom den norske og den tyske pangermanismen innenfor SS-rammen. I forhold til Sørensens arbeid støtter denne oppgaven opp om hans konklusjoner om GSSNs sosialistiske og pangermanske opposisjon mot NS-myndighetene. Men min forskning viser også at disse to ideologiske elementene var med på å skille den norske SS-ideologien fra den tyske. Ved siden av å gi ny og utvidet innsikt i ideologiske trekk ved den norske nasjonalsosialismen, gir dette arbeidet for første gang et større riss av NSS/GSSNs historie og lokale virksomhet.

I denne oppgaven har jeg benyttet meg av Harold Skilbreds doktorgradsavhandling, hvor han vektlegger Bergers maktpolitiske ambisjoner som det viktigste motivet for SS sin politikk i Norge. Ved hjelp av Terje Emberlands foreløpig upubliserte forskningsarbeid om SS i Norge, og gjennom min egen analyse, har jeg kommet frem til at SS i større grad baserte sin politikk i Norge ut fra ideologiske motiver enn tidligere antatt, blant annet hos Skilbred. Det er klart at Himmlers ideologi la klare føringer for den maktpolitikken SS førte i Norge. Min forskning bekrefter derimot at Skilbred har rett i at det var et nært samarbeid mellom Politiet, GSSN og Waffen-SS, og at disse var viktige for SS' politikk i Norge. Spesielt er mitt funn om at det ble brukt felles instruktører for utdanningen av GSSN-medlemmer og politimenn på Kongsvinger viktig i denne sammenhengen.

De funn og konklusjoner jeg har presentert legger et grunnlag for videre forskning på feltet. En nærmere kartlegging og analyse av GSSNs lokale virksomhet vil være interessant. Likeså ville en komparativ studie av de ulike Germanske SS-organisasjonene i de okkuperte landene være viktig for økt kunnskap om SS politikk i de germanske landene. Dette vil også gi en større forståelse for de ulike retningene innen nasjonalsosialismen. Mer forskning på SS' internasjonalisering er også nødvendig, skal vi bedre forstå det ideologiske fundamentet for Det tredje rikets okkupasjonspolitikk. Særlig gjelder dette forholdet til de lokale nasjonalsosialistiske bevegelsene i de okkuperte landene og maktkampen SS deltok i innad i Det tredje riket.

Kilde- og litteraturliste

Forkortelser for arkiver:

PA Privatarkiv

RA Riksarkivet, Oslo

1. Utrykte kilder

Riksarkivet:

PA-744 Jonas Lie, boks 1.

PA-759 NS-Generalsekretariat Hc, boks 9.

PA-762 NS-Riksdepot, Serie A, boks 1.

PA-782 Oversikt over NS-organisasjoner Boks 14.

Dokumentene i 32 landssviksaker er gjennomgått på Riksarkivet.

Bundesarchive:

NS 19 3451.

Private arkiver:

Geir Brendens privatarkiv.

Øyvind Holts privatarkiv.

Trond Johansens privatarkiv.

Arkiv etter Ola O. Furuseth, i forfatters besittelse.

2. Aviser og tidsskrifter

Fritt Folk 1936-45.

Germaneren 1942-45.

Germansk budstikke 1942-44.

Germansk månedshefte 1941.

Hirdmannen 1940-45.

Ragnarok 1934-45.

SS-heftet 1944.

SS-skolehefte.

3. Brosjyrer og trykte dokumenter

Brosjyren *Germanske SS Norge*.

Brosjyren *Germanske SS Norge marsjerer*. 1944.

SS-meddelelser 1944.

SS-feltposten 1943-44.

SS som antibolsjevistisk kamporganisasjon. Himmler, Heinrich, 1936.

4. Litteratur

Bruland, Bjarte. *Forsøket på å tilintetgjøre de norske jødene*. Hovedoppgave i historie ved universitetet i Bergen 1995.

Christensen, Claus Bundgård. Poulsen, Niels Bo og Smith, Peter Scharff. *Under hagekors og Dannebrog. Danskere i Waffen SS 1940-45*. Aschehoug Dansk Forlag A/S, 2004.

Emberland, Terje. *Fra herrefolk i Wartheland til Wehrbauern i Øst. SS, NSUF og Germansk Landtjeneste*. 2008, upublisert manus.

Emberland, Terje. *Odelbonden og viking – Nordmenn i SS' raseideologi*. 2008, upublisert manus.

Emberland, Terje. *Religion og rase*. Humanist Forlag AS. Oslo, 2003.

Emberland, Terje og Roughthvedt, Bernt. *Det ariske idol*. H. Aschehoug & Co. Oslo, 2004.

Furuseth, Ola O. *Urolig blod*. Kamban forlag. Oslo, 1945.

Furuseth, Ola O. *Livet bakom skyene - flyverminner*. Kamban forlag. Oslo, 1942.

Höhne, Heinz. *The Order Death's Head. The Story of Hitler's SS*. Penguin Books. London, 2000

Koehl, Robert Lewis. *The SS: A history 1919-1945*. Tempus Publishing Limited. Gloucestershire, 2004.

Koehls, Robert. *The Black Corps: The Structure and Power Struggles of the Nazi SS*. University of Wisconsin, 1983.

- Kott, Matthew og Roughvedt, Bernt. Kongsvinger: *Politiutdannelse eller opplæring i folkemord?* Upublisert artikkel, 2008.
- Lock, Hans-Dietrich. ”Zur ‘Grossgermanischen Politik’ Des Dritten Reiches” i *Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte* Jahrgang 8, 1960, Heft 1.
- Loock, Hans-Dietrich. *Quisling, Rosenberg og Terboven*. Gyldendal Norsk Forlag. Oslo, 1972.
- Pryser, Tore. *Hitlers hemmelige agenter*. Universitetsforlaget AS. Oslo, 2001.
- Reitlinger, Gerald. *The SS, Alibi of a nation 1922-1945*. The Viking Press Inc. New York, 1957.
- Riisnæs, Sverre. *Nasjonalsosialismens livssyn* Kamban forlag, 1942.
- Skilbred, Harold. *The SS and ”Germanic” Fascism during World War II*. Submitted in partial satisfaction of the requirements for the degree of Doctor of Philosophy in History in the Graduate Division of the University of California, Berkeley. 1974
- Stein, Georg H. *The Waffen SS. Hitler’s elite Guard at War*. Cornell University Press. New York, 1966
- Sørensen, Wulf. *Forfedrenes stemme*. Kamban forlag. Oslo, 1942.
- Sørensen, Øystein. *Hitler eller Quisling*. J.W. Cappelens forlag A/S. Oslo, 1989.
- Wegner, Bernd. *The Waffen SS Organization, Ideology and Function*. Basil Blackwell Ltd, 1999.
- Westlie, Bjørn. *Fars krig*. Aschehoug. Oslo, 2008.
- Winsnes, Erling. *Den neste stat*. Fabritius & sønners forlag. Oslo, 1925.

6. Bilder

Bilde 1 i forfatters eie.

Bilde 2 Riksarkivet, Reichskommissariat BA eske 40_7.

Bilde 3 fra *SS-heftet* nr 5, 1944.

Bilde 4 fra *SS-heftet* nr 6, 1944.

Bilde 5 fra *SS-heftet* nr 2, 1944.

Bilde 6 fra *SS-heftet* nr 5, 1944.